

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΥΗΣ ΑΥΤΩΝ

(Πίν. 1-5)

Α'.

Προεισαγωγικαὶ παρατηρήσεις.

«Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ θησαυρῶν τῆς τέχνης ὑπῆρξεν ἀδιαλείπτως ἐκτεθειμένη ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν χιλιετηρίδα καὶ ἐτι πλέον εἰς καταστροφᾶς παντὸς εἶδους ὑπὸ χειρῶν ἀγροίκων καὶ βαρβάρων. Ἰδίως δὲ κατὰ τὸν τελευταῖον ἕνα καὶ ἡμισὺν αἰῶνα διὰ τῶν γνωστῶν συμβάντων τοῦ ἐπὶ Βενετῶν βομβαρδισμού, διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ λόρδου Ἑλγιν καὶ τῶν καλλιτεχνῶν αὐτοῦ συλλήσεως καὶ διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίας ἐν ἔτει 1827 τὰ κτίρια αὐτῆς ὑπέστησαν ἀξιοθρηνητῶν καὶ ἀνεπανορθῶν ἀκρωτηριασμούς».

Die Akropolis von Athen nach den neusten Ausgrabungen. Von Dr. L. Ross, F. Schaubert und Ch. Hansen. Berlin 1839. σελ. 1.

α') ὁ Παρθενῶν (454/3 πρὸ Χρ.).

1. Ὁ Παρθενῶν μετεβλήθη κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα εἰς χριστιανικὸν ναόν· καὶ ὁ μὲν ὀπισθοδόμος μετεσκευάσθη τότε εἰς νάρθηκα, ἡ δὲ ἅγια τράπεζα ἐποποθετήθη ἐν ἄψιδι πρὸς τὸν πρόναον ἐπεκταθεῖσα. Ἄλλην διάταξιν ἔλαβον ὡσαύτως καὶ οἱ ἐν τῷ σηκῷ κίονες, προσετέθη δὲ καὶ γυναικωνίτις. Ὁ ναὸς ἐστεγάσθη διὰ καμάρας, οἱ δὲ τοῖχοι ἐκαλύφθησαν ὑπὸ χριστιανικῶν γραφῶν.

Τὸ 1204 παρεδόθη ὁ ναὸς εἰς τὴν λατρίαν τῶν Δουτικῶν.

Τὸ 1403 κατέρρευσεν ἡ στέγη τοῦ ὀπισθοδόμου.

Τὸ 1460 μετεβλήθη ὁ Παρθενῶν εἰς τουρκικὸν τέμενος, ἀνεγερθέντος καὶ μιναιρῆ κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν.

Τὸ 1672-1676 ἄρχονται αἱ ἀκριβεῖς περὶ τοῦ κτιρίου εἰδήσεις.

Τὸ 1674 δημοσιεύονται τὰ σχεδιογραφήματα τοῦ Carrey.

Τὸ 1675 νέα πληροφορία παρέχονται ὑπὸ τοῦ Spon καὶ Wheler.

Τὸ 1687 τὴν 26 Σεπτεμβρίου ἡμέραν παρασκευὴν καὶ ὥραν 7 τῆς ἑσπέρας ἐξερράγη ἡ βόμβα τοῦ στρατοῦ Μοροζίνη καὶ Καίνιγσμαρκ καὶ τὸ κτίριον διεσπάρθη εἰς δύο. Ὀλόκληρος ὁ σηκός, ὁ πρόναος, ἕξ κίονες τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς καὶ ὀκτώ τῆς βορείας ἀνετινάχθησαν (πρὸς. Beulé, σελ. 214, ἐν Παρισίσις 1862). Τὰ τρώπαια τοῦ Μοροζίνη, ὁ Ποσειδῶν καὶ οἱ ἵπποι ἐκ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος, κατεθραύσθησαν ἐνῶ ἀπεσπίντο.

Τὸ 1688 οἱ Τούρκοι ἀνήγειραν αὐτῆς μικρὸν τέμενος ἐντὸς τῶν ἐρείπιων.

Τὸ 1751 - 53 καταμετρήσεις ὑπὸ Stuart καὶ Revett.

Τὸ 1787 ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας Choiseul-Gouffier ἔλαβε τεμάχια τινὰ ἐκ τῶν γλυπτῶν τοῦ Παρθενῶνος.

Τὸ 1801-3 ἀκολουθεῖ ἡ ὑπὸ τοῦ Λόρδου Ἑλγιν καὶ ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ ζωγράφου Λουζιέρη γενομένη πλήρης καὶ συστηματικὴ σύλησις.

Ὡς γνωστόν, οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ δὲν περιορίσθησαν εἰς τὴν ἀρπαγὴν τῶν ἐκ τῆς θέσεώς των καταπεσόντων γλυπτῶν καὶ τὴν ἀραίρειν τῶν

ἀγαλμάτων ἐκ τῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο κατέστρεψαν αὐτόν, καταβαλόντες ἐπὶ παραδείγματος κατὰ μῆκος τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τὰ γείσα πρὸς ἀφαίρεσιν τῶν μετοπῶν (πρβλ. Ross ἐνθ' ἀνωτέρω ἐν ὑποσημειώσει 2, σελ. 1).

Τὸ 1826-1827 ὑφίσταται τὸ οἰκοδόμημα νέας οὐγὶ ἀσημάντους φθορὰς διὰ τοῦ βομβαρδισμοῦ, ἰδίως δὲ ἡ δυτικὴ αὐτοῦ πλευρὰ.

Αἱ προτάσεις τοῦ Α. φόν Κλέντσε πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ Παρθενῶνος:

Τὸ 1841-42 ἀνεστηλώθησαν τρεῖς τῶν κίωνων τῆς βορείας πλευρᾶς, ὧν οἱ δύο καθ' ὀλοκληρίαν, ἄλλοι δὲ μέχρι τοῦ ἡμίσεος καὶ ἄλλων πάλιν σπόνδυλοι τινες μόνον.

Τὸ 1844 ἀνωκοδομήθη ἐν μέρει ὁ βόρειος τοῖχος τοῦ σηκοῦ.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἐξέθαψεν ἀπὸ τῶν χωμάτων τοὺς καταπεσόντας σπονδύλους πάντων τῶν κίωνων τῶν προπυλαίων καὶ ἐξεκάθηρε τὸ ἔδαφος ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ Παρθενῶνος, κατηδάρισε δὲ τὸ ἐν τῷ ἑσωτερικῷ αὐτοῦ τουρικικῷ τέμενος.

1872. Τὸ ἔτος τοῦτο σημειοῦται ἐπὶ τῆς μαρμαρινῆς πλακῆς τῆς ὑπὲρ τὸ πλίνθινον τῶνον τῆς μεγάλης εἰς τὸν Παρθενῶνα εἰσόδου, καθ' ὃν χρόνον τὸ τῶνον τοῦτο ἐκτίσθη καὶ διὰ σιδήρου συνεδέθη τὸ ὑπερτόναιον.

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειωθῇ καὶ ἡ κατὰ καιροὺς ὑπέμετρος αὐξήσις τῆς βλαστήσεως κατὰ τοὺς ἄρμους καὶ τὰς διαρρωγὰς τῶν βαθυμίδων καὶ τῶν μελῶν τῶν ὑπερκειμένων τῶν κίωνων.

Ὁμοίως πρέπει νὰ μνησθῶμεν καὶ τῶν πρὸς ἀφαίρεσιν τοῦ συνδέοντος τοὺς λίθους μετάλλου γενομένων βιαίων διαρρήξεων.

β') Τὰ Προπύλαια (437 πρὸ Χρ.).

Κατὰ τὸν 13^{ον} αἰῶνα ἐγκατεστάθη εἰς τὴν βορείαν αὐτῶν πτέρυγα φραγτικὴ καρχελλαρία, ἡ δὲ μεσημβρινὴ ἔμεινε συνωκοδομημένη μετὰ τοῦ λεγομένου φραγτικοῦ πύργου μέχρι τοῦ 1875.

Τὸ 1684 τουρικικὸν πυροβολοστάσιον ἠγείρετο ἀπὸ τοῦ πύργου τοῦ ναοῦ τῆς ἀπτέρου Ἀθηνᾶς Νίκης μέχρι τῆς βορείας πτέρυγος τῶν Προπυλαίων.

Τὸ 1687 ἔστησεν ἐν τῷ κτιρίῳ τὴν κατοικίαν αὐτοῦ Τοῦρκος πασσᾶς.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀνετινάχθη δι' ἀναφλέξεως τῆς πυρίτιδος τὸ κέντρον τοῦ κτιρίου, ὅπερ κατὰ τὸ ἔτος 1676 ἐσώζετο ἀκόμη μετὰ πάντων τῶν κίωνων αὐτοῦ, τῶν ἀετωμάτων καὶ τῆς ἐκ μαρμάρου ὀροφῆς.

Τὸ 1835 (τὴν 30 Μαρτίου) κατηδαφίσθη τὸ πυροβολοστάσιον.

Τὸ 1844 ἐξετάφησαν πᾶσαι αἱ βάσεις τῶν κίωνων καὶ τὸ 1853 ἐπηκολούθησεν ἡ ἀποκάλυψις τῆς λεγομένης πύλης Beulé.

γ') Ὁ μικρὸς ναὸς τῆς ἀπτέρου Ἀθηνᾶς Νίκης (Ὀλυμπ. 78).

Ὁ Σπῶν καὶ ὁ Οὐγγερ εἶδον τὸν ναὸν ἔτι ἰστάμενον.

Τὸ 1684-5 κατηδαφίσθη ὑπὸ τῶν Τοῦρκων.

Τὸ 1835 εὐρίσκοντο συσσωρευμένα σχεδὸν ἀνελλιπῆ τὰ εἰρήπια αὐτοῦ ἐν τῷ πρὸ τῶν Προπυλαίων χώρῳ. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1835 ἤρχισεν ἡ ἀνοικοδόμησις. Καὶ τρεῖς μὲν συντετριμμένοι κίονες προσέλαβον νέους σπονδύλους ἐκ πεντελησίου μαρμάρου, μία δὲ βᾶσις ἀνενεώθη ἑλως διόλου καὶ λίθοι τινὲς τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ ἀντικατεστάθησαν διὰ νέων πυρῶνων. Καὶ ἐνὸς δὲ τῶν γωνιαίων κίωνων τὸ ἐπίκρανον ἀντικατεστάθη. Τῶν τεσσάρων δὲ ὑπὸ τοῦ Λόρδου Ἑλγιν εἰς Λονδίνον μετακομισθεισῶν πλακῶν τῆς ζωφόρου κατεσκευάσθησαν ἀπομιμήσεις ἐξ ὀπτῆς γῆς καὶ εἰς τὴν θέσιν ἐκείνων ἐστήθησαν.

«Ο,τι σήμερον βλέπομεν εἶνε ἐντελῶς νέον κτίριον διὰ τοῦ ἀρχαίου ὕλικου ἀνεγερθέν.

δ') Τὸ Ἐρέχθειον (407 πρὸ Χρ.).

Τὸ 1751-53 εἶδον ὁ Στούαρτ καὶ Ρέβεττ τὴν δυτικὴν πρόσοψιν ἔχουσαν τέσσαρας ἡμικίονας καὶ τρία μεταξὺ αὐτῶν τετραγωνικὰ παράθυρα.

Τὸ 1804 ἀφῆρσεν ὁ Λόρδος Ἑλγιν ἐκ μὲν τῆς προστάσεως τῶν Κορῶν μίαν Καρυάτιδα, ἀντικαταστήσας αὐτὴν διὰ τειχίου κακοκτισμένου ὡς ὑποστηρίγματος· ἐκ δὲ τῆς ἀνατολικῆς προστάσεως ἓνα κίονα!

«Ἐκ πάντων τῶν συλητῶν τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου, ἐν ᾧ ἡ Παλλὰς πρὶν φύγη ἐπὶ μακρότατον διέτριψεν, ἐν τῷ ἐσχάτῳ λειψῶν ἀρχαίας δόξης, τίς ἦτο ὁ ἔσχατος, ὁ χεῖριστος καὶ βαρβαρώτατος κλέπτης; Σκωτία, κοκκίνισε ἐκ τῆς ἐντροπῆς! — Ἴδι-

κός σου υἱὸς τοιαῦτα ἔπραξε! Ἄγγλία, χαίρω διότι ἰδικόν σου δὲν ὠνόμασες αὐτὸν ποτέ! »

Byron's Child Harold's Pilgrimage
ἄσμα II στ. 11.

Τῆς βορείας προστάσεως κατέρρευσε ἐν ἔτει 1825 κατὰ τὴν πολιορκίαν ἢ λιθίνῃ ὄροφῃ.

Τὸ 1838 ἐκ τῶν κίωνων (τεσσάρων κατὰ μέτρον καὶ δύο κατὰ τὰς πλευράς) οἱ τρεῖς δυτικοὶ ἀνεστηλώθησαν αὖθις. Ἡ διὰ τοῦ βομβαρδισμοῦ τοῦ 1827 προσγενομένη σπουδαιότερα βλάβη ἦτο ἡ κατὰπτωσις τοῦτο μὲν τριῶν κίωνων καὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν στηριζομένης ὄροφῆς τῆς βορείας προστάσεως, τοῦτο δὲ τοῦ δυτικοῦ τοίχου μετὰ δύο ἐκ τῶν ἡμικίωνων. (Ἐν τῇ Förster's Bauzeitung σημειοῦνται τρεῖς ὡς ἰστάμενοι ἔτι μετ' ἐπιστυλίων ἐπ' αὐτῶν).

Τὸ 1844 ἀνήγειρεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἐκ νέου τὸν μεσημβρινὸν τοῖχον, ἐπεσκεύασε δὲ τὴν πρόστασιν τῶν Καρυατίδων καὶ τὸ κτίριον ἐν γένει ἐξεκάθηρε.

Ἡ δευτέρα ἐκ δυσμῶν Κόρη εἶνε ἀπομίμησις ἔξ ὀπτῆς γῆς τοῦ ὑπὸ Ἑλγιν ἀπαχθέντος πρωτοτύπου, ἢ δὲ ὅπισθεν ἰσταμένη τῆς ἀνατολικῆς σειρᾶς ἐπιδιωρθῶθη ὑπὸ τοῦ Ἰμχωφ.

Τὸ 1851 περιέχονται αἱ ἐξῆς πληροφοροίαι ἐν τῇ Ἀρχιτεκτονικῇ Ἐφημερίδι τοῦ Φαῖρστερ :

«Πρὸ τινῶν ἐτῶν εὑρίσκειτο ἡ πρόστασις τῶν Καρυατίδων ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ Λόρδου Ἑλγιν συλλήσεως καὶ τῆς ἐν τῷ πρὸ αὐτῆς χώρῳ ἐκρήξεως βόμβας κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς Ἀκροπόλεως πολιορκίαν ἐν τοιαύτῃ καταπτώσει, ὥστε παντελῶς ἀγνωρίστος εἶχε κατασταθῆ.

» Μεγάλοι τοῖχοι ὡς ὑποστηρίγματα ἔφερον τὰ συντετριμμένα ἐπιστύλια καὶ ἀντικαθίστων τὴν ὠραιότατην τῶν Κορῶν, δυσδιακρίτους δὲ καθίστων τὰς λοιπὰς. Ὁ διὰ τῆς καταπτώσεως μίᾳ τῶν μεγάλων πλακῶν τῆς ὄροφῆς μείνας κενὸς χώρος διέκοπτε τὴν ἀρχιτεκτονικὴν γραμμὴν τοῦ κτιρίου.

» Τὸ 1846 ἐπιμελεία καὶ δαπάνη τοῦ τότε Γάλλου πρεσβευτοῦ Κυρίου Πισκατόρου ἀποκατεστάθη ἡ πρόστασις εἰς τὴν εὑρίσκειται σήμερον κατὰστασιν. Τὸ ἔργον μετ' ἀφοσιώσεως ἐξέτελεσεν ὁ ἀρχιτέκτων Πακάρ. Τὰ ἐλλείποντα γείσα καὶ ἐπιστύλια ἀντικατεστάθησαν διὰ μαρμάρων ἀκαταξέ-

στων. Ἡ ὅπισθεν ἰσταμένη τῆς πρὸς ἀνατολὰς σειρᾶς Καρυάτις, ἥς μόνος ὁ κορμὸς διεσώζετο, συνεπληρώθη ἐκ μαρμάρου, ἐκμαγειῶν δὲ τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ ἀποκειμένης Κόρης, διὰ σιδηροῦ ἀξονος στερεωμένον, ἀντικατέστησε τὸ μνηστὴν ὑποστήριγμα, ἄνωθεν δὲ ἐπετέθη τὸ ἐνταῦθα ἀνήκον ἐπιστύλιον ».

Τὸ 1851 ὑπῆρχεν ὁ σκοπὸς, κατὰ τινὰ ἀνακοίνωσιν τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς Ἐφημερίδος τοῦ Φαῖρστερ (σελ. 338 τοῦ εἰρημένου ἔτους), ν' ἀποκατασταθῆ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ κτιρίου μέχρι τοῦ υπερείσματος τῆς ὄροφῆς, ἀναστηλωμένου τοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κατακειμένου παλαιοῦ ὑλικοῦ καὶ ἀνανεωμένου τοῦ θριγκοῦ, ἔξ οὗ τότε μόνον τὸ ἐπιστύλιον καὶ τρία τεμάχια τῆς ζωφόρου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πύλῃν εὑρίσκοντο ἀκόμῃ εἰς τὴν θέσιν των.

Β'.

Εἰς τὰς καταιγίδας τοῦ χρόνου ἀντέστησαν τὰ οικοδομήματα τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὲρ τὰ δισχίλια ἔτη, μόλις δὲ οἱ τελευταῖοι δύο αἰῶνες ἐπέφεραν εἰς αὐτὰ τὴν ἀνέφραστον συμφορὰν καὶ σήμερον ἡμέτερον καθῆκον εἶνε νὰ διατηρήσωμεν διὰ τὰς μελλούσας γενεάς ὅ,τι εὐμενῆς τύχῃ δέσσωσε μέχρις ἡμῶν.

Ἐκ τῶν ἄνω εἰρημένων βλέπομεν ὅτι οὐχὶ πάντα τὰ ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν σήμερον ἰστάμενα μέρη τῶν οικοδομημάτων ἠδυνήθησαν νὰ ὑποστῶσι τὰ ἐπελθόντα δεινὰ, ἀλλὰ μάλλον ὅτι γενεὰ μεριμνῶσα ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῶν ἀρχαιοτήτων ὀλόκληρα κτίρια ἐκ τῶν ἐρειπίων ἐξέθαψε καὶ διὰ τοῦ ὑπάρχοντος ἀρχαίου ὑλικοῦ αὖθις ἀνέστησεν, ὡς π.χ. τὸν τῆς ἀπτερόν Ἀθηνᾶς Νίκης ναὸν καὶ ἄλλων συστατικὰ μέρη οὐχὶ ἀσήμαντα, ὡς κίονας τινὰς τοῦ Παρθενῶνος καὶ τὸν βόρειον αὐτοῦ τοῖχον καὶ τὴν τῶν Καρυατίδων πρόστασιν τοῦ Ἐρεχθίδου.

Εἰς τὰ γεγονότα ταῦτα ὀφείλω νομιζῶν νὰ ἐπιστήσω ἔτι ἀπαξ ἰδιαζόντως τὴν προσοχὴν, διότι τοῦτο οὐσιωδῶς διευκολύνει ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἐμπειρίας βασιζομένην ἐκτίμησιν τῶν νῦν ληπτέων μέτρων.

Χάρις εἰς ἄνδρα ὡς ὁ Σίχουμπερτ, Ρῶς, Χάνσεν καὶ φὸν Κλέντσε, οἵτινες δι' ὀλίγων ἀληθῶς

μέσων ἀλλὰ μετὰ θάρρους καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἐπεχείρησαν τὴν ἀνέγερσιν τῶν καταπεσόντων κτιρίων, βλέπομεν σήμερον τὸν μὲν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης πρὸς τὸν γλαυκὸν οὐρανὸν πάλιν ἀνορθούμενον, τοὺς δὲ λίθους τοῦ σηκοῦ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοὺς σπονδύλους τῶν κίωνων οὐχὶ τοῦλάχιστον πάντας τὸν πρὸ αὐτοῦ χώρον ἀναμιξὶ κατέχοντας. Εἰς τὸν Beulé καὶ Pacard ὀφειλομεν τὴν νῦν τῆς Ἀκροπόλεως εἰσοδὸν καὶ τὴν κατάστασιν τῆς κομφῆς τῶν Κορῶν προστάσεως κτλ.

Εἰς τοὺς ἄνδρας τούτους πρέπει νὰ εἰμεθα βεβαίως ἡμεῖς οἱ ἐπίγονοι εὐγνώμονες διότι διέσωσαν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ σωθῆ, τὸ ὑλικὸν δὲ τῶν κτιρίων, τὰ ὅποια ἢ πολιορκία εἰς ἐρείπια ἐσώρευσε, δὲν ἐγκατέλιπον εἰς τὴν φθορὰν — ὡς ἐν παραδείγματι εὐγνωμοσύνη ὀφείλεται εἰς τὴν γερμανικὴν κυβερνήσιν, ἥτις τὸν ἐν Στρασβούργῳ καθεδρικὸν ναὸν δὲν ἐγκατέλιπον εἰς τὴν κατάστασιν εἰς ἣν περιήγαγον αὐτὸν αἱ σφαῖραι τῶν Γερμανῶν κατὰ τὸν βομβαρδισμόν τῆς πόλεως τὸ 1870. Πρὸς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης πρέπει ν' ἀποβλέπωμεν ὡς πρὸς ἔργον, ἄνευ τοῦ ὁποῦ ἢ Ἀκρόπολις θὰ ἦτο πτωχότερα κατὰ ἐν κτίριον καὶ πλουσιότερα κατὰ ἓνα σωρὸν ἐρείπιων.

Ἄντι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων δημιουργηθείσης καταστάσεως προτιμώμεν τὴν παρούσαν καὶ μετὰ τῶν ἐλλείψεων ἔτι αὐτῆς, οὐδαμῶς δὲ ὀρηνοῦμεν διὰ τὴν ἀναστήλωσιν τῶν κίωνων τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ Ἐρεχθίδου, ἂν καὶ ὁ τρόπος αὐτῆς δὲν δύναται νὰ κριθῆ ἄμεμπτος ἐν πᾶσι. Πάντως καλλίτερον ἦτο ν' ἀνορθωθῆ αὐτὴς τὸ κατακείμενον ὑλικὸν τῶν οἰκοδομημάτων, τὸ ὁποῖον δυσμενῆς τύχῃ μὲν πρὸ διακοσίων ἐτῶν κατεκρήνησε, παρὰ ν' ἀφεθῆ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παραδεδομένον εἰς φθορὰν καὶ καταστροφὴν. Ὅ,τι ὅμως ἄλλοτε ἀδεξίως καὶ δι' εὐτελεστέρων μέσων κατεσκευάσθη, ὡς π. χ. ἢ πλήρωσις διακοίλων μερῶν διὰ πωρίων λίθων ἢ διὰ πλινθίων τεχνίων, ἢ περιζώσις διεργαγῶτων σπονδύλων διὰ σιδηρῶν στεφανῶν συσφιγγομένων διὰ ξυλίνων σφηνῶν, ἢ ἔμφραξις ῥηγμάτων δι' ἀσβέστου κττ. — ταῦτα δύναται σήμερον καὶ πρέπει δὲ ἅμα κατ' ἄλλον καὶ δὴ καλλίτερον τρόπον νὰ ἐκτελεσθῶσι. Τὴν παλαιὰν μέθοδον, ἣν βεβαίως κατὰ τὸ πλεῖστον δικαιολογεῖ ἢ ἑλλείψις πόρων — διότι τὴν καλοαισθησίαν ὀφεί-

λομεν νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τοὺς ἀνωτέρω μνημονουθέντας ἄνδρας τοὺς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὰς ἐπισκευαστικὰς ἐργασίας διεξαγαγόντας, ὥστε νὰ ὑποβῶσωμεν ὅτι ἂν ἠυπόρουσαν χρημάτων δὲν ἴα κατέφευγον εἰς νόθα ἀναπληρωτικὰ μέσα ἐπισκευῆς ἢ εἰς ὑλικὸν μὴ εὐάρμοστον, ὡς φαίνεται τοῦτο καὶ ἐκ σχετικῆς τιнос παρατηρήσεως περιεχομένης ἐν τῷ συγγράμματι τῶν Ρῶς, Σιάκουπερτ καὶ Χάνσεν «ὁ ναὸς τῆς ἀπτέρου Νίκης» — τὴν παλαιὰν λέγομεν μέθοδον τῶν ἐπιδιορθώσεων πρέπει ἐν τῷ μέλλοντι ν' ἀποκρούσωμεν καὶ, ἂν οἱ πόροι ἐπιτρέπουσι, τὰ ὑλικά ἐκεῖνα ν' ἀφαίρεσωμεν πάλιν καὶ τὰς ἐπισκευὰς κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἐκτελεσώμεν. Ἄλλως ὅμως καὶ ταῦτα τὰ μέτρα παρῆσαν ἐπὶ δύο σχεδὸν γενεαῖς τὰς ἀγαθὰς αὐτῶν ὑπηρεσίας, οὐδὲ θέλομεν ἐπομένως νὰ ὑποβιάσωμεν τὴν ἀξίαν αὐτῶν περισσότερον.

Αἱ ἐπισκευαὶ καὶ ἀντικαταστάσεις, ὅπου ἀνάγκη αὐτῶν παρίσταται, πρέπει νὰ γίνωσι διὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς αὐτῆς ποιότητος ὑλικοῦ ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ ἀρχαίου κτιρίου, ὅπερ τὸσφ εὐκολώτερον δύναται νὰ ἐκτελεσθῆ καθόσον τὸ ἀρχικὸν λίθινον ὑλικὸν τῶν οἰκοδομημάτων σήμερον ἔτι εὐρίσκεται εἰς τὴν διάθεσίν μας. Ἀναπληρωτικὸν τι μέσον δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆ μόνον ὅπου πρόκειται νὰ συμπηχθῶσιν οἱ ἄρμοι καὶ νὰ στερεωθῶσι μικρότερα διεσπασμένα τεμάχια.

Περὶ σιγκολλήσεως χαλαρωθέντων ἢ ἀποσπασθέντων τεμαχίων λίθων, ἀποκεκρουσμένων γωνιῶν καὶ πλαισίων βοήθεια οἰασθήποτε λιθοκόλλης οὐδεὶς πρέπει νὰ γίνῃ λόγος. Ἡ πείρα, τὴν ὁποίαν μὲ τοιαύτας κόλλας ἔκαμαν ἐν Γερμανίᾳ, ἰδίως ὅταν αὐταὶ ἔχωσι διωστικὴν ιδιότητα, ὑπῆρξεν ὄλως διόλου ἀποθαρρυντικῆ, ἢ ἤρησις δὲ αὐτῆς συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόωρον φθορὰν πολλῶν ἀρχαίων μνημείων. Ὁ ἀποθανὼν Βιενναῖος ἀρχιτέκτων Σμίτ, ὁ ἐπισκευάσας τὸν ἐν Βιέννῃ καθεδρικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐπισκευῆς τοῦ ἐν Φρειβούργῳ καθεδρικοῦ ναοῦ ἐπιμόνης συνέστησε ν' ἀποφύγῃσι τὴν χρῆσιν παντὸς εἶδους λιθοκόλλης. Μολοντί πᾶν τεμάχιον τῶν οἰκοδομημάτων τῆς Ἀκροπόλεως εἶνε ἱερὸν δι' ἡμᾶς καὶ προσφιλέ, ἢ δι' αὐτὸ τοῦτο ἀκριβῶς, θεωροῦμεν ἀποδοκιμαστὴν τὴν προσάρμοσιν αὐτῶν διὰ μέσων,

ὧν ἡ χρησιμότης δὲν ἀπεδείχθη ἀκόμη ὑπὸ μακρᾶς πείρας.

Τὸ οἰκοδόμημα πρέπει καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ διατηρήσῃ τὴν ὄψιν αὐτοῦ ὡς εἰρείου, διὸ ὀφείλει νὰ παραμείνῃ ἄθικτον ἀπὸ καλλυπτικῶν ἐμπλάστρων, ὧν ἡ διατήρησις θὰ ἦτο ἀμφιβόλου νομιμότητος.

Ἀποκεκρουσμένα τεμάχια ἢ ὅσα δὲν δύνανται πλέον νὰ συγκρατηθῶσιν εἰς τὸ κτίριον πρέπει νὰ συλλεχθῶσι καὶ διαφυλαχθῶσι.

Πρέπει ν' ἀπομακρυνώμεν καὶ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἔτι ἰσταμένων εἰρημῶν ἢ ὅ,τι ἀμφίβολον αὐτὴν καθιστᾷ.

Τὰ ὑφιστάμενα ἔτι μέρη τῶν οἰκοδομημάτων πρέπει νὰ στερεωθῶσι κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς μηχανικῆς καὶ δὴ οὕτως ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἐπὶ μακρὸν ἡ ὑπαρξὶς αὐτῶν. *Με μέτρα ἀτε.λῆ καὶ ἀπλᾶς συρραφᾶς δὲν πρέπει νὰ ματαιοποιῶμεν, ἂν δὲν θέλωμεν νὰ ἐπισύρωμεν καθ' ἡμῶν τὸν φόγον τῶν μεταγενεστέρων.*

Ὅ,τι εἶναι ἀπαραίτητον πρὸς στερέωσιν τῶν διαφόρων τμημάτων τῶν κτιρίων κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς μηχανικῆς πρέπει νὰ διεξαχθῇ διὰ πάντων τῶν ἀρίστων μέσων ὅσα δὲ τῶν ὑπερσεισμάτων κατεβραύσθησαν καὶ ἄχρηστα πρὸς τὴν οἰκοδομίαν κατέστησαν πρέπει ν' ἀντικατασταθῶσι διὰ στερεοῦ λιθίνου ὕλικου, ἂν θέλωμεν νὰ καταλίπωμεν εἰς τοὺς μετέπειτα ἐν ἀπαύγασμα τῶν ἔργων τῆς ποτε ἑλληνικῆς τέχνης.

Πολλὰ θὰ ἐξετελοῦντο ἄλλοτε εὐκολώτερον, ἂν οἱ πρό ἡμῶν ἀποφασιστικῶς ἐπελαμβάνοντο αὐτῶν· τώρα ὅμως πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὰ πράγματα ὅπως ἔχουσι καὶ νὰ μὴ ὀπισθοχωρήσωμεν ἐνώπιον τῆς ἀνάγκης τυχόν νὰ ἐπιβάλωμεν χεῖρα εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τῶν κτιρίων.

Ἄν ὁ χρόνος καὶ αἱ περιστάσεις συνεκλόνησαν τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης βιαιότερον ἢ κατὰ τὸ προσῆκον μέτρον, καὶ ἡμεῖς ὀφειλομέν ἐγκαίρως ν' ἀντιτάξωμεν τὰ πρὸς ἀντιστάθμισιν μέσα, ν' ἀπέχωμεν δὲ ἀπὸ τὰ αἰσθηματικὰ ἡμιτελῆ μέτρα.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν μηχανικῶν στερεώσεων ἀπαιτεῖται ἐξασφάλισις τῶν μνημείων καὶ κατὰ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπιδράσεων, ὡσαύτως δὲ καὶ κατὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς βλαστῆσεως μεταξὺ τῶν λίθων τῶν κτιρίων.

Ἐπικάλυψις καὶ ἐξασφάλισις τῶν ἀνοικτῶν ἀρμῶν ὥστε νὰ μὴ εἰσδύῃ εἰς αὐτοὺς κοινορτός καὶ ὑγρασία, καὶ ἀπομάκρυνσις πάσης βλαστῆσεως εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς διατήρησιν τῶν οἰκοδομημάτων. Ταῦτα ὅμως δέον οὕτως νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ὥστε νὰ παράσχωσι τὰς καλὰς αὐτῶν ὑπηρεσίας χωρὶς νὰ παραβλάψωσι τὴν νῦν εἰκόνα τοῦ εἰρείου.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς ταύτας θὰ ρυθμισθῇ οὐσιωδῶς ἡ λήψις τῶν ἀπαιτουμένων μέτρων, περὶ ὧν λεπτομερῶς τὰ δέοντα θὰ διεξέλθωμεν κατωτέρω ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ. Οὕτω δὲ τὸ τέλος τοῦ 19^{ου} αἰῶνος θὰ ἐπαναπύσῃ ἡμᾶς ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι ἡ ὑπαρξὶς τῶν Ἀθηναϊκῶν μνημείων ἐξησφαλίσθη καὶ διὰ τοὺς ἀκολουθοῦσους αἰῶνας.

Ἡ Ἰταλία, Γαλλία καὶ Γερμανία κατέδειξαν ἡμῖν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα σαφῶς τὴν ὁδὸν ἣν ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτῶσει ἔχομεν ν' ἀκολουθήσωμεν, ἐπεβεβαίωσαν δὲ ἰκανῶς τὸ ἀνωφελές καὶ τὸ ἐπικίνδυνον ἡμιτελῶν μέτρων κατὰ τὰς ἐκεῖ γενομένης ἐργασίας πρὸς ἀναστήλωσιν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων.

Γ'.

Αἱ παλαιόταται ἐπὶ τόπου παρατηρήσεις μου καὶ ἔρουναι περὶ τῶν ἀθηναϊκῶν μνημείων ἀνέρονται εἰς τὸ ἔτος 1869, ἐπανεληφθῆσαν δὲ κατὰ τὸ 1879, 85 καὶ 90. Τὰ ἐξαγόμενα αὐτῶν περιέχονται ἐν τῇ Βερολιναῖᾳ Zeitschrift für Bauwesen, ἐν ταῖς Illustrierte Abhandlungen, ἐν τοῖς συγγράμμασιν Aus Attika, καὶ constructive und polychrome Details der griechischen Baukunst, ἐν τῇ Kunstzeitung τοῦ von Lützwow καὶ ἐν τῷ μεγάλειτέρῳ ἔργῳ Die Baukunst der Griechen (Handbuch der Architektur) α' καὶ β' ἐκδόσεως.

Παρέβαλον τὰς τότε παρατηρήσεις μου πρὸς ἐκτίμησιν τῆς παρουσίας καταστάσεως τῶν ἐν Ἀθῆναις κτιρίων καὶ ἐκ τῆς παραθέσεως ταύτης ἐξηγαγόν τὸ εὐχάριστον πάντως συμπέρασμα ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὰ μελῶν δὲν μετεβλήθη.

Ὀλιγώτερον ἔμως εὐχάριστον εἶνε ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ λιθίνου ὕλικου δὲν παρέμεινε ἢ αὐτὴ καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη.

Τὰ νεώτατα φυσικά συμβάντα (οἱ σεισμοί) ἔβλαψαν τὰ κτίρια κατὰ τοσοῦτον μόνον καθ' ὅσον ἀπεσπασμένα ἦδη καὶ χαλαρῶς πρὸς τὸ σῶμα τοῦ λίθου συνεχόμενα ἀποκλάσματα ἀπεκόπησαν ἐντελῶς καὶ κατέπεσαν εἰς τὸ ἐδάφος.

Ἀπὸ μεγαλειτέρας βλάβης παρέμειναν ἀηχλαγμένα τὰ ἐξ ὀγκολίθων συγκροτούμενα κτίσματα, διότι ἀρχῆθεν ἦδη οἱ λίθοι μιᾶς ἐκάστης διαστρώσεως μετὰ πάσης ἐπιμελείας συνεδέθησαν διὰ σιδηρῶν συνδέσμων συνεσφηνωμένων δι' ἐγγύσεως μολύβδου εἰς τοὺς τόρμους καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι διαστρώσεις πάλιν πρὸς ἀλλήλας διὰ σιδηρῶν ἢ ξυλίνων γόμφων ἐστερεώθησαν.

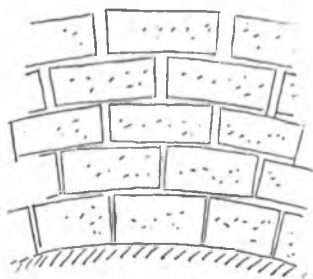
Μόνον τοῦτο ἐξηγεῖ τὴν δύναμιν τῆς ἀντιστάσεως αὐτῶν πρὸς πολυαριθμούς σεισμούς, ἂν καὶ τὰ μέτρα ταῦτα δὲν ἐλήφθησαν ἴσως πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προφυλάξεως ἀπ' αὐτῶν.

Ἐκτὸς δὲ τοῦτου τὸ βραγῶδες ἔδαφος, ἐφ' οὗ στηρίζονται τὰ ἀθηναϊκὰ οἰκοδομήματα ἐμποδίζουσι τὴν διάδοσιν τῶν σεισμῶν.

Οἱ σεισμοὶ δύναται νὰ εἶνε ἡ ἠφαιστειογενεὶς ἢ ἄλλης φύσεως (συστολὴ τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς ἕνεκα ἀποψύξεως τοῦ γηίνου κορμοῦ, χημικαὶ ἀλλοιωσεις τῶν πετρωμάτων π. χ. τοῦ τιτανώδους λίθου εἰς δολομίτην, ὑπόγειοι διαθρώσεις τοῦ ἐδάφους κτλ.).

Ἡ ἐνέργεια αὐτῶν καθίσταται αἰσθητὴ ἐν τῇ γῆνι ἐπιφανείᾳ ὡς ὠστική ἢ χυματοειδής.

Αἱ δονήσεις ἀσθενῆ μὲν τὴν ἐπίδρασιν δεικνύουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, πολὺ δὲ ἰσχυρὰν ἐπὶ τῶν εἰς

Σχῆμα 1.

ὑψος ἐγειρομένων μερῶν τῶν κτιρίων. Ἄκτινοειδῶς πάντοτε συμβαίνουσιν ἐκ τινος ἐπ. κέντρου, ὑπὸ

τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ζητηθῇ τὸ σεισμικὸν κέντρον. Αἱ ἀρμογαὶ τῶν λίθων δύναται διὰ τοῦτο, ὡς ἐν τῷ παρακειμένῳ σχήματι φαίνεται, ἐγγὺς μὲν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους νὰ μείνωσιν ἐντελῶς συμπαγεῖς, πρὸς τὰ ἔνω ἕμως ἀνοίγουσι σημαντικῶς.

Ἡ φυσικὴ σύστασις τοῦ ἐδάφους, ἐν ᾧ εἶνε θεμελιωμένα τὰ κτίρια, καὶ ἡ μετ' ἐκτάκτου ἐπιμελείας ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γενομένη διὰ σιδήρου σύνδεσις τῶν λίθων, μάλιστα καθόσον πρὸς τὰ ἄνω ὑφύονται τὰ κτίσματα, καθιστῶσι περιττὴν ἄλλην στερέωσιν τῶν ἀρχαίων μερῶν αὐτῶν.

Ἐξεναντίας ὅμως πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ἰδιαίτερος ἐτι ἐκ τῶν ἀνωτέρων λίθων ὄχι εὐάριθμοι διερράγησαν, χωρὶς νὰ μεταβάλωσι τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν, τεμαχία δὲ αὐτῶν τινα συγκρατοῦνται ἀκόμη διὰ τυχείας, ἰδιαζούσης τινὸς συνεπερίσεως. Κατὰ τὸ παρὸν λοιπὸν εὐρίσκονται ἐν ἰσορροπίᾳ, ἀλλ' ὁ ἐλάχιστος κλονισμὸς ἐν τῷ ἔσω-τερικῷ τῆς γῆς θὰ ἐπιφέρῃ κατ' ἀνάγκην πρὸς τὰ ἄνω μεγαλειτέρας μετακινήσεις, τὰς ὁποίας εὐμενῆς τις τύχη δύναται ἴσως νὰ μεταβάλῃ πάλιν εἰς φυσικὴν καμάραν.

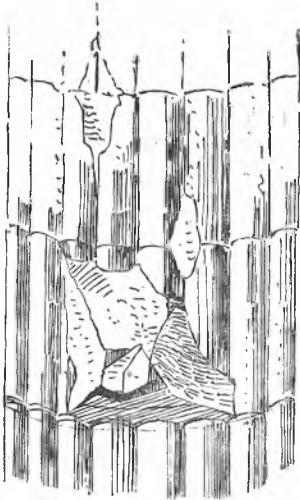
Ἐν τούτοις ἡ ἐλπίς εἰς τοιαύτην πιθανότητα θὰ ἐνέφανε πως πιστὴν εἰς τὸ πεπωμένον, ὀλιγὴν δὲ προνοητικότητά θὰ ἤλεγχε καὶ τεχνικὴν περινοίαν. Αἱ ἐκ συμπερίσεως σχηματιζόμενα αὐτὰ φυσικὰ καμάραι πρέπει νὰ θεωρῶνται ἐπικίνδουνοι εἰς τε τὰ κτίρια καὶ τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτά, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἀνάγκη νὰ αἰρῶνται ἐκ μέσου ἢ κατὰ τινα τρόπον νὰ καθίστανται ἀβλαβεῖς.

Ἄβασίμοι ἔλως διόλου εἶνε οἱ φόβοι περὶ βλάβης δῆθεν προσγενομένης εἰς τὸν Παρθενῶνα ἢ πιθανῆς τοιαύτης ἐν τῷ μέλλοντι ἐκ τῶν πρό τινων ἐτῶν παρὰ τὰ θεμέλια αὐτοῦ ἐνεργηθειῶν ἀνασκαφῶν. Ἐν αὐταῖς οὐδὲν τῶν πρὸς προφυλάξιν ἀναγκαίων μέτρων ἠμελήθη, ἢ δ' ἐπὶ τόπου τῶν πραγμάτων ἐξέτασις οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν καταλείπει περὶ τοῦ ἀβλαβοῦς τῶν ἀνασκαφῶν ἐκεῖνων.

Αἱ ὑπὸ τοῦ σειμοῦ τοῦ 1894 εἰς τὸν Παρθενῶνα ἰδίως προξενηθεῖσαι βλάβαι δύναται νὰ καθορισθῶσιν ὡς ἑξῆς :

α) Κατὰ τῆς πρῆγουμένης ἤδη ἀπορραγέντων τεμαχιῶν τοῦ πέμπτου σπονδύλου τοῦ τετάρτου κίονος τῆς βορείας πλευρᾶς κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς

δυτικής γωνίας ἀριθμησιν (ιδ. σχῆμα 2). Τὸ μέγιστον τῶν ἐνταῦθα καταπεσόντων τεμαχίων εἶνε μήκους ἐνὸς μέτρου καὶ πάχους τριάκοντα ὀκτῶ ἑκατοστῶν ὡς ἔγγιστα.

Σχῆμα 2.

Ἡ εὐστάθεια καὶ ἡ ἀνοχὴ τοῦ κίονος πρὸς ὑποβάστασιν τοῦ ὑπερκειμένου βάρους οὐδὲν ὑπέστη ἐκ τούτου. Ἐπειδὴ ἡ ἀμοιβαία ἐπιφάνεια τῆς ἀποκρούσεως εἶνε ἐντελῶς καθαρὰ, θὰ ἐπετρέπετο ἐνταῦθα ἡ ἀπόπειρα τῆς στερεώσεως τῶν ἀπορραγόντων τούτων τεμαχίων, ὡς ἀπεδέχθημεν ἀνωτέρω (ἐν σελ. 8), δι' ἀναπληρωτικοῦ τινος μέσου, τουτέστιν, ὡς θ' ἀπηγεῖτο ἐνταῦθα, διὰ τινος λιθοκόλλης. Οἶκοθεν ὅμως ἐννοεῖται ὅτι ἡ συγκόλλησις δι' ὀλης θερμαινομένης κατὰ τὴν χρῆσιν ἀποκλείεται.

Μολονότι δὲ καὶ ἐνταῦθα προτιμητέα θὰ ἦτο ἡ μετὰ καλοαισθησίας καὶ στερεῶς γινομένη ἔνθεσις ὁμοειδοῦς λίθου, ἀλλ' ὅμως ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει αὐτὰ τὰ τεμάχια μὲ τὰς καθαρὰς αὐτῶν ἐπιφανείας συνιστῶσι τὴν δοκιμὴν. Μόνον δὲ ὅταν αὕτη μετὰ πάροdon ἐτῶν τινῶν ἤθελε καταδείξει τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῆς, θὰ ἐπετρέπετο ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ αὐτοῦ μέτρου καὶ εἰς ἄλλας ὁμοίους περιστάσεις. Ἀλλὰ μόνον τότε!

6') Κατάπτωσις καὶ ἄλλων προηγουμένως ποτὲ χαλαρωθέντων τεμαχίων ὑψηλὰ κεμένων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν· τὰ τεμάχια αὐτὰ εἶνε συγκεντρωμένα ἐν τῷ ὑπισσοδόμῳ, κείνται δὲ ὁμοῦ μεταξὺ τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου κίονος, ἀνερχόμενα εἰς τριάκοντα μέχρι τριάκοντα πέντε περίπου μεγαλείτερα καὶ μικρότερα θραύσματα. Τὸ μέγιστον ἔχει μῆκος 0,80 τοῦ μέτρου, πλάτος 0,42, ὕψος 0,26· ἄλλα δὲ πάλιν 0,50×0,35×0,15 καὶ ἄλλα ἔχουσι μόνον τὸ μέγεθος πυγμῆς.

Κατὰ τὸν γωνιαῖον βορειοδυτικὸν κίονα κατέπεσε τεμάχιον ἐπιστυλίου μήκους 0,89 τοῦ μέτρου, πλάτους 0,34 καὶ πάχους 0,20.

Ἐπειδὴ πολλὰ ἐπιστυλία διερράγησαν εἰς φύλλα, μέγας δὲ εἶνε ὁ ἀριθμὸς τῶν θραυσμάτων, τὰ ὅποια ἐκ συμπτώσεως μόνον ἢ διὰ τινὰ ἰδιόζουσαν ἔντασιν συγκρατοῦνται ἔτι εἰς τὰ ἐπίκρανα καὶ τοὺς σπονδύλους, δὲν ἀποκλείεται ὅτι πᾶσα μέλλουσα δόνησις δύναται σημαντικῶς νὰ πολλαπλασιάσῃ τὴν ἐσχάτως προξενηθεῖσαν βλάβην.

Πολλὰ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ἐφ' ὧν ἐπικάθηται βάρη, παρέχουσιν εἰς αὐτὰ ἀμφιβόλον τι μόνον καὶ ἐπιφαλὲς ὑπέρεισμα, δύνανται δὲ ὑπὸ τοῦ ἐλαχίστου κλονισμοῦ νὰ καταπέσωσι πρὸς ὄλεθρον τοῦ κτιρίου. Καὶ δύναται μὲν κατὰ τύχην νὰ μείνῃ τοῦτο καὶ ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας ἀηλλαγμένον πάσης βλάβης ἐπὶ ἐτη ἀκόμη, δύναται ὅμως ἡ καταστροφὴ καὶ ἀπροσδοκῆτως ὄλως νὰ ἐπέλθῃ. Ἀκριβῶς δὲ τοῦτο τὸ καθήκον ἢ παρούσα γενεὰ ἔχει, νὰ μὴ ἐγκαταλίπῃ εἰς τὴν τυφλὴν τύχην τὸ μέλλον τοῦ κτιρίου, ἀλλὰ νὰ λάβῃ πάντα τὰ μέτρα πρὸς ἀποτροπὴν ἐπαπειλούντος κινδύνου, καὶ ἂν ἀκόμη ἀνάγκη ἤθελε παραστῆ διὰ νέων ν' ἀντικατασταθῶσιν ὅσα τεμάχια τοῦ κτιρίου ὁ χρόνος ἱερὰ κατέστησεν ἢ ὅσα θῆμα αὐτοῦ ἐγένοντο, ἢ ἂν ἐπρόκειτο εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῶν θέσιν πάλιν νὰ στηθῶσιν ὅσα ἐν νεωτέροις χρόνοις κατέπεσαν. Τοιουτοτρόπως θὰ κληθῶμεν βεβαίως ὀλιγώτερον βάρβαροι, ἐὰν ζητήσωμεν πάσῃ θυσίᾳ νὰ διασώσωμεν τὸ ἔργον διὰ τὰς μελλούσας γενεάς, παρὰ ἐὰν ἐκ θαυμασμοῦ πρὸς αὐτὸ ἀπρακτοῦντες ἠθέλωμεν τὸ ἀφήσῃ νὰ καταρρεῦσῃ.

Δ'.

Τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως.

α'.) Ὁ Παρθενών.

Ὡς εἶνε γνωστόν, μόνη ἡ βορειοανατολικὴ γωνία τοῦ στυλοβάτου ἐδράζεται ἀμέσως ἐπὶ τοῦ βράχου, ἐνῶ πᾶν τὸ ἐντεῦθεν πρὸς μεσημβρίαν καὶ δυσμᾶς ὑπόλοιπον αὐτοῦ (ἦτοι μέρος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, πᾶσα ἡ μεσημβρινὴ καὶ δυτικὴ καὶ τὸ πλεῖστον τῆς βορείας) στηρίζεται ἐπὶ κρηπιδώματος ἐκ πωρίνων ὄγκολιθῶν ἐπικειμένων ἀλλήλοις ἄνευ ἀμμοκονίας.

Γνωστόν εἶνε ὡσαύτως καὶ τοῦτο ὅτι αἱ τέσσαρες γωνίαι τοῦ Παρθενῶνος δὲν εἶνε ἡ δὲν εἶνε πλέον ἰσοῦφεις καὶ ὅτι αἱ βαθμίδες τοῦ κρηπιδώματος κατὰ πάσας τὰς τέσσαρας πλευρὰς ἀποτελοῦσι γραμμὰς καμπύλας οὐχὶ κανονικὰς ἐπὶ καθέτου ὕψους τῆς καμπύλης 8,4 καὶ μήκους 7000 ἢ ἐπὶ καθέτου ὕψους 3,0 καὶ μήκους 3100 ἑκατοσῶν τοῦ μέτρου.

Πρὸς τούτοις οἱ κάθετοι ἄρμοι δὲν εἶνε πάντες ἀκριβῶς παρὰ στάθμην οὔτε ἡ συναφὴ πάντων εἶνε συμμετρικὴ. Πολλοὶ αὐτῶν ἐπληρώθησαν ἀποσκληρυνθέντος ρύπου καὶ κατέστησαν διὰ τοῦτο συμπαγέστατοι.

Ἄλλοι δὲ τῶν λίθων τοῦ τρεῖς βαθμίδας ἔχοντος στυλοβάτου δὲν εὐρίσκονται πλέον ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν θέσει, ἀλλὰ διὰ τῆς γνωστῆς ἐκρήξεως ἐξετινάχθησαν ἐκ τῆς οἰκείας χώρας, ὥστε τινὲς προέχουσι τῆς ἀρχικῆς συνεχῆς γραμμῆς ὀδοντοειδῶς (πρβλ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν «ἐξ Ἀττικῆς» ἐν σελ. 473 κέ., ἐν Βερολίῳ 1871). Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, ἦν κατὰ τὸ ἔτος 1869 λεπτομερῶς ἐξήρτασα καὶ τὸ 1871 ἐν τῇ μνησίσει πραγματείᾳ ἐξέθηκα, οὐδέμια ἄλλη μεταβολὴ ἐπέηλθε κατὰ τὰ τελευταῖα εἰκοσιπέντε ἔτη! Παραβάλλων δὲ τὰς παρατηρήσεις παρελθόντων ἐτῶν πρὸς τὴν νῦν κατάστασιν δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι αὐτὴ οὐσιωδῶς εὐρίσκεται σύμφωνος ἀκόμη πρὸς ἐκείνην. Κατὰ τὴν δοκιμὴν ταύτην ἀπέβλεψα ἰδίως εἰς τοὺς πληρωθέντας ὑπὸ ἀποσκληρυνθέντος ρύπου ἄρμούς, οἵτινες οὐδένα χωρισμὸν ἢ ἀνοιγμὰ τι δεικνύουσιν. Αὕτη εἶνε ἡ ἀρίστη ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ὁ τελευταῖος σεισμός παρῆλθεν ἄνευ ἀποτελέσματος

τὸς τινος διὰ τὸν στυλοβάτην τοῦ κτιρίου, ὡς ἦτο καὶ ἐπόμενον τοῦτο κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐν Γ' παρατηρηθέντα.

Ἐπιβλαβῶς ἐπέδρασεν ὁ σεισμός ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων μερῶν, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν καταπεσόντων μικρῶν τεμαχίων.

Περὶ δὲ τῶν πλευρῶν τοῦ κτιρίου παρατηρήτέον ὅτι κατὰ μὲν τὴν βορείαν αἱ τρεῖς βαθμίδες τοῦ στυλοβάτου καὶ ἡ μαρμαρινὴ εὐθυνητρία σχετικῶς διατηρήθησαν κάλλιστα, ἀν καὶ αἱ ἐπιφάνειαι αὐτῶν καλύπτονται ὑπὸ βρύων καὶ λειχῶν. Οἱ ἄρμοι δεικνύουσιν ἐνταῦθα ἰδιαιτέρως καλὴν συνάφειαν, ἥτις ἐν μέρει προέρχεται ἐκ τοῦ ἀποσκληρυνθέντος ρύπου, οὐάμοῦ δὲ διαχωρισμὸν τινα. Τῶν βαθμίδων τινὲς ἐξῆλθον ὀλίγον ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν θέσεως, ἀλλ' οὐχὶ περισσότερο ἢ ὅσον παρετηρήθη τοῦτο ἄλλοτε. Αἱ γωνιαῖαι ὅμως βαθμίδες περιεράγησαν καὶ διεστράφησαν.

Κατὰ δὲ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν διάφοροι διάμεσοι λίθοι ἐξεβλήθησαν τῶν ἀρχικῶν αὐτῶν θέσεων, οἱ δὲ γωνιαῖοι κατεσπάσθησαν καὶ ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν καταπεσόντων γείσων καὶ πολλοὶ τῶν τῆς δευτέρας βαθμίδος διεράγησαν ὀριζοντίως.

Κατὰ δὲ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν οἱ γωνιαῖοι λίθοι ἐστράφησαν ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν θέσεως πρὸς τὰ ἔξω, ὅπερ ὁμοίως παρατηρεῖται ἐν μεγάλῳ μέτρῳ καὶ εἰς διαφόρους διαμέσους λίθους. Αὕτη ἡ πλευρὰ εἶνε ἡ πλεῖστον βεβλαμμένη, καὶ ἐνταῦθα ὅμως πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι σπουδαῖαι παραμορφώσεις δὲν φαίνονται ἐπιπροσθεῖσαι εἰς τὰς παλαιὰς κατὰ τοὺς τελευταίους τοῦτους χρόνους.

Κατὰ δὲ τὴν δυτικὴν πλευρὰν λίθοι τινὲς τῆς κατωτάτης διαστρώσεως τοῦ στυλοβάτου ὑπέστησαν καθίζησιν, ἄλλως ὅμως καὶ ἐνταῦθα οἱ ἄρμοι ἔμειναν ἐν στενῇ συνοχῇ, εἰς οὐδένα δὲ ὑπὸ τοῦ ἀπεσκληρυνθέντος ρύπου συμπαγέστατα παρατηρεῖται ἴχνος χωρισμοῦ.

Ἡ ὀπεροβουλευτὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐξάπλωσις τῆς βλαστήσεως ἰδίως εἰς τοὺς ἀναβαθμούς τοῦ στυλοβάτου βλάπτει τὴν ὑπόστασιν τοῦ κτιρίου. Διέχοντα μέρη μεταξὺ τῶν λίθων καὶ οἱ ἄρμοι αὐτῶν, εἰς οὓς δύναται νὰ εἰσχωρήσῃ χῶμα καὶ ὑγρασία καὶ νὰ παρασκευασθῇ τοιουτοτρόπως τὸ ἔδαφος εἰς τὴν βλάστησιν, πρέπει νὰ πληρωθῶσι καὶ οὕτω διατηρηθῶσι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ καὶ τῆς περιστάσεως δὲν δεικνύει καμμίαν βλάβην ὑπὸ τοῦ τελευταίου σεισμοῦ προσγενομένην, ἀλλ' ἡ ἀστείγατος αὐτῆ ἐπιφάνεια, ἥτις ἐμβαδὸν ἔχει δισχιλίων καὶ ἑκατὸν τετραγων. μέτρων περίπου, στερεῖται παντὸς καταλλήλου τρόπου διοχετεύσεως τῶν ὑδάτων. Κατὰ καιροὺς ἡ ποσότης τῆς καταπιπτοῦσης βροχῆς ἀνέρχεται ἐν τὸς εἰκοσιτετραῶρου εἰς εἴκοσι δύο καὶ ἔτι πλέον παρισινὰς γραμμὰς, ἐντὸς δὲ τῶν ἐννενήκοντα πέντε ἀθηναϊκῶν βροχερῶν ἡμερῶν εἰς 183,6 παρισινὰς γραμμὰς. Καὶ ἐπὶ διακόσια μὲν ἔτη καὶ ἐπέκεινα ἡ κατάστασις αὐτῆ δὲν ἐπέφερον εἰς τὸ κτίριον καμμίαν βλάβην, ἀλλ' ὑπὸ ὁμοίας συνθήκας, ἂν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν βορειοτέρου κλίματος, ἐπῆλθον ἀλλαγῶ ἐν εὐρείᾳ μέτρῳ καταστροφῆι (οὕτως ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς Χαϊδελεέργης), αὗται δὲ ἐπιβάλλουσι ἡμῖν καὶ ἐνταῦθα ἔγκαιρον πρόνοιαν.

Οἱ κίονες τοῦ τε ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος διατηροῦνται εἰσέτι πάντες (ἀνὰ ὀκτώ).

Κατὰ τὴν δυτικὴν πρόσοψιν φέρουσι οἱ κίονες τὰ σημεῖα τῶν σφαιρῶν ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ τοῦ 1827 καὶ εἶνε πολὺ βεβλαμμένοι, μάλιστα οἱ δύο μεσαῖοι κατὰ τοὺς κατωτέρους αὐτῶν σπονδύλους. Ἄλλ' ἡ εὐστάθεια αὐτῶν δὲν παραβλάπτεται ἐκ τοῦτου. Οἱ κορμοὶ καὶ οὕτως ἡκρωτηριασμένοι φέρουσι ἔτι τὰ ἐπιβεβλημένα εἰς αὐτοὺς βάρη.

Ὀλιγώτερον βεβλαμμένοι εἶνε οἱ τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως, μολοντί καὶ οὗτοι δὲν δεικνύουσι πλέον τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν διάστρωσιν. Αἱ ἄκμαι τῶν διαξομμάτων δὲν διήκουσι πλέον εἰς συνεχῆ γραμμὴν ἀπὸ σπονδύλου εἰς σπόνδυλον ἀνερχόμενοι μεγαλοπρεπῶς, πολλοὶ σπόνδυλοι διεστράφησαν καὶ ἀντὶ τῆς ὁμαλῆς παρουσιάζουσι νῦν τεθλασμένην γραμμὴν. Ἄλλ' ὅμως ταῦτα δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ἀποτελέσματα τῶν τελευταίων συμβάντων, διότι καὶ πρὸ εἰκοσιπενταετίας ἤδη παρετήρησα αὐτά, προέκυψαν δὲ ἐν παλαιότεροις χρόνοις.

Ἐκ τῶν δεκαεπτὰ κίωνων τῆς βορείας πλευρᾶς ἴστανται ἔτι, φέροντες καὶ τὸν θριγκόν, ἕξ μὲν ἀριθμούμενοι ἀπὸ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, τρεῖς δὲ ἀριθμούμενοι ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς, συνιστάμενοι ἐξ ἑνδεκα σπονδύλων καὶ τοῦ ἰδιαίτερος ἐξειργασμένου ἐπικράνου. Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν ἀνεστηλώθησαν ἐκ μὲν τοῦ τετάρτου καὶ πέμπτου κίονος, ἐξ ἀνατολῶν ἀριθμούμενων, εἰς ἑκατέρου σπόνδυλος,

ἐκ δὲ τοῦ ἕκτου ἐπτὰ σπόνδυλοι, ἐκ δὲ τοῦ ἐβδόμου ὀκτώ, ἐκ δὲ τοῦ ὀγδόου δύο. Ὁ ἔννατος ἀνεστηλώθη ὀλόκληρος, συμπληρωθεὶς διὰ πλινθίων. Ἐκ τοῦ δεκάτου ἀνεστηλώθησαν πέντε σπόνδυλοι, ὁ δὲ ἑνδέκατος ὀλόκληρος κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ὁ ἔννατος τρόπον.

Ἐκ τοῦ δεκάτου τετάρτου κατέπεσαν, ὡς ἀνωτέρω ἀνέφερα, κατὰ τὸν τελευταῖον σεισμόν τμήματα χαλαρῶς συνεχόμενα (πρβλ. σχῆμα 2, σελ. 13).

Ἄλλη τις οὐσιώδης ἀλλοίωσις εἰς τὴν προηγουμένως παρατηρηθεῖσαν κατάστασιν δὲν ἐπῆλθεν οὐδ' ἐνταῦθα.

Ἐκ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς ἴστανται ἔτι ἕξ κίονες μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτῶν θριγκοῦ, ἀριθμούμενοι ἀπὸ τῆς δυτικῆς γωνίας, καὶ πέντε, ἀριθμούμενοι ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς. Ἐκ τοῦ ἕκτου καὶ ἐβδόμου κίονος, ἀριθμούμενων ἐξ ἀνατολῶν, ἴστανται νῦν ἐξ ἑκατέρου εἰς σπόνδυλος· ἐκ τοῦ ὀγδόου τέσσαρες· ἐκ τοῦ ἑνάτου εἰς· ἐκ τοῦ δεκάτου τρεῖς· ἐκ τοῦ ἑνδεκάτου τέσσαρες. Ὑπὸ τὸν πρῶτον σπόνδυλον τοῦ πέμπτου κίονος ὑπεβλήθησαν πάρινοι λίθοι.

Παρὰ τὰς μετακινήσεις τῶν σπονδύλων ἐκάστων, παρὰ τοὺς ἡκρωτηριασμούς, οὓς ὑπέστησαν ὑπὸ τοῦ βομβαρδισμοῦ καὶ τῆς ἐκρήξεως δύναται ἐπιμακρὸν ἔτι τὰ σώματα τῶν κίωνων καὶ ἐν τῇ παρούσῃ αὐτῶν καταστάσει ἄνευ προσθέτων μέσων νὰ διατηρηθῶσι καὶ μόνον δι' αἰσθητικῶς λόγους πρέπει νὰ μὴ ἐπιτραπῶσιν ἐπισκευαὶ δι' ὑλικοῦ ἀνομοιόμορφου καὶ ποιότητος κατωτέρας.

Ἀνησυχίας ὅμως ἐμπνέει ἡ κατάστασις τῶν ἐπιστεφόντων τοὺς κίονας ἐπικράνων, τὰ ὅποια μὲ τοὺς τετραγωνικοὺς αὐτῶν ἄβακας ἀποτελοῦσι τὸ ὑπόβαθρον τῶν ἐπιστυλίων. Αἱ πρὸς τὰ ἕξω ἐστραμμένοι παρειὰ τῶν ἐπικράνων τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ἐβλάβησαν πολὺ ὑπὸ τῶν σφαιρῶν. Μόνον ὁ τρίτος κίων ἀπὸ μεσημβρίας ἀριθμούμενος, ἔμεινεν ἀβλαβής, πάντες ὅμως οἱ λοιποὶ ὑπέστησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἕττον μεγάλας φθοράς. Ἀπεσχισμένα καθ' ὅλον τὸ ἐκ τοῦ σώματος τῶν κίωνων προεξέχον μέρος εἶνε τὰ ἐπικράνα τοῦ πρώτου, δευτέρου, τετάρτου καὶ πέμπτου κίονος (ἀπὸ μεσημβρίας ἀριθμούμενων), ὀλιγώτερον βεβλαμμένα εἶνε τὰ τοῦ ἕκτου, ἐβδόμου καὶ ὀγδόου· ἀλλ' οἱ ἄβακες τῶν ἐπικράνων πάντων τῶν κίωνων ἔσωθεν τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος εὐρίσκονται ἀκόμη ἐν καλῇ καταστά-

σει, μόνον δὲ κατὰ τὰς γωνίας δεικνύουσι μικράν τινα βλάβην.

Οὕτω λοιπὸν παρέχουσι εἰς ἓν μόνον ἔτι μέρος, τὸ μεγαλύτερον ὅμως, τῶν ἐκ τριῶν πλινθιδῶν συγκροτουμένων ἐπιστυλίων πληρῆς ὑπόβαθρον, ἄλλα ὅμως μέρη ἰδίως τῆς ἐμπροστίας τῶν πλινθιδῶν σειρᾶς ἐπικάθηται κατὰ τὸ ἥμισυ ἔτι ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν κίωνων (πρβλ. σχῆμα 3). Κίνδυνός τις ὅμως διὰ λόγους μηχανικούς δὲν δύναται ἐκ τούτου νὰ προκύψῃ, καθόσον μάλιστα οἱ ἐπὶ τῶν κίωνων ἐπικαθήμενοι λίθοι εἶνε ἐπιμελῶς διὰ τῶν σιδηρῶν γόμφων συνδεδεμένοι καὶ συνηρμοσμένοι.

Κατατομή.

Σχῆμα 3.

Ἀποψη.

Ἐκ τῶν ἐπικράνων τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς βεβλαμμένοι εἶνε μόνον τὸ τῆς μεσημβρινοανατολικῆς γωνίας, διότι ἡ προεκβεβλημένη αὐτοῦ γωνία εἶνε διερρηγμένη μέχρι τοῦ βήθους τοῦ σώματος τοῦ κίονος· ἐκ τούτου ὅμως δὲν κινδυνεύει ἡ ευστάθεια τῶν ἐπικαθημένων ἐπιστυλίων.

Δι' ὁμοίους λόγους σημειώσεως ἀξία ἔτι εἶνε ἡ βλάβη τοῦ μεσημβρινοδυτικῆς γωνίας καὶ τοῦ κατὰ ταύτην τὴν πλευρὰν ἔκτου κίονος. Ἄλλ' αἱ πρὸς τὰ ἔσω ἐπιφάνειαι διατηροῦνται καλλίστα.

Ἐκ τῶν ἐπικράνων τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς βεβλαμμένα εἶνε κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμμένην ἐπιφάνειαν τὰ τῶν δύο γωνιαίων κίωνων καὶ τὰ τοῦ τρίτου ἀφ' ἑκατέρας γωνίας ἀριθμουμένου κίονος· καὶ ἐκ τούτου ὅμως οὐδεὶς κίνδυνος διὰ λόγους μηχανικούς δύναται νὰ προκύψῃ. Αἱ πρὸς τὰ ἔσω ἐστραμμένοι πλευραὶ οὐδεμίαν μὲν βλάβην

δεικνύουσι κατὰ τὸν ἐχθίνον, μικράν δὲ τινα κατὰ τοὺς ἄδακας.

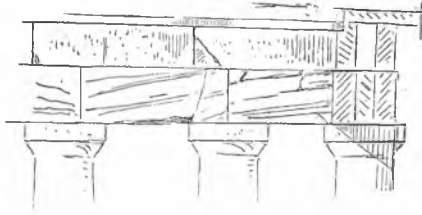
Ἐκ τῶν ἐπικράνων τῆς βορείας πλευρᾶς, τῶν ὑποβασταζόντων ἔτι ὑπερκείμενα βάρη, βλάβας σημειώσεως ἀξίας δεικνύουσι μόνον τὸ τοῦ ἔκτου κίονος (ἀπὸ δυσμῶν ἀριθμουμένου) καὶ τὰ τῶν δύο γωνιαίων κίωνων.

Τὰ ἐπιστυλία τῶν κίωνων τῆς περιστάσεως συγκροτοῦνται, ὡς γνωστόν, ἐκ τριῶν παρ' ἀλλήλας κειμένων ὀρθῶν πλινθιδῶν. Τὸ ὕλικόν ὅμως αὐτῶν δὲν εἶνε τῆς αὐτῆς ἀξίας ἅπαν, ἀλλὰ διεκρίθη κατὰ ποιότητα οὕτως ὅταν ἐτοποιεῖτο ἐνταῦθα, ὥστε τὰ καλλίτερα μὲν τεμάχια ἐχρησιμοποίηθησαν διὰ τὴν εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς πλεῖστον ἐκτεθειμένην πλευρὰν, εἰς τὰ κατώτερα δὲ ἠρκέσθησαν κατὰ τὰς ὀλιγώτερον προφυλασσομένας θέσεις. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ ἀξιοθρήνητος κατάστασις τῶν ἐπιστυλίων τοῦ ὀπισθοδόμου, ἧτις ἀναγκαίως ἔπρεπε νὰ ἐπέλθῃ, ἀφοῦ ὁ Παρθενὸν ἐστερήθη τῆς στέγης, τὰ ἔσωτερικά δὲ αὐτοῦ μέρη ἀπροφύλακτα μείναντα ἐξετέθησαν εἰς τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἀνεμόν. Πολλὸν τοῦ ἐνταῦθα χρησιμοποίηθέντος ὕλικου δεικνύει στρώσεις, διασχιζέται ἐπομένως πλαγίως κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν διηκουσῶν φλεβῶν, ἐξ οὗ καὶ δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ ὅταν προχωρήσῃ ἡ ἀποσύνθεσις.

Ἐκ τῶν ἐπιστυλίων τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως διερράγησαν τὸ πρὸς τὰ ἔξω κείμενον (κάτωθεν βλεπόμενον) μεταξύ τοῦ τετάρτου καὶ πέμπτου κίονος καὶ τὸ μεσαῖον καὶ ἐξωτερικόν μεταξύ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου κίονος. Καὶ ἅπαξ μὲν εἶνε διερρηγμένον τὸ ἐξωτερικόν ἐπιστυλίον τὸ ἐπὶ τοῦ κίονος τῆς μεσημβρινοανατολικῆς γωνίας ἐπικαθημένον, τὸ γειτονεῦσον δὲ ἐξωτερικόν ὁμοίως ἅπαξ καὶ δις τὸ τῆς βορειοανατολικῆς. Αἱ πρὸς τὰ ἔσω πλευραὶ τῶν ἐπιστυλίων, ἐξαιρέσει τῶν ἐν τῷ σχήματι 4 ἀπεικονιζομένων δύο τεμαχίων, εὐρίσκονται ἐν καλῇ καταστάσει, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐπικείμενα μέλη καὶ τὰ γείσα.

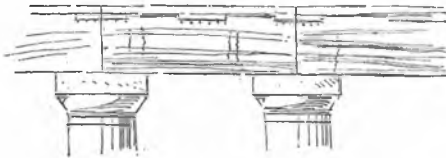
Τὸ ἐπιστυλίον ὅμως τῆς παρακειμένης μεσημβρινῆς πλευρᾶς μετὰ τῶν ὑποβασταζόντων αὐτὰ ἐπικράνων μετέβαλον θέσιν ὑπὸ τῶν προηγηθειῶν καταστροφῶν, μετακινήθηνα ἐν μὲν τῇ ἀνατολικῇ γωνίᾳ μέχρι τοῦ τρίτου κίονος πρὸς τὰ ἔσω, ἐντεῦθεν δὲ μέχρι τοῦ τετάρτου αὐθὺς πρὸς τὰ ἔξω,

οὔτω δὲ χαινόντα κατέστησαν ἐνταῦθα τὸν ἀρμόν.

Σχῆμα 4. Νοτιοανατολική γωνία.
Ἄποψις ἐκ τῶν ἔνδον.

Καὶ ἡ κατάστασις αὕτη, ἦν πρὸ εἰκοσιπενταετίας παρατήρησα, δὲν ἠλλοιώθη ἔκτοτε. Πολλὰ τῶν ἐπιστυλίων τῆς πλευρᾶς ταύτης διεσχίσθησαν κατὰ τὰς στρώσεις, ταῦτα δὲ τὰ ὀριζόντια ῥήγματα διασταυροῦνται πάλιν ὑπὸ λεπτοτέρων καθέτων (πρὸ. σχῆμα 5), ἐνῶ ἄλλως αἱ πλινθίδες φαίνονται ἀκόμη καλαὶ καὶ ἀσφαλεῖς εἰς ὑποβάστασιν τοῦ βάρους.

Σχῆμα 5.

Τὰ ἐπιστυλία τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰ ἔσω κείμενα ὡς καὶ τὰ ὑπερκείμενα αὐτῶν τρίγυλα καὶ γέισα, δύνανται νὰ θεωρηθῶσι καλῶς ἔχοντα ἢ ἀμέστω ἐπισκευῆς μὴ χρῆζοντα, ἐξαιρέσει τοῦ μεταξὺ τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου κίονος ἐπικαθημένου (ἀπὸ μεσημβρίας ἀριθμουμένου), ὅπερ εἶνε διερρηγμένον. Ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν διερρηγμένα εἶνε τὰ γωνιαῖα μὲ τοὺς εὐρέως χαινόντας ἀρμούς, ὡς καὶ τὰ μεταξὺ τοῦ τετάρτου καὶ πέμπτου καὶ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου κίονος (ἀπὸ μεσημβρίας ἀριθμουμένου)· τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶνε διερρηγμένον ἐγγύτατα τοῦ καθέτου ἀρμού.

Τὰ ἐπιστυλία τῆς βορείου πλευρᾶς διατηροῦνται σχετικῶς κάλλιστα, καθὼς ἐνταῦθα μόνον ἡ

μεταξὺ τοῦ τετάρτου καὶ πέμπτου κίονος κειμένη προσθία πλινθὶς διερράγη, πᾶσαι δὲ αἱ ἄλλαι ἔμειναν ἀβλαβεῖς.

Τὰ ἐσωτερικὰ μέρη τοῦ κυρίου, ἦτοι ὁ σῆκος, ὁ πρόναος καὶ ὁ ὀπισθοδόμος εἶνε τὰ ἤμισα καλῶς διατηρημένα ἐκ τοῦ ἔλου μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομήματος. Οὕτως ἐκ τῶν ἐξ τοῦ προνάου κίωνων, οἵτινες ἀπετελοῦντο ἐκ δεκατριῶν σπονδύλων, ὑφίστανται ἔτι κυρίως μόνον ἄμορφοι ὄγκοι. Ἐκ τῆς πρώτης πρὸς βορρᾶν ἐστραμμένης ὑπάρχουσιν ἔτι ἐν τῇ ἀρχικῇ τῶν θέσει δύο μόνον σπόνδυλοι, ἐκ τοῦ δευτέρου εἰς καὶ μόνος, ἐκ τοῦ τρίτου, τετάρτου καὶ πέμπτου μόνον τρεῖς. Ὀλόκληρος ἴσταται ὁ τῆς μεσημβριοανατολικῆς γωνίας, ἀλλ' ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει, διότι ἡ ἐσωτερικὴ αὐτοῦ πλευρὰ τόσο βεβλαμμένη εἶνε, ὥστε οὐδὲ μία κἄν ράβδωσις διακρίνεται ἔτι.

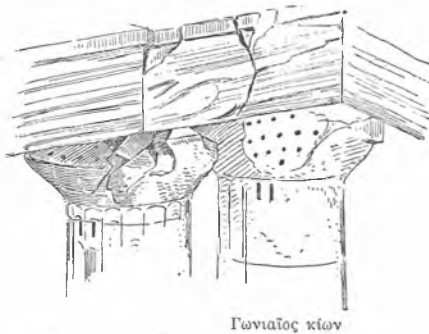
Ὁ κίων οὗτος φέρει ἔτι τὸ ἐπίκρανον, τὰ τῶν ἄλλων ὅμοι· κεῖνται θεραυσμένα ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, πάντα δὲ φέρουσι τὰς ἰδιορρυθμίας ἐκείνας σιδηρᾶς περόνας, τὰς ὁποίας ὁ ἐπανευρωμέν εἰς τὰ ἐπίκρανα τῶν κίωνων τοῦ ὀπισθοδόμου καὶ εἰς τὰ ἀνήκοντα αὐτοῖς ἐπιστυλία. Ἐπὶ τούτων ἐπέστησε τὴν προσοχὴν πρώτων ὁ Bötticher, εἶτα δὲ ὁ ὑπογεγραμμένος ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ: «ἐξ Ἀττικῆς» (1862 καὶ 1871).

Εὐρίσκονται μόνον εἰς τὰ ἐπίκρανα τῶν κίωνων τοῦ προνάου καὶ τοῦ ὀπισθοδόμου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς περιστάσεως, καὶ ἐν ἐκείνοις δὲ μόνον εἰς τὰς πρὸς τὰ ἔσω ἐστραμμένας πλευρᾶς. Ὁμοίως παρατηροῦνται καὶ εἰς τὰ ἄκρα δύο ἐσωτερικῶν κατὰ χώραν ἔτι κειμένων πλινθιδῶν τοῦ ἐπιστυλίου ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ (πρὸβλ. σχ. 6, 7 καὶ 9). Συνήθως θεωροῦνται αἱ σιδηραὶ αὗται περόναι ὡς μέσα στερεώτεως προσθέντων τεμαχίων, ἐν ποιαύτῃ δὲ περιπτώσει πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι πάντα τὰ δώδεκα ἐπίκρανα τῶν κίωνων τοῦ προνάου καὶ τῆς προστάσεως τοῦ ὀπισθοδόμου ἐσωτερικῶς ἔφερον συμπληρωμάτα, ὡς καὶ πράγματι ἔτι καὶ νῦν φαίνεται τοῦτο εἰς δύο ἐσωτερικὰς πλινθίδας τοῦ ἐπιστυλίου ἐν τῇ προστάσει τοῦ ὀπισθοδόμου. Ὅσα λοιπὸν ἐπίκρανα εἶχον πάθει τι κατὰ τὴν ἐξεργασίαν ἢ κατὰ τὴν βλάβην τινὰ ὑποστῆ κατὰ τὴν οἰκοδομίαν πρέπει νὰ ἐπεσκευάσθησαν κατὰ τὸν δυσδιακριτότατον τοῦτον τρόπον καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν πάλιν

ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κτιρίου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ μέτρον τοῦτο θὰ ὑπεγγόρευσαν βεβαίως λόγοι οἰκονομίας, ἐξ αὐτοῦ δὲ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξαχθῆ ὅτι ἡ οἰκοδομία συνετελείτο ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω, ὅπερ θὰ συνεφάνει καὶ πρὸς τὸν ἐν Ἐγέστη ἡμιτελῆ ναὸν καὶ τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ θόλον.

Σχῆμα 6. Ἐπικράνον τοῦ προναοῦ φέρον σιδηρᾶς πέτρας. Κεῖται ἐπὶ τοῦ δαλεθῶν.

Γωνιαῖος κίον

Σχῆμα 7. Ἐσωτερικὴ πλευρὰ τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας τοῦ ὀπισθόδομου.

Τὰ ἐξ σώματα τῶν κίωνων τῆς προστάσεως τοῦ ὀπισθόδομου ἴστανται πάντα ἐν τῇ ἀρχικῇ τῶν θέσει καὶ πάντα φέρουσιν ἔτι τὸν οἰκεῖον αὐτῶν θριγκόν. Δύο τῶν κίωνων εἶνε ἐντετειχισμένοι εἰς τὸν πύργον τοῦ τουρκικοῦ μιναρᾶ, ὅστις καὶ σήμερον ἔτι φθάνει μέχρι τοῦ γείσου τοῦ ναοῦ, οἱ τέσσαρες ὅμως ἄλλοι ὑψοῦνται ἐλεύθεροι.

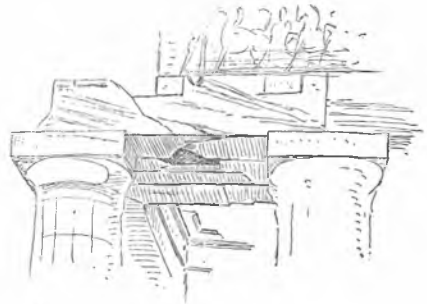
Πάντες οἱ κίονες οὗτοι ὑπέστησαν σπουδαιστά-

τας βλάβας, βαρύτερον δὲ ἔπαθον οἱ μεσαῖοι, τοὺς ὁποίους εἰς τινα σημεῖα αἱ βόμβαι παντελῶς ἀμόρφους κατέστησαν.

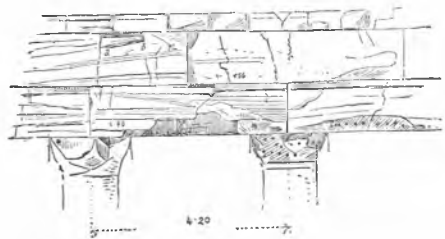
Ἐντεῦθεν λοιπὸν κατὰ πρῶτον πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐπισκευή, ἂν πρόκειται νὰ διατηρήσωμεν τὸ κτίριον ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον.

Ὁμοίως δὲ κακῆ καὶ χειροτέρα μάλιστα τῆς τῶν κίωνων τούτων καὶ ἐπικράνων αὐτῶν εἶνε ἡ κατάστασις τῶν ἐπιχειγνόντων αὐτὰ ἐπιστυλίων. Καὶ ταῦτα συγκροτοῦνται, ὡς τὰ ἐπιστεγάζοντα τοὺς κίονας τῆς περιστάσεως τοῦ ναοῦ, ἐκ τριῶν παρ' ἀλλήλας τεθειμένων πλινθίδων, ὧν τὸ ὑλικὸν εἶνε, ὡς ἀνεφέραμεν ἤδη, κατωτέρας ποιότητος.

Οἰκτρά εἶνε ἡ κατάστασις τοῦ πρώτου ἐπιστυλίου ἀπὸ τοῦ κίονος τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας μέχρι τοῦ ἀκολούθου δευτέρου. Καὶ αἱ τρεῖς αὐτοῦ πλινθίδες εἶνε διερρηγμέναι, καὶ τὰ ῥήγματα αὐτῶν χαίνουσι (πρβλ. σχ. 8). ἡ προσθία δὲ αὐτῶν δις εἶνε ἐπεσκευασμένη, ἵνα παρέχῃ ἀσφαλῆς ὑποστήριγμα εἰς τὰς ἐπιχειμένας πλάκας τῶν γλυπτῶν τῆς ζωφόρου.

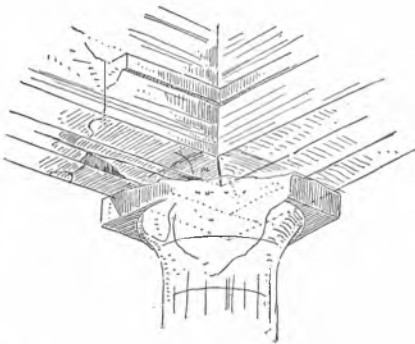

Σχῆμα 8. Βορειοδυτικὴ γωνία. Ὅπισθόδομος.

Σχῆμα 9. Το τεμάχιον ab εἶνε ἀπεσπασμένον καὶ χαλαρῶς κρέματα κινδυνεύον νὰ καταπέθῃ.

Ἡ ὑπὸ γωνίαν 45° ἐν τῇ προσαρμογῇ ἀποκεκομμένη ἐσωτερικὴ πλινθίς, ἥτις ἐσημειώθη ὡς διερρηγμένη, στηρίζεται κατὰ τὸ σχ. 10 παρὰ τὸ m κατὰ τρόπον, προφανῆ κίνδυνον ἀπειλοῦντα, μόνον ἐπὶ μικρᾶς ἔτι τριγωνικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἡμικατεστραμμένου ἐπικράνου. Τοῦναντίον ὅμως τὸ ὑπὸ γωνίαν ὀρθὴν πρὸς ταύτην συνεχόμενον καὶ πρὸς τὴν παραστάδα ἐπιβαῖνον, ὁμοίως δὲ ἐκ τριῶν πλινθίδων συγχροτούμενον ἐπιστύλιον εὐρίσκεται ἐν καλῇ καταστάσει, οὐδὲν δὲ βῆγμα ὑπάρχει οὔτε ἐπὶ τῶν κάτω πλευρῶν τῶν πλινθίδων, οὔτε ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἢ ἐξωτερικῶν παρείων.

Σχῆμα 10. Βορειοδυτικὸς γωνιαῖος κίον τοῦ ὀπισθοδόμου. Ἐποψὶς ἐκ τῶν ἐνδόν.

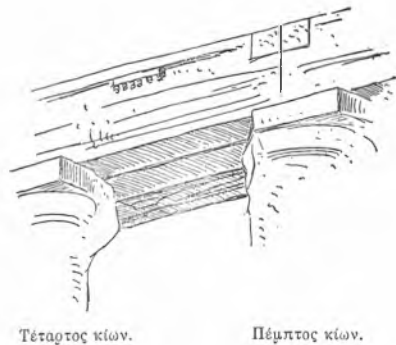
Πᾶσαι αἱ πλινθίδες τοῦ ἀπὸ τοῦ δευτέρου πρὸς τὸν τρίτον κίονα βαινόντος ἐπιστυλίου διεσχίσθησαν κατὰ τὰς κάτω πλευρὰς πεταλοειδῶς. Ἡ ἐσωτερικὴ πλινθίς διερράγη καθέτως ἐν τῷ μέσῳ, φανεραὶ δὲ εἶνε κατὰ τὸ κάτω ἄκρον αὐτῆς αἱ σιδηραὶ περόναι—ἥτοι αἱ κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἤδη χρόνους γενομένηαι ἐπιδιορθώσεις! Τὸ ἐπικείμενον μέγα ἐσωτερικὸν τεμάχιον τῆς ζωφόρου διερράγη πέραν τοῦ ἄρμου τοῦ ἐπιστυλίου ἐπὶ τοῦ κίονος, διὸ τὸ βῆρος αὐτοῦ πίπτει ἐπὶ τῆς διερρωγίας πλινθίδος τοῦ ἐπιστυλίου (πρβλ. σχῆμα 9).

Ἡ ἐσωτερικὴ πλινθίς τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ ἀπὸ τοῦ τρίτου πρὸς τὸν τέταρτον κίονα βαινόντος, ὡς δεικνύει αὐθὺς τὸ σχῆμα 9, διεσπᾶσθη ἐντελῶς, καθέτως δὲ διερράγη καὶ ἔκλινε πρὸς τὸ μέσον. Βλαβεῖσα ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἔτι ἐγγύς τοῦ ἄρμου ὑπαρχούσης σιδηρᾶς

περόνης, φέρει ἔτι καὶ νῦν τὸ βῆρος τοῦ ἐπικειμένου διερρωγίτου τεμαχίου τῆς ζωφόρου καὶ ἑλλίπῳς μόνον ἔτι στηρίζεται ἐπὶ τῶν λίαν βεβλαμμένων ἐπικράνων. Ἀμφότερα δὲ τὰ ἐπικράνα ταῦτα, τὰ ὅποια φέρουσιν ἔτι τὰς σιδηρᾶς περόνας, κατέστησαν πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν ἄμορφα, διὸ καταπτώσεις τῶν χαλαρῶς μόνον συνεχόμενων ἐπιστατικῶν μερῶν καὶ ὑπὸ μετρίων κλονισμῶν δύνανται νὰ ἐπέλθωσιν. Ἐπὶ τοῦ ἀποκλίναντος μέρους τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐπιστυλίου στηρίζεται διερρωγὸς τεμάχιον τῆς ζωφόρου, οὗ τὰ θραύσματα (πρβλ. ab τοῦ σχήματος 9) ἀπειλοῦσι κατὰπτωσιν. Ἡ μεσαία ἐπὶ τῶν κίωνων τῶν ὀπισθοδόμου στηριζομένη πλινθίς τοῦ ἐπιστυλίου, ἥτις ἐνταῦθα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν κατασκευὴν τῶν μελῶν τῶν ἐπικαθημένων ἐπὶ τῶν κίωνων τῆς περιστάσεως δὲν φέρει βῆρος τι, διεσπᾶσθη ἐντελῶς· ἡ ἐξωτερικὴ ὅμως ἢ ὑπερέιδουσα τὴν ζωφόρον τῶν ἰπέων ἔχει τὴν προσθίαν μὲν παρεῖαν ἐν καλλιτέρα καταστάσει, ἀλλὰ κατὰ τὸν βόρειον κάθετον ἄρμον φέρει νεώτερον συμπλήρωμα.

Τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ ἀπὸ τοῦ τετάρτου πρὸς τὸν πέμπτον κίονα βαινόντος διεσχίσθη πεταλοειδῶς ἢ ἐσωτερικὴ πλινθίς (κάτωθεν ὀρωμένη), διερράγη δὲ καὶ καθέτως (πρβλ. σχῆμα 9 καὶ 11) καὶ συνεθραύσθη· ἡ μεσαία ὅμως καὶ ἐξωτερικὴ πλινθίς διατηροῦνται καλῶς. Ἡ τελευταία αὕτη φέρει ὁμοίως ὑπὸ τὴν ζωφόρον κατὰ τὸν μεσημβρινὸν κάθετον ἄρμον νεώτερον συμπλήρωμα.

Ὁπισθόδομος.

Σχῆμα 11.

Τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ βαινόντος ἀπὸ τοῦ πέμπτου πρὸς τὸν ἕκτον κίονα δύο μόνον πλινθίδες κάτωθεν δρῶμεναι ἐπικεῖνται ἐτι ἐλεύθεραι, ἢ δὲ τρίτη ἢ ἑσωτερικῇ στηρίζεται κατὰ τὸ ἕτερον μὲν ἄκρον ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ μιναρῆ, κατὰ δὲ τὸ ἄλλο ἐπὶ τοῦ γωνιαίου κίονος. Αἱ ἐλεύθεραι αὐταὶ πλινθίδες κάτωθεν δρῶμεναι ὡς καὶ κατὰ τὰς ὁρατὰς προσθίας παρειὰς εἶνε ὀλίγον διερρηγμέναι ὀριζοντίως.

Καὶ τοῦ πρὸς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν ἐστραμμένου, ἀπὸ τοῦ γωνιαίου κίονος πρὸς τὴν παραστάδα ἐπιβαίνοντος ἐπιστυλίου δύο μόνον πλινθίδες ὁμοίως εἶνε ἐλεύθεραι, ἐνῶ ἢ τρίτη, ἢ ἑσωτερικῇ, στηρίζεται ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ μιναρῆ. Ἡ ἐξωτερικῇ διερράγη εἰς τὸ μέσον καθέτως καὶ ἐπιδιωρθώθη, τὰ δὲ ἐπικείμενα τεμάχια τῆς ζωφόρου ἐφθάρησαν πολὺ.

Ἡ κατάστασις τῆς γωνίας ταύτης ἐν τῷ συνόλῳ δὲν εἶνε ἀνεπιφαλῆς, δὲν ἀπειλεῖ ὁμως κίνδυνον, διότι τὰ ἐπιστύλια εὐρίσκουσι στηρίγματα ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ μιναρῆ.

Ἡ ὑπεράνω τῶν ἐπιστυλίων τῶν κίωνων τοῦ ὀπισθοδόμου διήκουσα ζωφόρος ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς μεσημβρινοδυτικῆς γωνίας μέχρι τοῦ δευτέρου κίονος, ἀριθμουμένου ἀπὸ βορρᾶ. Ἐπικάθηται δὲ μόνον ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν πλινθίδων τοῦ ἐπιστυλίου καὶ εὐρίσκειται σχετικῶς ἐν καλῇ καταστάσει· διότι καὶ ὕλικόν ἐχρησιμοποίηθη δι' αὐτὴν ἐκλεκτόν. Σήμερον ἀποτελεῖται ἐκ δεκατεσσάρων καλῶς συνηρμοσμένων, σχεδὸν ἰσομεγέθων πλακῶν, αἰττινες κατὰ τοὺς ἄρμους δεικνύουσι μὲν μετακινήσεις καὶ βλάβας ἀλλ' οὐχὶ σπουδαίας.

Πρὸς τοῦτοις ἐπιζευγνύουσιν αὐτὴν καὶ ἅπασαν τὴν ἔκτασιν αἱ μέχρι τῶν ὀπισθεν κειμένων λείων πλινθίδων τῆς ζωφόρου διήκουσαι πλάκες τῶν γείσων. Οὕτω δὲ σχηματίζεται διάκοιλος τις κατασκευῆ, ἐφ' ἧς στηρίζονται αἱ δοκοὶ τῆς ὀροφῆς.

Αἱ καλύπτουσαι αὐτὴν πλάκες τῶν γείσων, αἰττινες ἐκατέρωθεν κατὰ μέσων εἶχον πλαίσια, διατηρούμενα ἐτι ἰκανῶς ὑπεράνω τῆς ζωφόρου τῶν ἰππέων, φαίνονται ἀκόμη ἐν καλῇ καταστάσει.

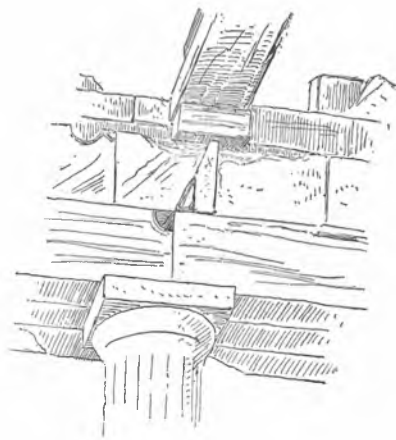
Ἀπὸ τοῦ θριγῶν τοῦ ὀπισθοδόμου πρὸς τὸν θριγῶν τῶν κίωνων τῆς ἐν τῇ δυτικῇ προσόψει περιστάσεως ἐκτείνονται ἀκόμη τέσσαρες ἐγκάρσιαι δοκοὶ τῆς ὀροφῆς τῆς περιστάσεως. Ἐπ' αὐτῶν δὲν ἐπικάθηται βάρη, σχετικῶς δὲ εἶνε ἐν καλῇ κατα-

στάσει καὶ κατὰ τὴν πρὸς τὸν ὀπισθοδόμον πλευρὰν αὐτῶν ἰδίως ἔχουσιν ἀσφαλῆς ὑποστήριγμα.

Ἐξαιρέσιν ποιεῖ ἢ ἐγκαρσία δοκὸς ἢ πρὸς τὴν παραστάδα, ἧτις δὲν ἐπιστηρίζεται ἀσφαλῶς ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου τῶν κίωνων τῆς περιστάσεως, ὡς δεικνύει τὸ σχῆμα 12. Τὸ ἐπεριεχόμενον αὐτοῦ ἄκρον μόλις συγκρατεῖται ἐπὶ ἐφαρμένῳ τεμαχίῳ γείσου, τὸ ὁποῖον μόνον ὑπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ἀπεσπασμένου τεμαχίου X τῆς λείας ἑσωτερικῆς πλινθίδος τῆς ζωφόρου ὑποβαστάζεται! Ἰσχυροτέρα σεισμικῇ δόνησις, ἧτις μετὰ μεγαλειέρας δυνάμεως πρὸς τὰ ἄνω ἐκδηλοῦται, θὰ ἐπιφέρει κατ' ἀνάγκην τὴν πτώσιν τῆς ἐγκαρσίας δοκοῦ, κατόπιν δὲ καὶ ἄλλων τεμαχίων, ἐξ οὗ θὰ ἐπέλθῃ βλάβη εἰς τε τὸν κάτωθεν κίονα καὶ ἰδίως εἰς τὸ ἐπικράνον τὸ φέρων τὸν ὑπερκεῖμενον θριγῶν.

Ἄλλη σημαντικὴ βλάβη παρατηρεῖται εἰς τὸ ἐπικράνον τοῦ δευτέρου κίονος τῆς περιστάσεως (ἀπὸ βορρᾶ ἀριθμουμένου) τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος.

Τοῦτο διεσπάσθη ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου ἐπερείδονται αἱ ἑσωτερικαὶ πλινθίδες τοῦ ἐπιστυλίου, διερωγότες καὶ αὐτοῦ ἐν τῷ μέσῳ μεταξὺ τοῦ ἐν λόγῳ

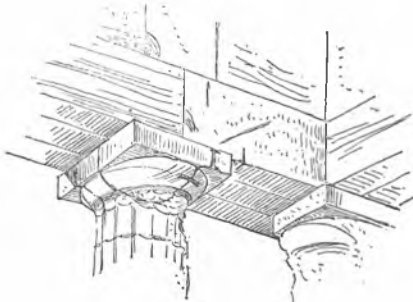

Σχῆμα 12. Δυτικὴ πλευρὰ τῆς περιστάσεως. Δεῦτερος κίων ἐκ μεσημβρίας.

κίονος καὶ τοῦ γωνιαίου. Τὸ ἀπεσπασμένον τεμάχιον τοῦ ἐπικράνου μόλις συναρμόζεται ἐπὶ τοῦ παρόντος διὰ σιδηροῦ συνδέσμου πρὸς τὸ κύριον

σῶμα τοῦ λίθου, ὅπερ ἕως ὠσαύτως ἤδη εἶνε διερρηγμένον. Ὁ ὑποκείμενος σπόνδυλος εἶνε ἐκ τῶν πλαγίων πολὺ βεβλαμμένον.

Ἄν ἐκ σεισμικῆς τινος δονήσεως συμβῆ ἢ ἀποσπασθῆ τὸ κακῶς συνδεδεμένον τοῦτο τεμάχιον τοῦ ἐπικράνου, τότε ὑπόκειται εἰς κίνδυνον καταπτώσεως τὰ ἐπικείμενα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη (πρὸβλ. σχ. 13).

Περὶστάσις. Δυτικὸν ἀετώμα.

Γωνιαῖος κίων
(βορειοδυτικός).

Σχῆμα 13.

Τὸ *τριγλύφον* τοῦ κτιρίου σύγκειται ἐκ τῶν ἐντὸς κειμένων λείων, ἅπαντα τὸν κύκλον αὐτοῦ διατρεχούσων πλινθίδων, ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν κορμῶν τῆς *τριγλύφου*, ἐκ τῶν μεταξὺ παρεμβεβλημένων πλακῶν τῶν *μετοπῶν* καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν αὐτῶν *θελειμένων ἀκαταξέστων κορμῶν*. Οὗτοι συνδέονται καὶ ἐν μέρει ἔτι συνδέονται πρὸς τοὺς τῆς *τριγλύφου* διὰ σιδηρῶν συνδέσμων τοῦ σχήματος διπλοῦ ταῦ: —, ὁμοίως δὲ πρὸς ἀλλήλας συνδέονται καὶ αἱ *λείαι πλινθίδες*. Ἄνωθεν ἐπικάθηνται αἱ *πλάκες τῶν γείσων*, αἵτινες πᾶσαν ἐκείνην τὴν κατασκευὴν ἐπιχειγνύουσι καὶ ἔξω τῆς προσθίας παρεΐας κατὰ ὀδοθήκοντα ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου προεκβάλλουσαι *σηματίζουσαι* ὑπόστεγον προφυλάττον τὰ ὑποκείμενα *γλυπτὰ*.

Ἐν τῷ *δυτικῷ καὶ ἀνατολικῷ ἀετώματι* ὑπέστη μὲν ἡ κατασκευὴ αὕτη βλάβας, οὐσιωδῶς ἕως διατηρεῖται ἀκόμη. Κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν λείπεται πλὴν τῶν *μεσημβρινῶν γωνιαίων τεμαχίων* τὰ *προεξέχοντα πλαίσια τριῶν ἐκ τῶν μεταξὺ γείσων*, κατὰ τὴν *δυτικὴν πλευρὰν* διατηροῦνται ἀκόμη τὰ *γωνιαῖα τεμάχια*, λείπου-

σιν ἕως τὰ *προεξέχοντα πλαίσια τεσσάρων ἐκ τῶν μεταξὺ γείσων*. Αἱ *προσθιαὶ παρεΐαι τῶν τριγλύφων καὶ μετοπῶν* εἶνε *βεβλαμμέναι καὶ σεσαθρωμέναι*, οἱ ἄρμοι *διηροίγησαν καὶ περισσότερον μάλιστ' ἐγγὺς τῶν πλακῶν τῶν γείσων*. Δι' αὐτῶν *διεισδύουσι οὕτω τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν*, τὰ ὅποια *καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα δύνανται νὰ ἔχωσι* διὰ τὰ ὑποκείμενα μέλη τοῦ κτιρίου πρὸ πάντων ὅταν εὐθὺς κατόπιν ἐπέρχεται *παγετός*. Ὑπὸ ταύτην τὴν ἐποψὴν *καλλίτερον προφυλάσσεται τὸ δυτικὸν ἀετώμα*, τοῦ ὅποιου τὸ *τοιχώμα διατηρεῖται ἀκόμη*, ἐνῶ τὸ *ἀνατολικὸν μικρὸν μόνον μέρος αὐτοῦ σώζει*.

Κατὰ τὴν *βορείαν καὶ μεσημβρινὴν πλευρὰν* ὀλίγα μόνον *γείσα* ἔτι σώζονται, διότι τὰ πλείστα *ἀπεσπᾶσθησαν καὶ κατεριφθῆσαν πρὸς ἀνωτέρω* *σύλησιν τῶν μετοπῶν*.

Ἡ ἔλλειψις τῶν *προφυλασσόντων γείσων* ἐπέφερε *πρῶτως βλάβας εἰς τὰ ὑποκείμενα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη*, *διαρραγέντα ὑπὸ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀνέμου, τῆς βροχῆς καὶ τοῦ παγετοῦ*. Ὡς ἐκ τῆς *κατασκευῆς τῶν* δὲ *κίνδυνον διατρέχουσι καὶ τὰ ἐπιστύλια ὑπὸ τοῦ διηθουόντος ὕδατος τὴν αὐτὴν τύχην νὰ ὑποστῶσιν*.

Ἐκ τῆς *ὄλης κατασκευῆς τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος* *μικρὸν μόνον μέρος* *δισώθη*.

Διατηροῦνται ἔτι οἱ *δύο γωνιαῖοι λίθοι* καὶ οἱ *στενοὶ οἱ πρὸς τὴν μεσημβρινοανατολικὴν γωνίαν* *μέχρι πέραν τῆς τετάρτης τριγλύφου* *διήκοντες ὀρθοστάται*, ἐξ ὧν *εἰς καλύπτεται ἔτι ὑπὸ γείσου*. Τὸ *ὀπισθεν τοίχωμα τῶν ὀρθοστατῶν* *εἶνε ἐν ἀταξίᾳ καὶ πλέον ἢ ἐλλιπεῖς*.

Ἐκ τοῦ *δυτικοῦ ἀετώματος* *σώζονται ὁμοίως οἱ δύο γωνιαῖοι λίθοι* καὶ *ἐκ τῶν ὀρθοστατῶν σχεδὸν ἀκριβῶς τὸ ἥμισυ ἀπὸ βορρᾶ πρὸς μεσημβρίαν* *ἐκ τοῦ ἄλλου ἕως ἡμίσεος τοῦ ἀετώματος μόνον τὸ ὀπισθεν τοίχωμα* *εἶνε ἔτι ὁρατὸν μετὰ τινῶν ὀρθοστατῶν πρὸς τὴν μεσημβρινὴν γωνίαν*. Μεταξὺ τοῦ *δευτέρου καὶ τρίτου κίονος* (ἀπὸ βορρᾶ ἀριθμουμένου) *προβάλλει ἔτι μία πλάξ τοῦ γείσου τοῦ ἀετώματος*, ἥτις *προφυλάσσει ἀπὸ τῆς βροχῆς τὸν μόνον κόσμον τοῦ ἀετώματος κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην*, *δύο ἡκρωτηριασμένους κορμούς*.

Οἱ ἄρμοι τῶν *ὀρθοστατῶν τοῦ ἀετώματος*, οἵτινες *δὲν ἀποτελοῦσι πλέον μίαν γραμμὴν* (ὅπερ πρὸ εἰ-

κοσιπενταετίας ἤδη παρετήρησα), ἀλλὰ συγκλίνουσι πρὸς ἀλλήλους, συνεφάπτονται ἀλλήλων ἐντελῶς σχεδὸν κατὰ τὸν γωνιαῖον λίθον, παρεκκλίνοντες τῆς στάθμης ἐν χιλιοστὸν τοῦ μέτρου· κατὰ τὸν βόρειον γωνιαῖον λίθον μέχρι τοῦ μέσου περίπου εἶνε μετακεινημένοι πάντες καὶ συκρατοῦνται διὰ νεωτέρων συνδέσμων.

Τὸ ὄπισθεν τοίχωμα τοῦ αετώματος εἶνε πολυλαγῶς κατεστραμμένον, οἱ ἄρμοι χαινουσι, λίθοι τινὲς εἶνε διερρηγμένοι ἢ θραύσματα ἀπεσπασθησαν ἀπ' αὐτῶν, οὐδεμία δὲ ἀπολύτως προφύλαξις ὑπάρχει ἀπὸ τῆς εἰσχωρούσης ὑγρασίας. Τὸ τοίχωμα τοῦ αετώματος καθ' ἑαυτὸ ὡς καὶ τὰ υποκείμενα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη βλάπτονται ἀναμφιβόλως ὑπὸ τε τῆς βροχῆς καὶ τοῦ παγετοῦ, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ θριγκὸς τῆς βορείας καὶ μεσημβρινῆς πλευρᾶς· διὰ τοῦτο ἐπιβάλλονται ἐνταῦθα κατεπιγόντως σκόπιμα προφυλακτικὰ μέτρα πρὸς σωτηρίαν τῶν υπολειπομένων ἔτι τμημάτων τοῦ αετώματος.

E'.

Προτάσεις πρὸς συντήρησιν τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως καὶ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν προτεινομένων μέτρων. — Ἐπιθεώρωσις προηγουμένων ἐπισκευῶν.

α) Ὁ Παρθενών.

Προεισαγωγικῶς πρέπει πρῶτον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι πρὸ παντὸς ὁ χαρακτήρ τοῦ ἐρείπιου ἀνάγκη νὰ διατηρηθῇ, οὐδεμίαν δὲ ἀλλοίωσιν οὐσιώδη ἐπιτρέπεται νὰ ὑποστῇ ἢ εἰκῶν, τὴν ὅποιαν τοῦτο σήμερον παρουσιάζει.

Ἐκ τῶν ἐν κεφαλαίῳ Δ' λεχθέντων ἐξάγεται ὅτι αἱ ἐξῆς ἐργασίαι πρέπει νὰ ἐκτελεσθῶσι :

1) Παιτελῆς ἀπομάκρυνσις τῆς βλαστήσεως ἀπὸ τῶν ἐρείπιων, ἔκ τε τῶν υποκειμένων καὶ τῶν ἀνωτέρων μερῶν.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πολλὴ ἐργασία ἔγινε σχετικῶς πρὸς τὸ παρελθόν, ἀλλ' οὐχί ἔτι ἰκανή.

Ἀνάγκη νὰ ληφθῇ πᾶσα πρόνοια ἕπως μὴ βλαστῆσῃ πλέον χλόη ἢ φυτόν τι οἰονδήποτε εἰς τοὺς ἄρμους τοῦ στυλοβάτου καὶ μεταξὺ τῶν πλακῶν τοῦ θαπέδου τῆς περιστάσεως καὶ τοῦ σκηοῦ.

Ὅπου ἡ συναφὴ τῶν ἄρμων εἶνε ἀτελής καὶ ἢ

βλάστησις ἐν ταῖς σχισμαῖς αὐτῶν οὕτω διευκολύνεται, πρέπει αὐταὶ νὰ πληρωθῶσι διὰ λιθοκόλλης ἢ τσεμέντου (τοῦ αὐτοῦ χρώματος τοῦ ὑλικοῦ).

Πληρεστέραν θεραπείαν τοῦ κακοῦ τούτου ὁμοῦ δύναται νὰ παράσχη :

2) Ἡ διευκόλυνσις τῆς ἐκροῆς τῶν ὑδάτων ἀπὸ τοῦ ὑψηλότερου κειμένου θαπέδου τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ περιτειχισμένου ἔτι κυρίως Παρθενῶνος.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀνάγκη νὰ ἐξαρθῶσιν αἱ πλάκες τοῦ θαπέδου καὶ νὰ τοποθετηθῶσι πλαγιώτερον πρὸς κατάκλυστρόν τι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκηοῦ, ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη δὲν πρέπει νὰ ἐπιφέρει ἀλλοιωσίν τινα τῶν ἄνω ἐπιφανειῶν τῶν πλακῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων διακρίνονται ἔτι τὰ ἔγχη τῶν ἐπιφανόντων ἀρχαίων κίονων.

Τὸ κατάκλυστρον δύναται νὰ κατασκευασθῇ κατὰ τρόπον ἀπλούστατον, τὸ ἐν αὐτῷ δὲ συρρέον ὕδωρ νὰ διοχετευθῇ πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὰς ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένας δεξαμενάς ἢ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀπλῶς. Ἐν τῷ 1 πίνακι ἀπεικονίζεται τὸ σχέδιον αὐτοῦ.

Ἴνα μὴ βλαφθῶσιν αἱ πλάκες τοῦ θαπέδου μετὰ τῶν ἰγῶν τῶν κίονων, ἀνάγκη νὰ διαιρηθῇ τὸ σύστημα τῆς διεκροῆς τῶν ὑδάτων εἰς δύο μέρη, νὰ κατασκευασθῶσιν ἐπομένως δύο κατάκλυστρα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐνωθῶσι πρὸς ἀλληλα διὰ σιδηροῦ σωλήνος, δι' ἄλλου δὲ κοινοῦ σωλήνος θὰ διοχετεύσῃ τὸ ὕδωρ αὐτῶν πρὸς τὸ βόρειον μέρος.

Τὰ κατάκλυστρα δὲν θὰ εἶνε μεγάλα καὶ θὰ ὁμοιάζωσι πρὸς τοὺς πηλοδόχους τῶν ἡμετέρων ὑδραγωγείων μετ' ἐπικαλύμματος κτλ., οἷτινες ἔτοιμοι πωλοῦνται. Τὸ κατασκευάσμα τοῦτο θ' ἀνταπεκρινετο ἐντελῶς πρὸς τὰ συγγενῆ κατασκευάσματα τῶν ἀρχαίων ἰδιωτικῶν οἰκῶν ἢ καὶ ἀρχαίων τινῶν ναῶν (ὡς τοῦ Πανθέου ἐν Ῥώμῃ). Ὁ διοχευτικὸς σωλὴν πλάτους δεκαπέντε περίπου ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου θὰ διέρχεται τὸν στυλοβάτην ὑπὸ τὰς μαρμαρίνας βαθμιδὰς διὰ τῆς πωρίνης κρηπίδος, ὡς οἰκοθεν δὲ ἐννοεῖται· καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ σημειοῦται διὰ τίνος μετακινήσῃ.

Αἱ πλάκες τοῦ θαπέδου κατὰ τὴν μετακίνησιν αὐτῶν καὶ τὴν πλαγίαν πρὸς τὸ κατάκλυστρον τοποθέτησιν πρέπει νὰ ἐνσθρωθῶσιν ἐπὶ κονιάματος τσεμέντου, καὶ οἱ ἄρμοι δὲ νὰ συμπηχθῶσι διὰ

τσεμέντου πρὸς ἀπομάκρυνσιν πάσης ὑγρασίας ἀπὸ τῶν περιβαλλόντων τοιχωμάτων καὶ παρεμπόδισιν τῆς βλαστήσεως.

Πρόνοια πρέπει νὰ ληφθῆ ὡσαύτως πρὸς διεκροῖν τῶν ὑδάτων ἀπὸ τοῦ δαπέδου τῆς περιστάσεως ὑπὲρ τὰς βαθμιῶδας τοῦ στυλοβάτου, ἐπιδιορθουμένων καταλλήλως τῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ληφθέντων ἤδη ἐνταῦθα μέτρων.

3) Οἱ τοῖχοι τοῦ σηκοῦ ἐδῶλάνθησαν διὰ τῶν θυροειδῶν ῥηγμάτων τῆς βορείας καὶ μεσημβρινῆς πλευρᾶς· κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν ἔκλινε πρὸς τὰ κάτω ὁ ὡς ὑπερτόναιον χρησιμοποιοῦντες ὀγκόλιθος, ἐξ οὗ ἀπειλεῖται κατὰπτώσις τῶν ἐπικαθημένων λίθων.

Κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν ὁ τοῖχος ἐν τῷ ῥήγματι ἐστρηρίχθη διὰ ξυλίνων δοκῶν, ἡ κατασκευὴ δὲ αὕτη οὔτε διαρκὴς εἶνε οὔτε τοῦ μνημείου ἀξία. Καὶ ὁ νῦν τρόπος τῆς ἀποτειχίσεως τῶν ῥηγμάτων εἶνε ἀπρόσφορος, πρέπει δὲ ἀντὶ τούτου νὰ κτισθῆ ὁ τοῖχος ἐκ νέου διὰ τοῦ αὐτοῦ ὕλικου καὶ οἱ λοιποὶ τοῖχοι τοῦ σηκοῦ.

Ἡ εἴσοδος πρὸς τὴν κλίμακα τοῦ τουρικοῦ μιναρῆ πρέπει διὰ καταλλήλου καὶ κομψοῦ τρόπου νὰ περικαλυφθῆ, ἀλλ' ὄχι ὑπὲρ τὸ σημερινὸν αὐτῆς ὕψος.

Αὕτη δὲ ἡ κλίμαξ δὲν προσέτετε μὲν βεβαίως κάλλος εἰς τὸ οἰκοδόμημα, τὴν ὑπαρξίν ὅμως αὐτῆς δικαιολογεῖ ἡ ἐποχὴ. Ἐἶνε χρήσιμος ἄλλως καὶ πρὸς τὰς ἐπισκευαστικὰς ἐργασίας, τὴν διατήρησιν δὲ αὐτῆς ἀπαιτοῦσι λόγοι μηχανικοὶ χάριν τῆς στερεότητος τοῦ ὀπισθοδόμου, ἐκτὸς ἂν ἐπρόκειτο νὰ καθαιρεθῆ πᾶν τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς μεσημβρινοδοτικῆς γωνίας καὶ ἐκ νέου ν' ἀνεγερθῆ. Ἀνάγκη μόνον εἶνε νὰ διασκευασθῆ ἡ κλίμαξ αὕτη τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ μὴ κινδυνεύη τις διερχόμενος αὐτῆν. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαιτεῖται νὰ διατηρηθῆ μὲν ἡ ἑλικοειδῶς ἀνερχομένη ἀψίς, νὰ ἐπισκευασθῶσι δὲ διὰ στρώσεως πλίνθων αἱ βαθμιῶδες.

Ἀναγκαῖα εἶνε καὶ ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἐν ἔτει 1870 ἐπισκευασθέντος ὑπερτοναίου τῆς μεγάλης θύρας τοῦ Παρθενῶνος εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ μορφήν ὡς ὀριζοντίας μαρμαρινῆς δοκοῦ, καθαιρουμένου τοῦ ἀναρμώστου πλινθίου τέξου καὶ τοῦ διὰ σιδηρῶν δεσμῶν συγκρατουμένου νῦν ἀσθενούς ὑπερτοναίου.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ 1895

Ἡ ἀναπλήρωσις τῶν διασπασθέντων ὀγκόλιθων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ σηκοῦ διὰ πλίνθων ἔγινε μὲν ἄλλοτε ἐπ' ἀγαθῷ σκοπῷ, εἰς τὸ μέτρον ὅμως τοῦτο σήμερον δὲν πρέπει νὰ ἐμμενῶμεν. Αἱ πλίνθοι, αἵτινες εἶνε ἀναπλήρωμα ἀνάξιον τοῦ κτιρίου, πρέπει ν' ἀφαιρεθῶσι καὶ ν' ἀντικατασταθῶσι διὰ μαρμάρων ἀποκαθιστῶντων τὴν ἀρχικὴν συναρμογὴν τῶν λίθων καὶ συγκρατούστων αὐτούς.

Καὶ αἱ βεβλαμμένα παρειὰ καὶ μαρμάρων, αἵτινες εἶνε διερρηγμένα καὶ κατατετραυσμένα, ἀνάγκη νὰ ἐπιδιορθωθῶσι καθ' ὅμοιον τρόπον, ἵνα μὴ καταστρέψῃ ἐλοτελῶς τὸν τοῖχον ἢ εἰσχωροῦσα ὑγρασία, ραγδαία βροχὴ κττ. Ἄλλ' οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι πρέπει νὰ διατηρηθῶσιν αἱ παρειὰ ἐκεῖναι, αἵτινες καλύπτονται ὑπὸ βυζαντινῶν ζωγραφιῶν, διότι καὶ ταύτας ὁ χρόνος ἐιρὰς κατέστησε καὶ εἶνε ἀξία διατηρήσεως. Τὸ οἰκοδόμημα πρέπει νὰ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ διηγῆται εἰς ἡμᾶς τὴν ἱστορίαν του.

4) Τὰ σώματα τῶν κίωνων τῆς περιστάσεως, οἵτινες ὑποβαστάζουσιν ὑπερκείμενα μέλη δὲν θεωρῶ ἐπιδιορθώσεως χρῆζοντα. Αἱ βλάβαι, ἃς σὺν τῷ χρόνῳ ὑπέστησαν, δὲν συντελοῦσι μὲν πρὸς ἐξωραϊσμόν αὐτῶν, ἀλλ' ἐπικινδύνους δὲν θεωρῶ αὐτάς, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὸ βάρος ὅπερ φέρουσιν ἐν σχέσει πρὸς τὴν στερεότητα αὐτῶν (τὴν διάμετρόν των).

Τὴν ἐπιδιόρθωσιν αὐτῶν θὰ περιώριζον ἀπλῶς εἰς τὴν συγκόλλησιν τῶν κατὰ τὸν τελευταῖον σεισμὸν καταπεσόντων θραυσμάτων (κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν).

Αἱ ἄλλοτε δὲ γενόμεναι διὰ πλίνθων ἐπιδιορθώσεις σπονδύλων τινῶν κίωνων, ἐφ' ὧν κανὲν βάρος δὲν ἐπικαθῆται, πρέπει νὰ λειψῶσιν, ἀντικαθιστάμεναι δι' ἐνθῆτων τεμαχίων μαρμάρου. Κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν κείνται ὠραῖα ἐπίκρανα, θαυμασίως ἐξεργασμένα καὶ σῶα ἔτι ἐκ τῶν κίωνων τῆς περιστάσεως. Ὡς νῦν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κατὰκείνται, θὰ καταστραφῶσι βεβαίως προῶρως, ἐνῶ πρέπον θὰ ἦτο μᾶλλον ν' ἀναστηλωθῶσι ταῦτα. Τινὲς τῶν εἰς τοὺς κίονας τούτων ἀνηκόντων σπονδύλων θὰ ἦτο βεβαίως ἀνάγκη νὰ συμπληρωθῶσι δι' ἐνθῆτων τεμαχίων, ἀλλὰ καὶ οὔτοι εἶνε ἀξιοὶ ἐπιδιορθώσεως καὶ ἀνοικοδομήσεως. Ἡ παραμέλησις τοιουτοτρόπως διατηρουμένου ὕλικου τοῦ κτι-

ρίου και ή μή ανοικοδόμησις αὐτοῦ θά ἦτο ἀσύγ-
γνωστος παράλειψις.

Πλὴν τῆς ἱστορικῆς αὐτῶν ἀξίας ἔχουσι και ταύτην δι' ἡμᾶς τοὺς μεταγενεστέρους οἱ λίθοι οὗ-
τοι, ὅτι χρησιμεύουσιν ὡς ὑπόδειγμα διδακτικῆς διὰ τοῦτον δὲ ἤδη τὸν λόγον εἶνε ἀξίος νὰ τύχωσιν ἄλλης περιποιήσεως παρ' ἡμῶν και εἰς ἄλλην θέσιν νὰ στηθῶσιν ἀντὶ νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν εἰς τὴν τύ-
χην των ὡς σωρὸς ἐρειπίων και καταστραφῶσι.

β) Τὰ ἐπίγραμμα τῶν κίονων τῆς περιστάσεως, ἐξαιρέσει τοῦ ἐν σχήματι 13 ἀπεικονιζομένου τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, δὲν διατρέγουσιν οὐδένα κίνδυνον. Μίαν ἐπιδιόρθωσιν ὁμοῦς τοῦτου δι' ἐνθέρου τεμαχίου ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς ἀντὶ τοῦ κακῶς γομφωμένου τεμαχίου θεωρῶ ἀπολύτως ἀναγκαίαν πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχημάτων τινος και στερέωσιν τοῦ κτιρίου ἐν τῇ θέσει αὐτῇ. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς μεταβολῆς ταύτης ἀνάγκη νὰ ὑποστηριχθῶσι τὰ ἐπικείμενα ἐπιστύλια διὰ ἰκρίων ἐπὶ μοχλευτῶν.

β) Τὰ ἐπιστύλια, τὸ τρίγλυφον και τὰ γείσα δύνανται νὰ μείνωσιν ἀμετάβλητα πλὴν μικρῶν ἐπιδιορθώσεων. Ἄν και εἶνε βεβλαμμένα θά δυνηθῶσι νὰ διατηρηθῶσιν, τυγχάνοντα τῆς ἀναγκαιᾶς μόνον προφυλάξεως ἣτις ἐγκρίεται ἐν τῇ συμ-
πῆξει τῶν ἄρμων τῶν γείσων ἰδίως, ὅπου ταῦτα ἔτι σώζονται, ἵνα μή εισδῆ τὸ ἐκ τῶν βροχῶ ὕδωρ εἰς τὰ ὑποκείμενα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη.

Τὰ διεσπασμένα τεμάχια τῶν γείσων τῆς ἀνατολικῆς και δυτικῆς πλευρᾶς δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ συμπληρωθῶσι, μόνον δὲ οἱ ἄρμοι πρέπει νὰ συμπληρωθῶσιν, ὡς τοῦτο πανταχοῦ ἔγινεν εἰς μεσαιωνικὰ μνημεῖα, δι' ἐνσφηνώσεως μολύβδου ἢ διὰ λιθοκόλλης ἢ διὰ τσεμέντου μὴ διωστικοῦ τοῦ αὐτοῦ χρώματος τοῦ ὕλικου τοῦ κτιρίου. Ἄν προτιμηθῆ τσεμέντον, τότε ἡ ἐκλογή πρέπει νὰ γίνῃ μετὰ μερίστης προσοχῆς, διότι ἀνυπολόγιστος βλάβη δύναται νὰ προκύψῃ ἐκ λιθοκόλλης ἢ τσεμέντου ἔχοντος ἐνδοστικὴν ἰδιότητα. Ἡ ἀνάγκη δὲ ὑπαγορεύει ἐνταῦθα δοκιμὰς πρῶτον και χρῆσιν τοιοῦτων μόνον ὕλικῶν, τὰ ὅποια προέρχονται ἐκ πηγῶν ἀξίων πάσης ἐμπιστοσύνης.

Τὰ σωζόμενα ἔτι μέρη τοῦ θριγκοῦ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν και βορείαν πλευρὰν στεροῦνται τοῦ ὑπὸ τῶν πλακῶν τῶν γείσων παρεχομένου ἐπιστε-

γασματος, διότι ταῦτα, ὡς προελέχθη, κατεκρη-
μνίσθησαν ὑπὸ χειρῶν ἀγροίκων ἐν ἀρχῇ τοῦ πα-
ρόντος αἰῶνος.

Οἱ λίθοι, ἐξ ὧν συγκροτεῖται τὸ τρίγλυφον, δὲν συνεφάπτονται στενωῶς ἀλλήλων, ἀλλ' ἀφίονουσιν ἐν τῷ μεταξύ πλατέα διάκενα, περὶ συμπήξεως τῶν ὁποίων διὰ τσεμέντου ἢ λιθοκόλλης δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐπανέλθω-
μεν εἰς τὸν ἀρχαῖον τρόπον τῆς προφυλάξεως, ἦτοι εἰς τὴν διὰ γείσων ἐπιστέγασιν, ὡς ἐκτίθεται τοῦτο ἐν πίνακι 2.

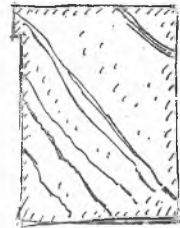
Μόνον διὰ τοῦτου τοῦ μέτρου δύναται νὰ ἐπιτεχθῆ ἡ διαρκῆς αὐτῶν προφυλάξις και αὕτη ἀνάλογος πρὸς τὴν σοβαρότητα και τὴν ἀξίαν τοῦ κτιρίου.

Αἱ νέα δὲ πλάκες τῶν γείσων θά ἦτο ἀνάγκη τότε νὰ ἐξεργασθῶσιν ἀκριβῶς ὡς αἱ ἀρχαῖαι τοῦ κτιρίου, διότι ἡ ἀπλὴ ἐκτέλεσις τῆς ἐργασίας κατὰ τρόπον γενικῶς μόνον ἀποδίδοντα τὸν τύπον τῆς ἀρχαίας κατασκευῆς δὲν παρέχει κανὲν πλεονέκτημα.

Δὲν ἀπαρκεῖον τὸ δυνατόν τῆς αὐθις χρησι-
μοποιήσεως και τινων τῶν καταπεσουσῶν πλακῶν. Μόνον πρέπει ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ ἐξεργασθῶσιν οἱ ἄρμοι συνεφαπτόμενοι και αἱ πλάκες νὰ συνδεδῶσι διὰ συνδέσμων πρὸς παρεμπόδισιν τῆς εἰσχωρήσεως τοῦ ἐκ τῶν βροχῶν ὕδατος και τῆς μετακινήσεως τῶν διαφόρων τεμαχίων.

Ἄλλὰ μόνον ἀρίστης ποιότητος μάρμαρον πρέ-
πει νὰ χρησιμοποιηθῆ ἐνταῦθα, οὐδαμῶς τεμάχια ἔχοντα ἀλλεπαλλήλους στρώσεις ἢ φλέβας, ὅποια εὐρίσκονται κείμενα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ κτιρίου (πρβλ. σχ. 14).

Συνδέσμοι δὲ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὀρειχάλκινου διότι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν πλέον τὸν ἀρχαῖον σίδηρον τῶν διὰ ζυλανθράκων κατεργαζόμε-
νον και τὰ μάρμαρα πρέπει νὰ προφυλάξωμεν ἀπὸ πάσης διαρρήξεως και διασπάσεως, ἂν μὴ μέλλῃ ν' ἀποθῆ ματαία ἀλλ' ὠφέλιμος ἢ τυχόν μεγάλη δαπάνη, ἣτις ἀπαιτεῖται ἐνταῦθα πρὸς λήψιν τῶν προφυλακτικῶν μέτρων.

Σχῆμα 14. Ἄλλων αἱ στρώσεις εἶνε ὀριζόντια.

Κατασκευή ικρίων κατά τὰ τέσσαρα μέρη τῆς βορείας καὶ μεσημβρινῆς προσόψεως, τὰ πρὸς τὰς γωνίας τοῦ κτιρίου, ἢ καταστῆ ἀναγκαίᾳ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν μέτρων τούτων, ὡς καὶ ἡ ἐπ' αὐτῶν τοποθέτησις ἀνελευστικῶν μηχανῶν.

Σημείωσις. Δὲν εἶνε ἀδύνατος ἡ ὑπαρξίς καὶ ἄλλων βλαβῶν, ἂν καὶ οὐχὶ βεβαίως σοβαρῶν, εἰς τινὰ μέρη τοῦ Παρθενῶνος, μάλιστα εἰς τὰ ἐπιστύλια τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς πλευρᾶς. Ἀδυνατοῦ ὅμως θὰ διαγνωσθῶσι τότε μόνον, ὅταν στηθῶσι τὰ ἱκρία πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τοῦ θριγκοῦ τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς πλευρᾶς. Ἐκ τούτων δὲ ἔπειτα δὲν θὰ εἶνε δύσκολον νὰ ἐπιδιορθωθῶσιν αἱ τυχόν παρατηρηθησόμεναι βλάβαι.

Τὸ δὲ χρῶμα τῶν νέων χρησιμοποιηθησομένων μαρμάρων δὲν μᾶς ἐμβάλλει εἰς διαταγμούς, διότι καὶ τὸ ἀρχαῖον κτίριον δὲν παρουσιάζει ἐνιαῖον χρωματισμόν, ἀλλ' ἡ μὲν μεσημβρινὴ πλευρὰ εἶνε ὡς γνωστὸν λευκὴ, μελανοφαία δὲ ἡ βορεία καὶ χρυσόστεφανος ἡ ἀνατολικὴ καὶ ἡ δυτικὴ, ἥτις τελευταία ποικίλλεται καὶ διὰ τοῦ λευκοῦ τόνου τῶν ἰχνῶν τῶν σφαιρῶν.

Ἄν ὅμως τὰ νέα τεμάχια ἤθελον ἀποδειχθῆ παντάπασι μὴ συμβιβαζόμενα πρὸς τὸν νῦν ποικίλον χρωματισμόν τοῦ ὑλικοῦ, τότε θὰ ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικουρίαν καὶ τεχνικὴ τις διάχρωσις αὐτῶν.

Εἰς τὰ αἰετώματα θὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν αὐτὴν καὶ εἰς τὰ γείσα μέθοδον. Τὸ βεβλαμμένον ὑλικὸν πρέπει ν' ἀπομακρυνθῆ, ἔπου καθίσταται τοῦτο ἐπ' ἀναγκῆς, καὶ ν' ἀνεγερθῶσι τὰ τοιχώματα ἐκ νέου ἢ καὶ μόνον νὰ ἐπιδιορθωθῶσι διὰ χρησιμοποίησός τοῦ ἀρχαίου λιθίνου ὑλικοῦ.

Πάντες οἱ κάθετοι ἄρμοι πρέπει νὰ συμπηχθῶσι διὰ μολύβδου ἐνσφηνουμένου ἢ διὰ τσεμέντου, ἵνα μὴ εἰσχωρῆ τὸ ἐκ τῶν βρογῶν ὕδωρ καὶ φθειρῆ τὰ ὑποκείμενα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη. Ἐνταῦθα ἐπιβάλλεται μεγίστη πρόνοια, κατ' ἔτος δὲ ἔπειτα, ἂν ἀπαξ ἐκτελεσθῇ ἡ ἐργασία αὕτη, πρέπει νὰ ἐπιθεωρῶνται οἱ ἄρμοι καὶ νὰ ἐπιδιορθωνῆται ὅ,τι ἐν τῷ μεταξύ βλάβῃν τινὰ πάλιν ὑπέστη.

7) Τὸ μάλιστα βεβλαμμένον μέρος εἶνε ἡ πρόστασις τοῦ ὀπισθοδόμου μετὰ τὴν ὠραίαν ζωφόρον τῶν ἰπέων καὶ τῶν ἐπι' αὐτῆς σωζόμενων ἐγκαρσιῶν δοκῶν τῆς ἀροφῆς. Ἀρσστήρια μόνον μέτρα δύνανται ἐνταῦθα κατὰ τὰ προεξηρημένα ἤδη

καὶ κατὰ τὰ σχήματα 7, 8, 9, 10, 11 νὰ σώσωσι τὴν πρόστασιν ἀπὸ τελείας καταστροφῆς.

Αἱ τρεῖς ἀλλεπάλληλοι πλινθίδες τοῦ ἐπιστυλίου, αἰτίνες βαίνουσιν ἀπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ γωνιαίου κίονος πρὸς τὸν ἀκόλουθον (ἴδε σχῆμα 7, 8, 9 καὶ 10), πρέπει ν' ἀφαιρηθῶσι καὶ ν' ἀντικατασταθῶσι διὰ νέων, διότι εἶνε ἐντελῶς διερρηγμέναι.

Ἡ προσθία δὲ παρεῖα τῶν νέων ἐπιστυλίων πρέπει νὰ προσλάβῃ πάλιν τὴν ταινίαν μετὰ τὰς σταγόνας.

Ἀνανεώσεως χρῆξουσὶ καὶ τὰ μεταξὺ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου κίονος ἐπιστύλια.

Ὡσαύτως πρέπει ν' ἀνανεωθῶσιν ἡ ἐσωτερικὴ καὶ μεσαία πλινθὶς τοῦ ἐπιστυλίου μεταξὺ τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου κίονος ὡς καὶ ἡ ἐπικειμένη ἐσωτερικὴ πλινθὶς τοῦ τριγλύφου.

Ἐκ τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ μεταξὺ τοῦ τετάρτου καὶ πέμπτου κίονος βεβλαμμένη εἶνε μόνον ἡ ἐσωτερικὴ πλινθὶς καὶ ἀπαιτεῖ ἀνανέωσιν.

Εἰς τὰ ἐπικείμενα ἐπιστύλια δὲν παρέχουσι πλέον τὸ ἀναγκαῖον ὑπέρισμα τό τε ἐπικράνον τοῦ βορειοδυτικοῦ γωνιαίου κίονος καὶ τὰ ἐπικράνα τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου κίονος (σχῆμα 9 καὶ 10). Ταῦτα πρέπει ἡ διὰ νέων ἔλως διόλου ν' ἀντικατασταθῶσιν ἢ ἂν εἶνε δυνατόν νὰ συμπληρωθῶσι διὰ προσθήκης στερεῶν τεμαχίων, διατηρουμένων τῶν ἀβλαβῶν μεϊνάντων ἀρχαίων τμημάτων.

Καὶ οἱ σπόνδυλοι ὑπὸ τὰ ἐν λόγῳ ἐπικράνα τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου κίονος εἶνε ὁμοίως πολὺ βεβλαμμένοι, ἴσως δὲ καὶ αὐτῶν ἡ ἀντικατάστασις εἶνε ἀναγκαία. Τοῦτο ὅμως θὰ βεβαιωθῆ μόνον ἔταν ἀφαιρηθῶσι τὰ ἐπικράνα. Διότι δὲν ἀποκλείεται ἡ πιθανότης ὅτι τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν σπονδύλων παρατηρούμενα ρήγματα δὲν εἶνε συνεχῆ οὔτε διήκουσι διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ κορμοῦ τῶν λίθων.

Μερικῆς ἀνανεώσεως χρῆξουσὶ πλὴν τῶν μνησθέντων καὶ τινες τῶν ἐπικαθημένων ἐσωτερικῶν λείων πλινθιδῶν τοῦ τριγλύφου.

Πῶς θὰ κατασκευασθῶσι τὰ ἱκρία χάριν τῶν ἐργασιῶν τούτων, διδάσκουσιν οἱ πίνακες 3 καὶ 4. Τὸ ἐν σχήματι 12 ἀπεικονιζόμενον ἐπισφαλὲς ὑπέρισμα τῆς ἐγκαρσίας δοκοῦ πρέπει νὰ στερεωθῆ διὰ παρεμβολῆς νέων ὑποστηρικμάτων.

«Μὴ κίριε τὰ εὖ κείμενα» — τοῦτο τὸ λόγιον

τοῦ μεγίστου τῶν Γερμανῶν πολιτικῶν, τοῦ Βίσμαρκ, ἐπιθυμῶ νὰ ἐφαρμοσθῆ καὶ εἰς τὸν Παρθενῶνα. Τὰ εἰς κείμενα δὲν πρέπει νὰ κινήσωμεν — ἀλλ' οὔτε νὰ ἐγκυριασθῶμεν αὐτὰ ὅπως καταστροφῶσι περισσώτερον. Καθῆκον ἡμῶν εἶνε νὰ διατηρήσωμεν αὐτὰ καὶ διὰ τὰς ἐπομένους γενεάς.

Οὕτως ἐσκέπτοντο ἀναμφιβόλως καὶ οἱ Γερμανοὶ καὶ Γάλλοι λόγιοι καὶ ἀρχιτέκτονες, ὅτε ἀνεστήλωναν μὲν τὸν ναὸν τῆς ἀπτεροῦ Ἀθηνᾶς Νίκης καὶ τὸ Ἐρέχθειον, ἐπεσκεύαζον δὲ τὸ χορηγικὸν μνημεῖον τοῦ Δυσικράτους.

Σημείωσις. Τοῦ ἐν Ἐρέσῳ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἔσθησε τοὺς κίονας ὁ βασιλεὺς Κροῖσος κατὰ τὴν ἐπὶ τῶν βάσεων αὐτῶν ἐπιγραφὴν. Τοῦ ἐν Ἀφροδισίᾳ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης ἐδωρήθησαν κιονεὶς τινες ὑπὸ πολιτῶν, εἰς οὓς ἐπετράχη νὰ ἐγγράψωσι τὰ ἑαυτῶν ὀνόματα καὶ τὴν ἀφορμὴν τῆς δωρεᾶς ἐπὶ πινακίῳ προσηρημένῳ εἰς τοὺς κίονας. Καὶ εἰς τὸν ναὸν τῶν Λαμβράνων ἐπετράχη τὸ αὐτό. Ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον τοῦτο ἔθιμον δὲν διδάσκει τάχα πῶς καὶ σήμερον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξευρεθῶσι τὰ μέσα πρὸς ἀνοικοδόμησιν τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῶν ἄλλων μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ;

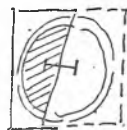
β'.) Τῶν Προπυλαίων ἡ κατάστασις καθόλου εἶνε ὑποφερτὴ, εὐκαταῖον δὲ μόνον ὅα ἦτο ἂν τῆς Πινακοθήκης τὸ δάπεδον ἐκαθαρίζετο ἀπὸ τῆς δλοσχερῶς νῦν καλυπτοῦσης αὐτὸ χλόης καὶ ἀπέκτα στερεάν τινα στρώσιν, ὡς ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης. Τὰ ἐκ τῶν βροχῶν ὕδατα θὰ ἠδύνατο νὰ διοχετευθῶσι πρὸς τὴν βορείαν κλιτῶν τοῦ βράχου.

Ὁ χώρος δέ, ὅστις νῦν ἀποκλείεται διὰ σιδηρᾶς κιγκλιδωτῆς θύρας, θὰ ἠδύνατο τότε νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς μουσεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ ἐποποθετοῦντο καλλίτερον τὰ ἐντὸς αὐτοῦ νῦν εὐρισκόμενα γείσα καὶ τῶν ἐπιγράφων λείψανα, ὡς καὶ τινες τῶν ἰωνικῶν σπονδύλων καὶ τὰ εἰς αὐτοὺς ἀνήκοντα μεγάλα τῶν ἐπιγράφων θραύσματα. Ταῦτα κατὰκείνται σήμερον ἀνεστραμμένα, διὸ συνάγεται εἰς τὰ διαγεφυλλυμένα μέρη ρύπος καὶ ὕδωρ, φθειρόντα αὐτὰ προῶρως.

Τὸ ἀριστερὸν τῆς εἰς τὴν πινακοθήκην εἰσόδου μικρὸν παράθυρον φέρει διερρηγμένην τὴν παραστάδα καὶ τὰ πεταλοειδῆ αὐτῆς ἀποσχίσματα κινδυνεύουσι νὰ καταπέσωσι. Ἡ ἀνανέωσις λοιπὸν αὐτοῦ διὰ μεγάλου τινὸς ἐνθέτου τεμαχίου εἶνε ἀναγκαία, τὰ

δὲ παλαιὰ τεμάχια θὰ ἐποποθετοῦντο εἰς τὸ εἰρημένον μουσεῖον.

Ὁ σιδηρὸς ζωστήρ ὁ συγκρατῶν νῦν τὸν κατώτατον σπονδύλον τοῦ γωνιαίου κίονος τῆς προσθίας στοᾶς, ὡς χονδροειδὲς καὶ ἄκομψον προφυλακτικὸν μέτρον, ἠδύνατο καὶ νὰ λείψῃ, καλλίτερον δὲ θὰ ἦτο ἂν τὰ βλαβέντα μέρη ἐπεσκευάζοντο διὰ μαρμαρίων ἐνθέτων τεμαχίων. Ὁμοίως δὲ καὶ αἱ πρὸς δυσμᾶς ἐξωτερικαὶ παρειαὶ τῶν δύο ἀνωτέρων σπονδύλων ὡς καὶ τὸ ἐντὸς ἀνήκον ἐπίκρανον, τὸ ὅποιον διὰ προσαρμογῆς τοῦ ἡμισέως μέρους δύναται νὰ καταστῆ ὅστω στερεὸν ὥστε νὰ παρέχῃ ἐπαρκὲς ὑπέρεισμα εἰς τὸ ἀντιστοιχοῦν ἐκ τριῶν πλινθίδων ἀποτελούμενον ἐπιστύλιον.

Πρὸς ἐκτέλεσιν ὅμως τῆς ἐργασίας ταύτης ἀνάγκη νὰ στερεωθῆ τὸ βραχὺ ἐπιστύλιον τὸ ἀπὸ τῆς παραστάδος πρὸς τὸν γωνιαῖον κίονα βαῖνον.

Τὸ διερρηγμένον ἐξωτερικὸν ἐπιστύλιον, ὅπερ κείται ἐπὶ τοῦ βορειοδυτικοῦ γωνιαίου κίονος, πρέπει νὰ στερεωθῆ διὰ σιδηρῶν συνδέσμων πρὶν καταπέση.

Τὸ ἐκ δύο πλινθίδων συγκείμενον ὑπερτόναιον τῆς μεσαίας θύρας δύναται ἀκόμη νὰ μείνῃ εἰς τὴν θέσιν του, ἂν καὶ ἡ ἐσωτερικὴ πλινθὶς φέρῃ ῥήγμα ἐν τῷ μέσῳ κατὰ τὸ ὕψος αὐτῆς, ἡ δὲ ἐσωτερικὴ κάτωθεν ὀρωμένη παρουσιάζει σχίσματα πεταλοειδῆ. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶνε βραχὺ τὸ ὑπέρεισμα, ὁ κίνδυνος τῆς καταπτώσεως ἐλαττοῦται σπουδαίως.

Κατὰ τὸν δεξιὸν (μεσημβρινόν) τοῖχον τῆς διόδου εἶνε πεπληρωμένον ἄνοιγμά τι διὰ τειχίου ἐκ μικρῶν λίθων, τὸ ὅποιον πρέπει ν' ἀντικατασταθῆ διὰ κτίσματος ὁμοίου πρὸς τὸ ἀρχαῖον.

Καὶ ἐνταῦθα ἀνάγκη εἶνε νὰ ἐπικαλυφθῶσι πάντα τὰ μέρη καὶ νὰ συμπληρθῶσι πάντες οἱ ἄρμοι τῶν ἀνωτέρων διαστρώσεων πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς εἰσχωρούσης ὑγρασίας καὶ διάσωσιν τοῦ ὕλικου ἀπὸ προῶρου καταστροφῆς.

Τὰ ἔτι καὶ νῦν σωζόμενα εὐτελῆ λείψανα τοῦ φραγκικοῦ πύργου δὲν συντελοῦσι μὲν πρὸς στολισμὸν τοῦ ῥεπιδίου, ἀλλ' ἔχουσι τὴν ἱστορικὴν τῶν σημασιῶν καὶ ὡς τοιαῦτα πρέπει νὰ διατηρηθῶσιν ὡς ἔχουσι νῦν.

γ) Τὸ βάθρον τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἀγρίππου πρέπει νὰ καθαρισθῆ ἀπὸ τῆς βλαστήσεως καὶ ἐξάπαντος νὰ ἐπικαλυφθῆ ἵνα μὴ πλῆθῃ ἐτι μᾶλλον. Τὸ μνημεῖον θὰ ἐξασφαλισθῆ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἂν ἡ ἀνω ἐπιφάνεια τοῦ βάθρου προφυλαχθῆ διὰ στερεᾶς στρώσεως ἀπὸ τῆς εἰσχωρήσεως τοῦ ἐκ τῶν βροχῶν ὕδατος καὶ οἱ ἄρμοι συμπηχθῶσιν, ἡ ἐπιδιόρθωσις δὲ αὕτη ἐπιβλέπεται ἐκάστοτε καὶ εἰς τὸ μέλλον.

δ) Ὁ ναὸς τῆς ἀπτείου Ἀθηνᾶς Νίκης ὁ ἀνακαινισθεὶς κατὰ τὴν τρίτην δεκαετηρίδα τοῦ αἰῶνος τούτου εὐρίσκεται σχετικῶς ἐν καλῇ καταστάσει. Τὸ ἔδαφος τοῦ σηκοῦ χρήζει ἐπισκευῆς τινος καὶ τὸ σιδηροῦν κιγκλίδωμα εὐπρεπεστέρας ἀνανώσεως.

Καὶ ἐνταῦθα ὁμοῦ ἀπαιτεῖται προφύλαξις τῶν ἀνωτάτων διαστρώσεων καὶ τῶν ἄρμῶν ἀπὸ τῆς εἰσχωρήσεως τοῦ ἐκ τῶν βροχῶν ὕδατος.

ε) Τὸ Ἐρέχθειον, τὸ χαριέστατον μνημεῖον τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἔπρεπε τοῦλάχιστον ν' ἀποκτήσῃ αὐτὴ τὴν ὄψιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν δεικνύει ἡ ὑπὸ τοῦ Χάνσεν σχεδιογραφηθεῖσα ἀποφῆς αὐτοῦ ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ ἐφημερίδι τοῦ Φαίρστερ (πρβλ. προεισαγωγικὰς παρατηρήσεις Α'). Βοηθεῖα δὲ τῶν σχεδιογραφημάτων τοῦ Στούαρτ καὶ Ῥέβεττ καὶ τῶν κατακειμένων ἐρεπιπίων ὅα καταρωθῶντο τοῦτο οὐχὶ δυσκόλως. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ὅ,τι πρὸ ἐξήκοντα ἤδη ἐτῶν ἐν σχεδίῳ ὑπῆρχε καὶ θ' ἀποκαθίστατο αὐτὸς ὅ,τι πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν πραγματικῶς ὕφιστατο ἔτι.

Ἰπερβολικῆ δὲ ἀπαίτησις δὲν ὀφείλετο βεβαίως ἡ ἀνοικοδόμησις μερῶν τοῦ ναοῦ, τὰ ὅποια μόνον κατὰ τοῦτον τὸν αἰῶνα κατέπεσαν, καὶ ἂν ἀκόμη ὅα ἦτο ἀνάγκη νὰ παρεμβληθῶσι νέα τινὰ τεμάχια πρὸς ἀντικατάστασιν παλαιῶν. Πάντως θὰ εἴνε ἀξίον τῆς περὶ αὐτοῦ φροντίδος ἔργον, ὅπερ ὑπὸ παντὸς λίτρου τῆς ἐλληνικῆς τέχνης θὰ ἐπιδοκιμασθῆ καὶ μετὰ χαρᾶς θὰ γίνῃ ἀποδεκτόν, ἂν ἐκ τοῦ καλλιτεχνικοῦ συνδυασμοῦ τῶν διαφόρων προσόψεων τοῦ πολυμόρφου κτερίου, ὧν ἐκάστη νῦν αἰσθητικῶς ἰδιαιτέρως ἐπιδρᾷ, ἀποτελεσθῆ ἁρμονικόν τι ὅλον, ἔσω καὶ μὴ κατὰ πάντα π.λῆρες.

1) Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ. Αἱ ἐν αὐτῇ ἐργασίαι θ' ἀποβλέψωσι κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν περισυλ-

λογὴν καὶ τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ γωνιαίου βορειοανατολικοῦ κίονος τῆς ἀνατολικῆς προστάσεως, οὗ τὴν ποτε ὑπαρξίν ἐνθυμίζει ἡ κατ' ἀπομίμησιν κατασκευασθεῖσα ἐξ ὀπτῆς γῆς βάσις, καὶ αὕτη ἤδη φθαρθεῖσα ἔπειτα πρέπει νὰ συνδεθῆ διὰ σιδηρῶν συνδέσμων τὸ ἐπίκρανον τοῦ γωνιαίου μεσημβρινοανατολικοῦ κίονος, τὸ ὅποιον εἰς δύο μέρη διεχώρισε ῥῆγμα πέντε χιλιοστῶν τοῦ μέτρου, ὥστε νὰ παράσχη τὸ ἀναγκαῖον ὑπέρισμα εἰς τὸ ἐπισφαλῶς νῦν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιστηριζόμενον ἐπιστύλιον. Πρὸς τοῦτοις ἐν τῇ μεσημβρινοανατολικῇ ταύτῃ γωνίᾳ πρέπει νὰ συμπληρωθῆ καὶ συνδεθῆ τὸ ἐπιστύλιον καὶ καθ' ἅπαν τὸ μήκος τῆς πλευρᾶς οἱ ἄρμοι νὰ συμπηχθῶσιν. Ἀναστηλωμένου τοῦ βορειοανατολικοῦ γωνιαίου κίονος, θὰ παρουσιασθῆ ἀνάγκη καὶ δύο νέων ἐπιστυλίων ἀπὸ τοῦ γωνιαίου κίονος πρὸς τὸν ἀκόλουθον τὸν πρὸς μεσημβρίαν ἐστραμμένον καὶ πρὸς τὴν παραστάδα τοῦ βορείου τοίχου.

Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἐνεφανίζετο αὐτὴς ἡ ἀνατολικὴ πρόστασις ἐν ἰκανῷ μέτρῳ ὡς ἄριτόν τι ὅλον. Αἱ σωζόμεναι δὲ ἐτι πλάκες ἐλευσινιακοῦ λίθου, ἐφ' ὧν ἦσαν γομφωμένα τὰ γλυπτὰ τῆς ζωφόρου, θὰ ἦτο ἀνάγκη ὁμοίως ν' ἀναστηλωθῶσιν εἰς τὰς θέσεις των, νὰ ταχθῶσιν ἐν τῇ προσηκούσῃ σειρᾷ, νὰ γορφωθῶσι στερεῶς πρὸς τὰ ἐπιστύλια καὶ οἱ ἄρμοι αὐτῶν νὰ συμπηχθῶσι, πρὸς ἀποτροπὴν πάσης ἀπὸ τοῦ ὕδατος τῶν βροχῶν βλάβης.

Ἐκ νέου πρέπει ν' ἀνεγερθῆ καὶ ἡ πρὸς τὸν γωνιαῖον βορειοανατολικὸν κίονα ἀντιστοιχοῦσα παραστάς, συναπτομένη προσηκόντως πρὸς τὸν βόρειον τοίχον, ὡς ὑπέδειξε ἀνωτέρω.

Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἀνάγκη εἶνε ἡ μὲν κρηπίς καὶ ὁ στυλοβάτης νὰ καθαρισθῶσιν ἀπὸ τῆς βλαστήσεως, οἱ δὲ ἄρμοι τοῦ κρηπιδώματος νὰ συμπηχθῶσι καὶ τὰ βεβλαμμένα τούτου μέρη νὰ ἐπιδιορθωθῶσι.

2) Βορεία πλευρὰ. Ὁ τοίχος αὐτῆς πρέπει ν' ἀνυψωθῆ μέχρι τοῦ ὕψους τῆς νέας παραστάδος τῆς ἀνατολικῆς προστάσεως, καὶ τὸ παρ' αὐτὴν δὲ κρηπιδώμα ἀνάγκη ἐπίσης νὰ ἐπισκευασθῆ. Οἱ ἐντεῦθεν λείποντες ὀγκόλιθοι πρέπει ν' ἀντικατασταθῶσι καὶ ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς ἀφρόνου βλαστήσεως. Τὰ ἐξωτερικὰ δὲ διὰ πλίνθων γενόμενα ἐπιδιορθώματα πρέπει νὰ συμπληρωθῶσι καὶ ἀντικατασταθῶσιν.

Ἡ δεξιάμενῃ ἀνατολικῶς τῆς βορείας προστάσεως

προτιμότερον εἶνε χάριν προφυλάξεως τῶν θεμελιῶν νὰ ἐπιστεγασθῆ ὥστε νὰ μὴ δέχεται τὸ ἐκ τῶν βροχῶν ὕδωρ. Νὰ καλυφθῆ πρέπει καὶ ἡ ὀπὴ ἐν τῷ δαπέδῳ τῆς βορείας προστάσεως, χωρὶς ὁμῶς διὰ τούτου νὰ καταστῆ ἀδύνατος ἢ διὰ τοῦ ὑπογείου τούτου ἀνοίγματος δίοδος.

Ἡ ὄροφί τῆς ὠραίας προστάσεως εἶνε ἐπισκευασμένη δι' ἀρχαίων τεμαχίων λίθων κ.τ.τ. μεταξύ τῶν ἔτι σωζομένων ἐγκρασιῶν δοκῶν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, τὰ ὅποια κείνται ἐγγυτάτα τοῦ τοίχου. Τὰ τεμάχια ταῦτα πρέπει ν' ἀφαιρεθῶσιν, αἱ συμπληρώσεις δὲ νὰ γίνωσι κατὰ τὸ ἀρχαῖον ὑπόδειγμα. Τὰ σωζόμενα ἔτι φατνώματα πρέπει νὰ καθαρισθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἐπιστρώματος τῶν χωμάτων καὶ τῶν τοιούτων καὶ διὰ χρίσματος τσεμέντου νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τῆς ὑγρασίας. Οἱ δὲ μεταξύ λίθοι, οἵτινες ἐν τῇ γραμμῇ τοῦ ὕψους τῶν ἐπιστυλίων κείνται ἀκανονίστως ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ ὑπεράνω τῆς μεγαλοπρεποῦς πύλης καὶ ἀπειλοῦσι κατάπτωσιν, ἰδίως μάλιστα εἰς ἐπισφαλέστατα στηριζόμενος, πρέπει νὰ τεθῶσιν εἰς τὴν οἰκίαν τάξιν. Οἱ ἄρμοι τοῦ ἀνωτάτου στρώματος πρέπει νὰ συμπηχθῶσι κατὰ τῆς ὑγρασίας.

Τὸ γωνιαῖον ἐπίκρανον τῆς προστάσεως αὐτῆς σώζεται εἰσέτι καὶ πρέπει νὰ τεθῆ αὐθὺς εἰς τὴν θέσιν του· ἀπὸ δὲ τοῦ κίονος τοῦ ἐν τῇ πλευρᾷ πρέπει ν' ἀφαιρεθῆ ὁ σιδηροῦς σύνδεσμος, καὶ τὰ βεβλαμμένα μέρη τοῦ σώματος αὐτοῦ νὰ ἐπιδιορθωθῶσι διὰ προσθήκης νέων σπονδύλων. Καὶ ἡ γωνία τῆς προστάσεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας λείπει νῦν τὸ ἐπιστύλιον, πρέπει νὰ ἐπιξευχθῆ πάλιν δι' ἐπιστυλίου μέχρι τῆς παραστάδος, ἐν γένει πρέπει ν' ἀποκατασταθῆ πᾶσα ἡ ὠραία πρόστασις, ἀνοικοδομουμένη διὰ τοῦ ἀρχαίου ὑλικοῦ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ἣν πρώτην φοράν σκέψις ἔγινε περὶ ἀνοικοδομήσεως τοῦ κτιρίου, κείνται ἔτι ἐνταῦθα ἡμέτερα πρὸς ἀντικατάστασιν προωρισμένα ὑλικά (ὅσον σπόνδυλοι, ἡμίση ἐπίκρανα καὶ ἐν μέρει ἐξετρασμένα ἀνέμια), ὀλόκληρον δὲ σχεδὸν τὸ ἀρχαῖον ὑλικὸν τῆς προστάσεως σώζεται ἔτι.

Οὐδὲν λοιπὸν ἐναντιοῦται εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ κτιρίου, τούναντιον μάλιστα νομίζομεν ὅτι ὀφείλομεν νὰ το.λμῶσωμεν τοῦτο, ἵνα μὴ ἐγκαταλείψωμεν εἰς τὴν φθορὰν τὰ διεσπαρμένα νῦν κείμενα ὑλικά τῆς οἰκοδομίας.

3) Ἡ δυτικὴ πλευρὰ ὑπέστη κατὰ τὰ τελευταία ἔτη τὰς πλείστας βλάβας, ἀν τὴν σημερινὴν κατὰστασιν παραβάλωμεν πρὸς τὴν πρό πεντήκοντα ἐτῶν! Ἀλλὰ τὸ συγκροτοῦν αὐτὴν ὑλικὸν δὲν ἀπωλέσθη, κατὰκειται δὲ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὅπως κατέπεσεν, εἰ καὶ βεβλαμμένον—ἐπίκρανα ὁμοῦ καὶ σώματα τῶν ἡμικίωνων, οἵτινες πρὸ τοῦ δυτικοῦ τοίχου ὑφούοντο.

Ὅσοι οἱ καταπεσόντες λίθοι πρέπει πάλιν ν' ἀναστηλωθῶσι, νὰ ἐπιξευθῶσι δὲ διὰ τῶν ἐπιστυλίων, ἀφινόμενων τῶν παραθύρων εἰς τὸν τοίχον μεταξύ τῶν κίωνων. Μολοντοὶ δὲ μεταγενεστέρα προσθήκη εἶνε ἡ διακόσμησις τοῦ τοίχου δι' ἡμικίωνων καὶ παραθύρων, ἐν τούτοις ταύτην τὴν ὄψιν πρέπει νὰ λάβῃ αὐθὺς τὸ οἰκοδόμημα ἀνακαινιζόμενον, καὶ νὰ μὴ ἀποτολμηθῆ ἀποκατάστασις αὐτοῦ ὑπὸ ἄλλην τινὰ μορφήν προὑπάρξασαν. Ἡ μεταγενεστέρα διασκευὴ δικαιολογεῖται ἱστορικῶς, τὰ συγκροτοῦντα δὲ αὐτὴν ἀρχιτεκτονικὰ μέλη ὑφίστανται ἔτι καὶ δικαιούνται νὰ τύχωσι προσοχῆς.

4) Ἡ μεσημβρινὴ πλευρὰ. Ἐν τῇ προστάσει τῶν Κορῶν πρέπει ν' ἀντικατασταθῆ ἡ ἐκ τσεμέντου κατεσκευασμένη Καρυάτις διὰ μαρμαρίνου ἀντιτύπου. Τὰ διὰ πλίνθων ἐπιδιορθώματα τῆς κρηπίδος, ἐφ' ἧς ἴστανται αἱ Κόραι, πρέπει νὰ λειψῶσι καὶ ν' ἀντικατασταθῶσι δι' ἐνθῆτων μαρμαρίνων τεμαχίων. Ἀναγκαῖα δὲ οὐχὶ ἀπλῶς ἐκ λόγων αἰσθητικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ λόγων πρακτικῆς ὠφελείας θὰ ἦτο ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐπιστεγάσεως τῆς προστάσεως τῶν Κορῶν. Τὰ φατνώματα τῆς ὀροφῆς πρέπει ν' ἀντικατασταθῶσι διὰ νέων ἐξετρασμένων ὁμοιομόρφως πρὸς τὰ παλαιά. Ἰάντες δὲ οἱ ἄρμοι πρέπει νὰ συμπηχθῶσι μετὰ μεγίστης προσοχῆς ἵνα μὴ εἰσχωρῆ δι' αὐτῶν ὕδωρ. Ἡ συνάρεια τοῦ μεσημβρινοῦ τοίχου πρὸς τὴν παραστάδα τῆς ἀνατολικῆς προστάσεως εἶνε ἀτελής νῦν καὶ πρέπει καταλλήλως ν' ἀναπληρωθῆ ἵνα καὶ ἡ πλευρὰ αὕτη ἀποκατασταθῆ ἐν τῇ συνοχῇ αὐτῆς. Ὁ τοίχος πρὸς τὸ μέρος τῆς παραστάδος πρέπει ν' ἀνυψωθῆ μέχρι τοῦ ἐπίκρανου ταύτης, τὸ τελευταῖον δὲ αὐτοῦ στῶμα πρέπει νὰ καταστῆ διὰ συμπήξεως τῶν ἄρμων προφυλακτικὸν στῶμα διὰ τὰ ὑποκείμενα μέρη τοῦ τοίχου.

Τοιοῦτοτρόπως θὰ προεφυλάσσοτο ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τὸ σωζόμενον ἐρειπωμένον ὑλικὸν καὶ

θὰ ἐχρησιμοποιοῦτο, οἱ σύγχρονοι δὲ καὶ οἱ μεταγενέστεροι θὰ ἀπέκτων αὐθις διὰ παντός μίαν εἰκόνα τοῦ θαυμαστοῦ ναοῦ ὑπὸ μορφῆν εὐκρινεστέραν καὶ καλλιτέραν τῆς παρούσης. Καὶ τοῦτο δύναται νὰ γίνη ἄνευ διαταγῶν περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐργασίας καὶ περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ χαρακτήρος τοῦ κτιρίου ὡς ἐρείπιου.

Ἀπέσχον τῆς ἰδέας περὶ τοποθετήσεως νέων γείσων ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς, δυτικῆς καὶ μεσημβρινῆς πλευρᾶς καὶ περὶ μετασκευῆς τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ. Ἀρκετὸν εἶνε νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἐντεῦθεν τὰ ἐρείπια. Ἀναγκαῖα δὲ μόνον εἶνε ἡ συμπλήρωσις τῶν γείσων τῆς βορείας προστάσεως.

Καὶ ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ γίνη λόγος περὶ ἀνοικοδομήσεως τῶν ἀετωμάτων καὶ τῆς στέγης (μολονότι καὶ ἐξ ἐκείνων τεμάχια σώζονται), ἔνεκα τούτου δὲ τὸ βαθέως κείμενον ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ χρησιμεύει αὐτὸ τοῦτο ὡς κατὰκλυστρον διὰ τὰ ἐκ τῶν βροχῶν ὕδατα, πρέπει νὰ ληφθῆ μέτρον τι πρὸς διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων, ὅπερ ἄλλως οὐδεμίαν δυσκολίαν παρέχει.

ς') Ὁ περιβόλος τῆς Ἀκροπόλεως δεικνύει πολλά σαθρά μέρη κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν ἐγγύς τοῦ Ἐρεχθείου, ἀπειλοῦντα κατὰπτωσιν. Θεραπεία ἐνταῦθα δύναται νὰ ἐπέλθῃ μόνον διὰ καθαιρέσεως τῶν ἐτοιμορόπων μερῶν, ἐν ἧ περιπτώσει πρέπει νὰ ληφθῶσι καὶ πάντα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς προφύλαξιν τῶν κάτωθεν κειμένων οἰκιῶν.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 10^{ην} Φεβρουαρίου 1895.

ΙΩΣΗΦ ΔΟΥΡΜ

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἐπανειλημμένη ἐξέτασις τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἰδίως τοῦ Παρθενῶνος μὲ ἔπεισεν ὅτι πρὸς καλλιτέραν διατήρησιν αὐτοῦ ἀναγκαῖα θὰ ἦτο ἡ π.λ.ίρις ἐπισκευὴ τοῦ δυτικῆ ἀετώματος. Τοῦτο δὲν θὰ ἀπῆρτι πολὺ μέγχα μέσα οὔτε θὰ παρεῖχε δυσκολίας, διότι αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι θὰ ἦσαν ἀπλῶς συμπλήρωσις τῶν λοιπῶν πρὸς διατήρησιν τοῦ ἀετώματος τούτου ἀπαιτουμένων ἔργων.

Ἐν πίνακι 3 ἐκτίθενται αἱ ἐργασίαι αὐταὶ καθ' ἑλὴν αὐτῶν τὴν ἔκτασιν. Πλήν τῆς ἀπαιτουμένης ἐνταῦθα ἐπανορθώσεως τῶν ἤδη ὑπαρχόντων ὀρθοστατῶν τοῦ ἀετώματος καὶ τῆς ἐπισκευῆς τοῦ ὀπισθεν τοιχώματος ἀναγκαῖα εἶνε ἔτι ἡ προσκαρμογὴ τῶν δύο ἐλλειπόντων ὀρθοστατῶν καὶ ἡ ἐπισκευὴ τοῦ μεσαίου.

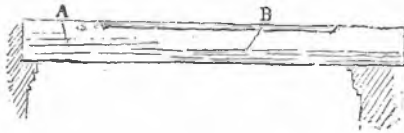
Τὰ ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν τοῦ ἀετώματος γείσα (καλυπτήρες ἄνευ σιμῶν) πρέπει ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καθ' ἑλὴν τὴν ἔκτασιν μέχρι τῶν δύο κορυφῶν νὰ συμπληρωθῶσι, καὶ καλλίτερον μάλιστα τότε θὰ ἦτο ἂν ἡ συμπλήρωσις αὕτη ἐπεξετεῖνετο ἐν γένει ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τῆς μεσημβρινοδυτικῆς γωνίας. Μόνον κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον θὰ καθίστατο δυνατόν νὰ ἐπιστεγασθῶσι στερεῶς καὶ καλῶς διὰ παντός τὸ τε ἀέτωμα καὶ τὰ ὑποκείμενα τοιχώματα. Πᾶς ἄλλος τρόπος θὰ ἦτο ἀπλῆ συρραφὴ καὶ πρόσκαιρος μόνον ἐπιδιόρθωσις.

Πόσον ἀναγκαῖα εἶνε ἡ ἀνταξία τοῦ μνημείου ἐπιστέγασις πάντων τῶν ὑψηλοτέρων τοιχωμάτων δεικνύει τὸ ὑπ' ἐμοῦ νεωστὶ παρατηρηθὲν ὅτι τέσσαρας ὄλας ἡμέρας μετὰ τὴν τελευταίαν μεγάλην βροχὴν τὸ ὕδωρ ἔσταζεν ἀπὸ τῶν ἀρμῶν τῶν ἐπιστυλιῶν. Τὸ ὕδωρ τῶν βροχῶν συναγόμενον εἰς τὰ διάκενα τῶν ὀγκολίθων, βραδέως ἔπειτα ἐκρέει διὰ τῶν συμφυῶν ἀρμῶν τῶν ὀριζοντίως κειμένων λίθων, καταστρέφον οὕτω προῶτως τὴν τε συναρμογὴν αὐτῶν καὶ τὸ ὕλικόν. Ταυτὸν δὲ τοῦτο παρετήρησα καὶ ἐν τῷ «Θησεῖω» συμβαῖνον, ἐν μεγαλειτέρῳ μάλιστα μέτρῳ ἐνταῦθα καὶ ἔτι χειρόν.

Πόσον δὲ ἀνάγκη εἶνε νὰ διοχετεύωνται τὰ ὕδατα ἐκ τοῦ σηκοῦ τοῦ Παρθενῶνος, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι ταῦτα καὶ μετὰ μετρίαν βροχὴν ἐπὶ πολλὰς ἔτι ἡμέρας διατηροῦνται εἰς τὰς θέσεις ἐκείνας τοῦ ἀεθόου, ὅπου αἱ πλάκες λείπουσι ἢ κατεκάλισαν, ἀργὰ δὲ μόλις ὑπὸ τοῦ ἐδάφους ἀπορροφοῦνται. Κατὰ τὰς ἐννενηκοντα πέντε ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ ἦτοι κατὰ τὸ ἐν τέταρτον αὐτοῦ καὶ τι πλεόν βρέχει ἐν Ἀθήναις ἡ μέση δὲ θερμοκρασία εἶνε δεκαοκτῶ βαθμῶν Κελσίου ὑπεράνω τοῦ μηδενικοῦ, ἡ μεγίστη δὲ τεσσαράκοντα ἑνὸς καὶ ἡ ἐλαχίστη δέκα βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδέν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ παγετὸς δὲν εἶνε ἀδύνατος, ἡ προφύλαξις ἀπὸ τῆς ὑγρασίας ἐπιβάλλεται

καὶ διὰ τοῦτον ἔτι τὸν λόγον, αὐτὴ οὐσα τὸ κυριώτατον καὶ ἰδίως τὸ μόνον πρὸς διάσωσιν τῶν κτιρίων μέτρον ἀπὸ καταστροφῆς μεγαλειτέρας. Περιττὸν οὐδὲν μέτρον δύναται νὰ θεωρηθῆ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον λαμβανόμενον, πᾶσα δὲ ἀναβολὴ δύναται ν' ἀποβῆ ἐλεηρία!

Πρὸς ἄλλην τινὰ παρατήρησιν ἀφορμὴν μοι παρέχει ἡ κατάστασις τῆς ἐπιφαλῶς στηριζομένης ἐγκαρσίας δοκοῦ ἐν τῇ δυτικῇ πλευρᾷ τῆς περιστάσεως. Αὕτη διεβρώθη πολὺ, καὶ πλαίσια αὐτῆς διεσχίσθησαν καὶ ἀκριβέστερον ἐξεταζομένη δεικνύει εἰς τὰ σημεῖα Α καὶ Β κάθετα ρήγματα, τὰ ὅποια δὲν διήκουσι μὲν δι' ἔλου τοῦ πάχους τοῦ λίθου, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε εἶνε ἐπίφοβα ἕνεκα τῆς καταστάσεως τοῦ ὑλικοῦ.

Καὶ ἐνταῦθα ἤθελα προτείνει τὴν ἀνανέωσιν τῆς ἐγκαρσίας ταύτης δοκοῦ καὶ πρὸς σύζευξιν τῆς προστασίας τοῦ ὀπισθοδόμου πρὸς τὴν δυτικὴν τῆς περιστάσεως δύναται πολὺ νὰ συντελέσῃ ἢ ἀντικατάστασις τῶν νῦν ἐλλειπουσῶν τριῶν ἐγκαρσιῶν δοκῶν. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἀνάγκη θὰ ἦτο νὰ στερεωθῶσιν αὗται ἀσφαλῶς διὰ μεταλλικῶν συνδέσμων συνδεόντων αὐτὰς πρὸς τὰ ἐν λόγῳ μέρη τοῦ κτιρίου.

Κατὰ τὰ εἰρημένα λοιπὸν ἐν τῇ ἐπισκευῇ τοῦ Παρθενῶνος πρωτίστως μὲν πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν στερέωσιν πάντων τῶν κίωνων καὶ ἐπιστυλίων καὶ εἰς τὴν προφύλαξιν πάντων τῶν μερῶν τοῦ κτιρίου ἀπὸ τῶν ὑδάτων τῶν βροχῶν, κατόπιν δὲ δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν καὶ περαιτέρω, συμπληροῦντες καὶ ἀναστηλοῦντες ὅσα προσήκει καὶ ἐπιδιορθοῦντες ὅσα μικροτέρων τιῶν ἐπιδιορθώσεως χρήζουσιν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

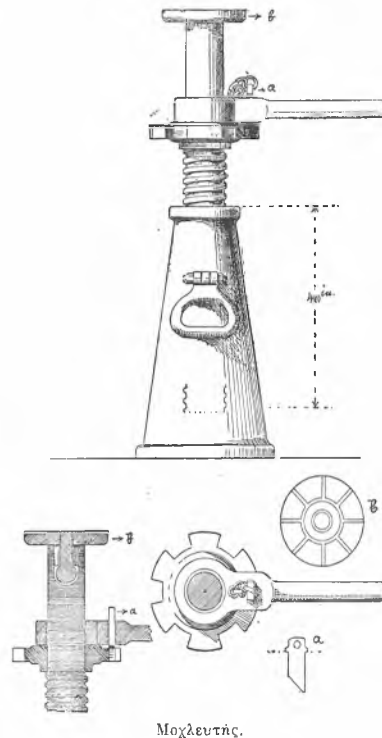
1) Ἀναφορικῶς πρὸς τὴν διὰ τὰς ἐπισκευὰς τοῦ Παρθενῶνος χρησιμοποίησιν τῆς ὑπὸ τινων προσταθείσης λιθοκόλλης Μάυερ θεωρῶ ἀναγκαῖον ν' ἀνα-

κοινώσω εἰς τὴν βασιλικὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς ἐν τῷ Μεγάλῳ Δουκᾶτῳ τῆς Βαδῆς καὶ πρὸς τοῦτο παραθέτω ἀντίγραφον τῆς σχετικῆς ἐκθέσεως ἐπιθεωρητοῦ δημοσίου ἔργων ἐν Βαδῇ.

2) Ἴνα σχηματίσω ἀσφαλῆ κρίσιν περὶ τῆς δαπάνης τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τὴν λιθοκόλλαν Μάυερ ἠρώτησα ἐν Φρειβούργῃ ποῖον βᾶρος ἔχει ἡ ὕλη αὕτη κατὰ κυβικὸν μέτρον. Εἰς ἀπάντησιν ἔλαβον τὴν παρατιθεμένην ἐνταῦθα ἐπιστολὴν.

3) Πρὸς τούτοις ἐπισυνάπτω ἐνταῦθα τὸ τιμολόγιον τοῦ καταστήματος Μάυερ, ἐξ οὗ δῆλον γίνεται ὅτι ἐν κυβικὸν μέτρον τῆς κόλλης αὐτοῦ στοιχίζει ἑπτὰ χιλιάδας μάρκων. Ὅμοιως ἐπισυνάπτω ὁδηγὸν τῆς χρήσεως τῆς ὕλης αὐτῆς.

4) Ἐν τέλει ὑποβάλλω τὸ σχεδιάσμα τοῦ μοχλευτοῦ οὗ θὰ γίνῃ χρήσις εἰς τὰ κατασκευασθόσμενα ἔκρια.

Μοχλευτής.

Ἀντίγραφον.

Εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἐν Καρλοπούρῃ διευθύνσεως
τῶν δημοσίων ἔργων.

Λουτρὰ ἐν Μπαδενβάλτερ.

Εὐσεβᾶστως ἀπαντῶμεν εἰς τὸ Ὑμέτερον ἔγγρα-
φον ὅτι πρὸς συγκόλλησιν τῶν ἄρμῶν τῶν μαρμά-
ρων ἐν τῇ δεξαμενῇ τῶν λουτρῶν Μπαδενβάλτερ,
ιδίως δὲ τῶν μαρμάρων τοῦ παρὰ τὴν δεξαμενὴν
διαδρόμου χρῆσιν ἐκάμαμεν τῆς λιθοκόλλης τοῦ
ἐν Φρειβούργῃ τῆς Βάδης καταστήματος Μάυερ.
Ἡ λιθοκόλλα αὕτη ἀπεδείχθη ἐντελὲς ἀκατάλ-
ληλος. Ἐχει διωριστὴν ιδιότητα καὶ ἀπέσπασε
πληθὺς ἀποκλασμάτων ἐκ τῶν μαρμαρίων πλα-
κῶν.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοσίων ἔργων
SCHOPFER

Ἀντίγραφον.

Πρὸς τὴν ἐν Καρλοπούρῃ διεύθυνσιν
τῶν δημοσίων ἔργων.

Ἀπαντῶν εἰς τὸ ἔγγραφον Ὑμῶν τῆς 2^ας τοῦ-
του τοῦ μηνὸς ἀνακοινῶ εὐσεβᾶστως ὅτι τὸ κυβι-
κὸν μέτρον τῆς λιθοκόλλης ζυγίζει περὶ τὰ 1500-
2000 χιλιόγραμμα.

Ἐν Φρειβούργῃ τὴν 3 Ἰανουαρίου 1895.

διὰ Φ. ΜΑΓΕΡ
KAFFENBERGER

**Δαπάναι κατὰ προσέγγισιν πρὸς ἐκτέλεσιν
τῆς προτεινομένης ἐπισκευῆς τοῦ
ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ.**

Διοχέτευσις τῶν ὑδάτων καὶ δια-
σκευὴ τῶν πλακῶν τοῦ δαπέ-
δου 748 τετρ. μ. πρὸς 20. φρ. Φρ. 14,960
Μεγαλεῖτερον κατάκλυστρον . . . » 500
Μικρότερον κατάκλυστρον . . . » 300
Σωλῆνες σιδηροὶ βερνικωμένοι . . . » 150
Εἰς μεταφορὰν . . . φρ. 15,910

ΒΟΗΜΕΡΙΕ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ 1895.

Ἐκ μεταφορᾶς. . . φρ. 15,910

Ἐπισκευὴ τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ,
διασκευὴ τῶν θυρῶν, ἀποτεί-
χισις τῶν ἀνοιγμάτων, συμπλή-
ρωσις τοῦ δαπέδου κτλ. . . » 20,000
Ἐπισκευὴ καὶ ἀποκατάστασις τῆς
κλίμακος τοῦ μιναρῆ . . . » 3,000
Κιγκλίδωμα τῆς θύρας τοῦ μιναρῆ » 1,500
Νέα μάρμαρα πεντελήσια πρὸς ἀν-
τικατάστασιν παλαιῶν ἐν τῷ ὀ-
πισθοδόμῳ :
2 ἐπίκρανα πρὸς 1,5 κυβ. μ = 3
κυβ. μ. πρὸς 1200 . . . » 3,600
2 σπόνδυλοι ὀμοῦ 2 κυβ. μ. πρ. 1000 » 2,000
Ἐπιστύλια 10 πλινθίδες πρὸς 2
κυβ. μ. = 20 κυβ. μ. πρὸς 500 » 10,000
Πλάκες γείσων τοῦ ἀετώματος 4
κυβ. μ. πρὸς φρ. 500 . . . » 2,000
Γεῖσα ἀνιόντα τοῦ ἀετώματος 15
κυβ. μ. πρὸς φρ. 500 . . . » 7,500
Πλάκες γείσων 56 κυβ. μ. πρ. 1000 » 56,000
Ἐπισκευὴ τῶν ἐπικράνων τῆς περι-
στάσεως » 1,500
Ἐγκαρσία δοκῶν καὶ ὑπέρισμα . . . » 3,000
Ἐργασίαι ἐν τῷ ἀνατολ. ἀετώματι » 5,000
Ἐργασίαι ἐν τῷ δυτικῷ ἀετώματι. » 5,000
Ἴκρια πρὸς ἐπισκευὴν τῶν ἐπι-
κράνων » 1,200
Ἴκρια διὰ τὸν ὀπισθοδόμον 12 κυβ.
μ. ξυλικὴ 200 φ. τὸ κυβ. μ. . . » 2,400
Ἴκρια διὰ τὸ ἀνατολ. ἀέτωμα . . . » 2,000
Ἴκρια διὰ τὸ δυτικὸν ἀέτωμα . . . » 2,000
Ἴκρια διὰ τὰ γεῖσα τῆς βορείας
πλευρᾶς » 3,000
Ἴκρια διὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευ-
ρὰν » 3,000
Σιδηρικὰ, μογλευταί, ἀνελκυστι-
καὶ μηχαναὶ καὶ διάφορα ἄλλα. » 10,000
Φρ. 159,610

Συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν δαπανῶν πρὸς τὰς
ἄλλας δευτερευούσας ἐργασίας, πρὸς μισθούς κττ.,
ἐν συνόλῳ θ' ἀπαιτηθῶσι φρ. 200,000.

ΤΑ ΕΝ Τῆ ΠΟΛΕΙ ΚΤΙΡΙΑ

1. Τὸ Θησεῖον.

« Ἄν τοῦ Παρθενῶνος τὰ εἰρήπια παρουσιάζουσι πολὺ μεγαλοπρεπεστέραν ὄψιν κτιρίου, τὸ δὲ Ἑρέχθειον καὶ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ὁ ναὸς κομψοτέραν ἔχουσι τὴν κατασκευὴν καὶ τὸν διάκοσμον, ἀλλ' ἐξοχος ὅμως εἶνε ἡ ἐντύπωσις ἢ τὸ Θησεῖον ἐμποιεῖ διὰ τῆς στιφρότητος τῶν μελῶν αὐτοῦ, τοῦ σθένους τῶν γλυπτῶν αὐτοῦ παραστάσεων, τῆς χρυσοφαίου διαχωρώσεως τοῦ γεγραπτότος πεντελπίστου μαρμάρου καὶ ἰδίως διὰ τῆς ἀρίστης αὐτοῦ ἐν τῷ συνόλῳ διατηρήσεως διὰ μέσου τῶν καταγιγῶν δύο χιλιετηρίδων ».

ΑΘΛΑΓΚ

Καὶ ἐνταῦθα δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῆ εἰς τὴν καταστροφὴν ἔτι διὰ τοσούτων συμφορῶν τῶν αἰῶνων ἀκέραιον μέχρις ἡμῶν διεσώθη. Ἄλλ' ὡς ἔχουσι νῦν τὰ κατὰ τὸ κτίριον, ἢ διατηρήσιν αὐτοῦ ὑπόκειται εἰς κινδύνους, πρὸ παντὸς δὲ ἀπαιτεῖται προφύλαξις ἀπὸ τε τοῦ ἐκ τῶν βροχῶν ὕδατος καὶ ἀπὸ τῆς ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους. Ἀπὸ τῆς βροχῆς πρέπει νὰ προφυλαχθῆ ἰδίως ἢ ἔτι διατηρουμένη μοναδικῆ εἰς τὸ εἶδος τῆς ὀροφῆ τοῦ προναοῦ, ἧτις ὑπὸ τεχνικῆν ἔποψιν ἀποτελεῖ ἀξιοσημείωτον ὑπόδειγμα λιθίνης ὀροφῆς ἑλληνικοῦ ναοῦ. Ἦδη δὲ παρουσιάζει αὕτη βλάβας εἰς τινὰ σημεῖα καὶ κατέστη διάβροχος, ἀσθενῆ δὲ μόνον ἐγκάρσια ἐλάσματα σιδηρᾶ ἐξασφαλίζουσι αὐτήν. Καὶ τὰ φατνώματα μεταξὺ τῶν πλαγιῶν δοκῶν προφυλάσσονται ἀπὸ τῆς ὑγρασίας καὶ τῆς βροχῆς διὰ τσεμέντου, ἀλλὰ τὸ στρώμα τοῦτο δὲν ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν δοκῶν, φαίνεται δὲ ἔτι καὶ δυσκόλως δύναται νὰ διατηρηθῆ ἀδιάβροχον.

Αἱ παρατηρήσεις μου κατὰ τὰς τελευταίας ἡμερὰς βροχᾶς ἀπέδειξαν ὅτι ἡμέρας τινὰς μετ' αὐτὰς τὸ ὕδωρ ἀπέσταζεν ἔτι ἐκ τῆς ὀροφῆς, διέρρει δὲ καὶ διὰ τῶν ἁρμῶν τοῦ ἐπιστυλίου ὑπὸ τὴν ὠραιάν ζωφόρον καὶ μεταξὺ τῶν ἁρμῶν τοῦ ἐπιστυλίου τῆς περιστάσεως. Ναι μὲν σταγόνες ἀπλῶς ἦσαν αὗται, ἀλλὰ καὶ σταγόνες ὕδατος πέτρας κοιλίνουσι καὶ φθείρουσι.

Ἐπὶ τοῦ βυζαντιακοῦ τοίχου τῆς προσόψεως,

ὅστις ἀντικατέστησε τοὺς κίονας τοῦ προναοῦ, ἐπερίδονται τὰ ὑπὸ τούτων ποτὲ βασταζόμενα ἐπιστύλια. Οἱ ἄρμοι αὐτῶν εἶνε πολὺ ἀνοικτοὶ καὶ δι' αὐτῶν στάζει τὸ ὕδωρ εἴτε ἐπὶ τῶν προσθίων παρεῖων τοῦ τοίχου εἴτε ἐπὶ τῶν παρεῖων τῶν ἀρχαίων παραστάδων.

Ἡ κατάστασις αὕτη εἶνε πολὺ ἐπιφαλῆς καὶ δύναται ν' ἀποθῆ ἄλθειρα εἰς τὸ πολὺτιμον τοῦτο μνημεῖον ἑλληνικῆς τέχνης.

Θεραπεία εἰς αὐτὴν δύναται νὰ ἐπέλθῃ μόνον διὰ νέας πλήρους ἐπιστεγάσεως τοῦ κτιρίου κατὰ τρόπον κατασκευῆς ἀρχαίων, ἀντικαθιστωμένης τῆς βυζαντιανῆς καμάρας τοῦ σηκοῦ. Ὡς ἀφετηρία τῆς νέας ταύτης κατασκευῆς θὰ χρησιμεύσωσι τὰ διατηρούμενα ἔτι ἀετώματα, δὲν λείπουν δὲ καὶ ἀρχαία πρότυπα μαρμαρίων καλυπτῆρων τῆς στέγης. Διότι ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ τὸ κάλλος τοῦ ὕλικου τοῦ ναοῦ ἀποκλείει τὴν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρῆσιν κεράμων. Διὰ τὴν ὑπ' ὄψιν ὅμως ἐπισκευὴν δὲν ἀπαιτεῖται ἰδιαίτερα ὀροφῆ ἐπὶ τοῦ σηκοῦ μετ' ἐξυλίνα φατνώματα, ἀλλ' ἀρκεῖ ὡς ὀροφῆ ἅμα καὶ στέγη τὸ ἀπλοῦν ἀνοικτὸν τέγος, τοῦ ὁποῦ ἐπιβεβαιωμένοι τύποι ὑπάρχουσι.

Καὶ κατὰ τὴν ἐπισκευὴν ὅμως ταύτην πρέπει ν' ἀναχωρήσωμεν ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι τὸ κτίριον πρέπει νὰ δύναται νὰ διηγῆται τὴν ἱστορίαν του, πρὸς δὲ σκοπὸν ἀρκεῖ ἢ διατήρησις ἀπλῶς τοῦ βυζαντιακοῦ τῆς προσόψεως τοίχου μετὰ τῶν μόνων τροποποιήσεων. Τὸ ἐν αὐτῇ ἀνοίγμα ἐπιευγνύει ἡμικυκλικὸν τόξον θύρας, στηριζόμενον ἐπὶ γεγλυμμένων μαρμαρίων ὑποβάθρων, παρουσιάζει ἐπομένως τεχνικοὺς τύπους, ἄριον τῶν ὁσίων ἀξίζει νὰ διατηρηθῆ ὁ τοίχος. Καθαριετέα θὰ ἦτο ἐνταῦθα μόνον ἢ ἀνάρμοστος τετραγωνικὴ θύρα ἢ κατεσκευασμένη εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ τόξου περιλαμβανόμενον ἄνοιγμα καὶ διὰ ξύλων, γυφίνων πλακῶν κττ. συγκαλυπτομένη. Ἄντι ὅμως ν' ἀποτειχισθῆ ἢ θύρα αὕτη καλλίτερον εἶνε ν' ἀντικατασταθῆ διὰ σιδηροῦ κιγκλιδωτοῦ, δι' οὗ θὰ ἐφωτίζετο ἐπαρκῶς καὶ ὁ σηκός, ὑπὸ φῶς δὲ θὰ ἐτίθεντο καὶ τὰ ἐν αὐτῇ τοποθετημένα ἀντικείμενα τῆς τέχνης.

Ὡς δὲ ἢ ἐπιστέγασις τοῦ ναοῦ, οὕτως ἀναγκαία εἶνε καὶ ἡ στρώσις τοῦ δαπέδου τῆς περιστάσεως διὰ μαρμαρίων πλακῶν μετ' κλίαιν πρὸς τὰ ἔξω. Τὸ δάπεδον τοῦτο ἀποτελεῖται νῦν ἐκ στρώματος

χώματος, ἔπερ κατὰ μέσον ἔρον κείται τριάκοντα ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου βαθύτερον τῆς ἀνωτέρας βαθμίδος τοῦ στυλοβάτου, σχηματίζον οὕτως τελείαν δεξαμενὴν περὶ τὸ κτίριον. Τὰ λιμνάζοντα ἐν αὐτῇ ὕδατα ἀδύνατον νὰ μὴ βλάψωσι σὺν τῷ χρόνῳ τὰ θεμέλια τοῦ οἰκοδομήματος.

Ἐπισκευῆς χρῆζονται τὰ ἐξῆς μέρη τοῦ κτιρίου:

α) Ὁ στυλοβάτης. Κατὰ τὴν δυτικὴν αὐτοῦ πλευρὰν λείπει ἐκ τῆς μεσημβρινοδυτικῆς γωνίας ἡ ἀνωτάτη βαθμὶς, κατὰ δὲ τὴν ἀνατολικὴν ἢ τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας.

β) Οἱ κίονες. Κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν ὁ πέμπτος σπόνδυλος τοῦ δευτέρου κίονος (ἀριθμουμένου ἐκ τῆς μεσημβρινοανατολικῆς γωνίας) περιζωννύεται ὑπὸ σιδηροῦ ζωστήρος. Οὗτος πρέπει ν' ἀφαιρεθῆ, ὁ δὲ διεργηγμένος σπόνδυλος ν' ἀντικατασταθῆ ὑπὸ νέου. Ὁμοίον ζωστήρα φέρει κατὰ τὸ δυτικὸν ἀέτωμα καὶ ὁ τέταρτος σπόνδυλος τοῦ γωνιαίου βορειοδυτικοῦ κίονος. Καὶ οὗτος πρέπει ὑπὸ νέου ν' ἀντικατασταθῆ.

Ἐἰς τὴν προτέραν αὐτῶν κανονικὴν κατάστασιν πρέπει ν' ἀποκατασταθῶσι δι' ἐνθῆτων τεμαχίων καὶ οἱ δύο κίονες τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς (ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος), ὅτινες ὑπέστησαν βλάβας ὅταν ἠδύνηται ἢ μεταξὺ αὐτῶν δίοδος, ὁμοίως δὲ ἡ τῆς βορείας πλευρᾶς.

γ) Τὸ ἐπιστύλιον. Κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν εἶνε καθέτως διεργηγμένα δύο ἐσωτερικὰ πλινθίδες τοῦ ἐπιστυλίου, ὁμοίως δὲ ἐν ἐσωτερικὸν ἐπιστύλιον κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν τοῦ δευτέρου κίονος. Κίνδυνος ἕως ἐκ τῶν ῥηγμάτων τούτων δὲν ἐπίκειται.

δ) Διὰ τῶν ἀρμῶν τῶν πλακῶν τοῦ γείσου διεισδύει τὸ ἐκ τῶν βροχῶν ὕδωρ εἰς τὰ ὑποκείμενα μέλη. Οἱ ἀρμοὶ οὗτοι πρέπει νὰ καταστῶσι συμφυεῖς δι' ἐνσφηνώσεως μολύβδου ἢ διὰ λιθοκόλλης. Ἡ ὑπὸ κερανοῦ δὲ βλαβεῖσα καὶ ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς θέσεως ἐκτιναχθεῖσα μετὰ τὴν γωνία τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος ὡς καὶ τὸ ἐπικείμενον γείσον πρέπει νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν θέσιν καὶ κατάστασιν. Ἀνάγκη δὲ ν' ἀποτειχισθῶσι τὰ κενὰ τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς κατὰ τὴν βᾶσιν τοῦ τοίχου τοῦ ἀετώματος ἵνα μὴ κινδυνεύσῃ ἡ στερεότης αὐτοῦ.

ε) Τὸ τύμπανον τοῦ ἀετώματος καὶ τὰ ἐπ' αὐ-

τοῦ γείσα, τὰ ὁποῖα ὀλίγον μόνον εἶνε βλαβυμένα, πρέπει νὰ ἐπιδιορθωθῶσι συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν μορφήν.

Καὶ ἐνταῦθα ἐπομένως ἰσχύει ἡ ἀρχὴ:

Στερέωσις τῶν ὑπερεισμάτων καὶ προφύλαξις τῶν μελῶν ἀπὸ τοῦ ὕδατος τῶν βροχῶν, ὡς καὶ μικραὶ, δευτέρου λόγου ἄξιαι ἐπιδιορθώσεις καὶ συμπληρώσεις.

Καὶ αὖθις ποτε δύνανται νὰ ἔλθωσι χρόνοι καὶ περιστάσεις, χρόνοι ὡς ἐκεῖνοι, ὅτινες ἐπέφεραν τὸν ἀφανισμόν τοῦ παρὰ τὸν Ἴλισόν ναοῦ καὶ τῶν ἄλλων κτιρίων!

Καὶ ὁ ἐνθουσιασμός ὑπὲρ τῆς ἀρχαίας τέχνης δύνανται νὰ ἐξασθενήσῃ αὖθις!

Ἡμεῖς διὰ τοῦτο ὀφείλομεν σήμερον νὰ φροντίσωμεν νὰ μὴ ἐπέλθῃ ὀλεθρὸς τις εἰς τὰ μνημεῖα διὰ τῆς μεταβολῆς ταύτης τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν χρόνων.

2. Ἡ πύλη τῆς ἀγορᾶς.

Ἡ κατάστασις τοῦ ἐρείπιου τούτου ἐν συνόλῳ δὲν εἶνε κακὴ, πρὸς διατήρησιν ὅμως αὐτοῦ καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἐξασφάλισιν πρέπει νὰ ληφθῶσι διάφορα μέτρα:

α) αἱ διὰ πλίνθων ἐπιδιορθώσεις τῶν σωμάτων τῶν κίωνων πρέπει νὰ λείψωσι, ν' ἀντικατασταθῶσι δὲ δι' ἐνθῆτων μαρμάρων.

β) ἡ ἀποσπασθεῖσα γωνία τοῦ ἐπικράνου βορείως τῆς δίοδου ἢ ἡδύνατο ν' ἀντικατασταθῆ, ἐπειδὴ σμικρύνεται ἢ ἐπιφάνεια τοῦ ὑπερείσματος τοῦ ὑπερκειμένου ἐπιστυλίου. Ἄλλως ἡ παρούσα κατάστασις δὲν συνεπάγεται οὐδένα κίνδυνον.

γ) ἡ προσθία πλινθὶς τοῦ ἐπιστυλίου τῆς δίοδου εἶνε καθέτως διεργηγμένη, ἀλλὰ κατάπτωσις ἐκ τούτου δὲν ἐπίκειται. Κατὰ τὴν ὀπισθίαν δὲ πλευρὰν καὶ διὰ παντὸς τοῦ ἐπιστυλίου ἄφθονος ἐξετάθη ἡ βλάβησις, ἥτις κατὰ τὴν παρούσαν ἐποχὴν εἶνε πλουσία εἰς κιτρινόχροα ἄνθη, ῥιζοβολοῦντα ἤδη καὶ εἰς τοὺς καθέτους ἀρμούς. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἔπισθεν τοῖχος τοῦ ὑπερκειμένου διαζώματος, τοῦ γείσου καὶ τοῦ ἀετώματος περιῆλθεν εἰς ἀταξίαν, πολλοὶ δὲ λίθοι λείπουσιν ἐντεῦθεν. Ἡ βλάβησις πρέπει νὰ ἐκλείψῃ, ὁ ἔπισθεν δὲ τοῖχος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν κανονικὴν του κατάστασιν καὶ οἱ

ἄρμοι νὰ συμπηχθῶσιν ἵνα προφυλαχθῶσιν ἀπὸ ἄλλας βλάβας τὰ ὑποκειμένα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη.

Διὰ τῶν μέτρων τούτων θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρηθῆ τὸ ἐρείπιον ἐπὶ μακρὸν ἐν καλῇ καταστάσει.

3. Ὁ πύργος τῶν ἀνέμων.

Ἐνταῦθα ἐλήφθησαν πάντα τὰ πρὸς διατήρησιν τοῦ μικροῦ κτιρίου καὶ τῶν παρακειμένων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων ἀπαιτούμενα προφυλακτικὰ μέτρα. Πρὸς ἐξασφάλισιν ὅμως αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πρέπει ν' ἀπομακρυνθῆ ἡ βλάβησις ἀπὸ τῶν ἀρμῶν τῶν λιθίνων διαστρώσεων.

4. Ἡ στοὰ τοῦ Ἀδριανοῦ.

Οὐδὲν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν κατὰ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς βορείας σειρᾶς τῶν κίονων τῆς λεγομένης στοᾶς τοῦ Ἀδριανοῦ.

5. Τὸ Ὀλυμπεῖον.

Τὰ λείψανα τοῦ Ὀλυμπεῖου δὲν παρουσιάζουσι τι τὸ ἐπισημῆ, διὸ δὲν χρῆζουσιν ἐν τῷ παρόντι ἐπισκευῆς. Ὁ πεπτωκὼς κίων εἶνε ἐξησφαλισμένος κατὰ πάσης βλάβης διὰ τοῦ περιφράγματος.

6. Ἡ πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ.

Τὸ ἄνω μέρος τῆς οἰκοδομίας ἔχει ὑποστῆ μεγάλην φθοράν. Τὸ διερρηγμένον ἐπιστύλιον τῆς ὑπὸ ἀετώματος κοσμουμένης μεσαίας κόγχης ἐστερεώθη διὰ σιδηροῦ ἐλάσματος, μολονότι τοῦτο δὲν προσηρμόσθη μετ' ἱκανῆς ἐπιμελείας, οὕτω δὲ ἐπὶ πολὺ ἀκόμη δύναται νὰ συγκρατηθῆ μετὰ τοῦ ἀετώματος. Ἐν τῷ μέλλοντι ὅμως πρέπει νὰ ληφθῆ μεγαλειτέρα πρόνοια περὶ στερεώσεως τῶν μερῶν τούτων.

Τὰ ἐπιστύλια τὰ καλύπτοντα ὀριζοντίως τὰς ἐκατέρωθεν κόγχας ἀεραργήσαν κατὰ τὰ δύο ἐσωτερικὰ αὐτῶν ἄκρα. Διὸ δὲν στηρίζονται ἀσφαλῶς ἐπὶ τοῦ μὴ στερεοῦ ἄλλως ὑπερείσματος αὐτῶν, τῶν δύο δηλονότι ἐλευθέρων παραστάδων.

Συμπληρώσεις τινὲς καθίστανται ἐνταῦθα τόσῳ μᾶλλον ἀναγκαῖαι, καθέσθον ἡ κατασκευὴ τῆς πύλης κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς ἤμισυ ἔχει τι ἐξ ὑπαρχῆς τὸ μετέωρον καὶ οὐχὶ ἱκανῶς στερεόν.

Ἐπερᾶνω τῶν ἑλλειπουσῶν γωνιῶν τοῦ ἐπιστυλίου προεξέχουσιν ἔτι αἱ πλάκες τῶν γείσων ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν προεκβολῇ. Ἄν λοιπὸν συμπληρωθῶσι τὰ ἄκρα τοῦ ἐπιστυλίου καὶ συνδεθῶσι καλῶς πρὸς ἄλληλα διὰ μετάλλου τὸ ἐπικράνον τῆς παραστάδος, τὸ συμπληρωτικὸν τεμάχιον καὶ τὸ γείσων, τότε θὰ στερεωθῶσι καὶ τὰ ἀσθενῆ ταῦτα μέρη τοσοῦτον ὥστε νὰ δύναται ν' ἀντιστῶσιν εἰς τοὺς σεισμούς.

7. Τὸ χορηγικὸν μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους.

Τὸ 1869 ἐξεχώσθη τοῦτο καὶ ἐκαθαρίσθη, ὡς δὲ δεικνύει ἡ ἐπιγραφή: ἐπεσκευάσθη τὸ 1845 καὶ τὸ 1892. Τὸ γείσωμα τοῦ ἐξ ὑψητέου κυανοῦ μαρμάρου τετραγωνικοῦ κρηπιδώματος ἀνεπληρώθη κατὰ μέγα μέρος καὶ δὴ ἐντελῶς μὲν κατὰ τὴν βορείαν καὶ δυτικὴν πλευράν, ἐν μέρει δὲ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν καὶ ἀνατολικήν. Ἡ ἀρχαία κατάστασις τοῦ γεισώματος εἶνε ἐπομένως εἰς ἐν σημείον εὐδιάγνωστος ἐτι καὶ ἐπιτρέπει τὴν σύγκρισιν μεταξὺ παλαιοῦ καὶ νέου, παρέχει δὲ συγχρόνως καὶ τὸν λόγον τῆς ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐπιβληθείσης ἐνταῦθα ἐπισκευῆς.

Ἡ αὕτη ὁρθὴ ἀρχὴ ὑπηγόρευσε καὶ ἐνταῦθα τὸν τρόπον τῆς ἀνοικοδομήσεως ὡς καὶ ἐν τῇ προστάσει τῶν Κορῶν.

8. Τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάπου.

Τὸ μνημεῖον τοῦτο εὐρίσκεται ἐν καταστάσει λίαν ἐπισημῆ, δύναται ὅμως ἐτι νὰ διατηρηθῆ καὶ σχετικῶς δι' οὐχὶ μεγάλων μέσων ν' ἀποκατασταθῆ οὕτως ὥστε καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους νὰ παραδοθῆ.

Κατὰ τὴν ὄπισθεν πλευρὰν κλίνει ἡ παραστὰς πρὸς τὰ ὄπισθεν κατὰ τινα ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι τοῦ ἐπικράνου συμπεριλαμβανομένου ὡς καὶ τῶν ἐπικειμένων τριῶν διαστρώσεων, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τρόπον ἀπειλοῦντα κίνδυνον. Τὸ κρηπίδιωμα ὅμως κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην ὡς καὶ αἱ διαστρώσεις τῆς ἀνωτέρας οἰκοδομίας εὐρίσκονται ἐν σχετικῶς καλῇ καταστάσει.

Ἄλλως ὅμως ἔχουσι τὰ κατὰ τὴν προσθίαν πλευρὰν. Τὸ μὲν κρηπίδιωμα παρουσιάζει ἐνταῦθα κενά, ὁμοίως δὲ δὲν εἶνε πλέον συνεχὲς καὶ τὸ γεί-

σωμα τῆς ἀνωτέρας οἰκοδομίας, ἡ δὲ παραστάς ἢ παρὰ τὴν ἐτέραν τῆς κόγχης πλευρὰν κλίνει ἐπι-
κινδύνως πρὸς τὰ ἐμπρός.

Πρὸς στερέωσιν ἀπαιτεῖται:

α') ἢ συμπλήρωσις τοῦ τοξοειδοῦς μαρμαρίνου κρηπιδώματος καὶ τοῦ ὑποκειμένου πωρίνου θεμε-
λίου καθόσον τοῦλάχιστον ἀναγκαῖα αὕτη καθίστα-
ται εἰς στήριξιν τοῦ ἐν λόγῳ κρηπιδώματος.

β') ἢ συμπλήρωσις τοῦ ἐλλείποντος γείσου, ἐφ'
οὗ στηρίζεται ἢ δι' ἐπικράνου κοσμουμένη παρα-
στάς, ὡς καὶ τῆς ἀκολούθου διαστρώσεως μετὰ τοῦ
ὑποβάθρου τῆς παραστάδος.

γ') ἢ εἰς κάθετον θέσιν ἀναστήλωσις τῆς λίαν
προκλινοῦσης παραστάδος καὶ ἢ εἰς τὴν προτέραν
θέσιν ἐπαναφορὰ τοῦ μετακεκλιμένου πως ἐπικρά-
νου μετὰ τοῦ ἐπικειμένου γείσου. Κατὰ τὴν ἐπι-
σκευὴν τοῦ κρηπιδώματος καὶ τοῦ κάτω μέρους
τῆς οἰκοδομίας ἀνάγκη νὰ στηριχθῶσι τὰ μέρη
ταῦτα τοῦ κτιρίου διὰ πλαγίων δοκῶν.

δ') ἀναγκαῖα ἰδίως εἶνε ἢ ἐπιδιόρθωσις τῆς με-
σαίας κόγχης, διότι τῆς καμάρας αὐτῆς εἰς λίθος
μόλις συγκρατεῖται ἔτι.

Πᾶσα ἢ καμαρωτὴ κόγχη μετὰ τοῦ ἀνωθεν τοι-
χώματος προεξέκλινε ἀλλ' οὐχὶ ὅσον ἢ παραστάς,
ἐνῶ αἱ στρώσεις τοῦ τοιχώματος τῆς ἐξ ἀριστερῶν
ὀριζόντιον ἐπιστέγασμα φερούσης κόγχης μένουσιν
ἀρκούντως ἐν τῇ θέσει των. Ἡ ἀπόκλισις αὕτη δὲν
παρουσιάζει κίνδυνόν τινα διὰ τὸ ἐρεῖπιον.

Διὰ τῶν ἀνωτέρω ὑποδειχθεισῶν ἐπισκευῶν (α',
β', γ' καὶ δ') καὶ τῆς συμπήξεως τῶν καθέτων ἀρ-
μῶν πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς εἰσχωρήσεως τοῦ ἐκ
τῶν βροχῶν ὕδατος δύναται ἐπὶ πολὺν χρόνον αὐ-
θις νὰ θεωρηθῇ ἐξησφαλισμένον τὸ ἐρεῖπιον.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 1 Μαρτίου 1895.

Δ^ο ἸΩΣΗΦ ΔΟΥΡΜ

Καθηγητῆς, Γενικὸς Διευθυντῆς τῶν δημοσίων ἔργων.

Ἐπολογισμὸς κατὰ προσέγγισιν τῆς πρὸς
ἀποκατάστασιν τῆς βορείας προστάσεως
τοῦ ΕΡΕΧΘΕΙΟΥ ἀπαιτουμένης δα-
πάνης.

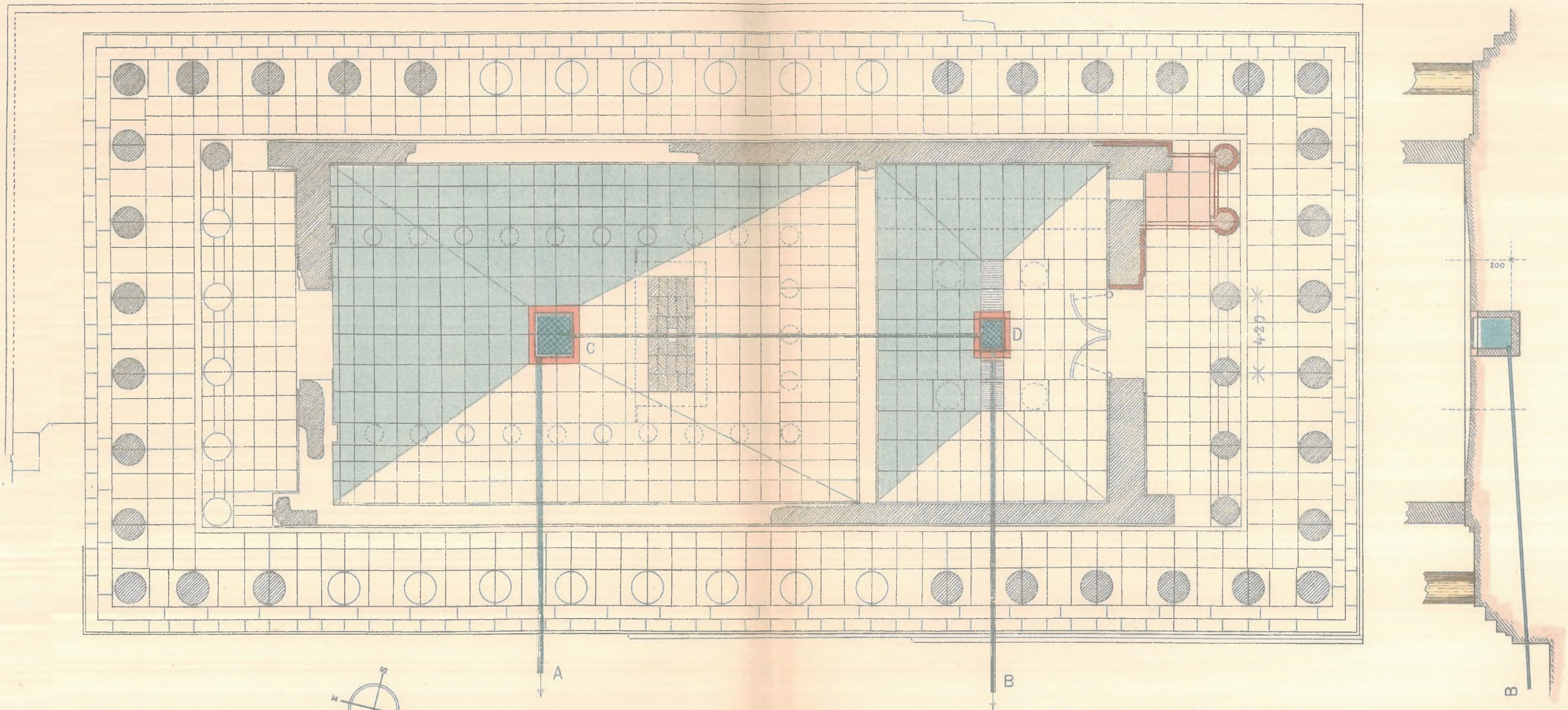
(ἄνευ ἀετώματος καὶ ὀροφῆς).

1) Ἴκρια καὶ μηχανήματα	Φρ.	3000
2) ἐπισκευὴ καὶ συμπλήρωσις τῶν κιο- νων καὶ ἐπικράνων, χρησιμοποιουμέ- νων τῶν παλαιῶν καὶ ἐν μέρει νεω- στὶ κατειργασμένων λίθων	»	4000
3) νέα πρὸς ἀνανέωσιν καὶ συμπλήρω- σιν ὑλικά:		
ἐπιστύλια 11×0,8×0,8=	7	κυβ.μ.
πλάκες τῆς ζωφόρου ἐλευ- σινίου μαρμάρου =	7	»
γείσα 11×0,4×1,2 =	5,28	»
δοκοὶ τῆς ὀροφῆς 4×6,6× 0,6×0,5 περὶ τὰ	8,00	»
μέλη ἄλλα τῆς ὀροφῆς ἐλλείποντα =	5,00	»
πλάκες φατνωμάτων ὡς ἔγγιστα =	8,00	»
		40 κυβ.μ.
κατὰ κυβ. μ. μέση τιμὴ 1000 φρ. . . .	»	40000
4) διάταξις τῶν ὑπαρχουσῶν πλακῶν φατνωμάτων	»	1920
5) ἐπιδιορθώσεις καὶ συμπληρώσεις τῶν σωζομένων μερῶν	»	2000
6) σύνδεσμοι καὶ μόλυβδος	»	1000
7) σύμπηξις τῶν ἄνω ἀρμῶν καὶ τῶν πλακῶν τῶν φατνωμάτων	»	1500
8) διάφοροι μικρότεραι ἐργασίαι καὶ ἀ- πρόβλεπτα	»	1500
		<u>Φρ. 54920</u>

ἢ κατὰ ποσὸν στρογγύλον φρ. 56-60000

(Ἐξεδόθη τῇ 10 Μαΐου 1895)

ΔΙΟΧΕΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

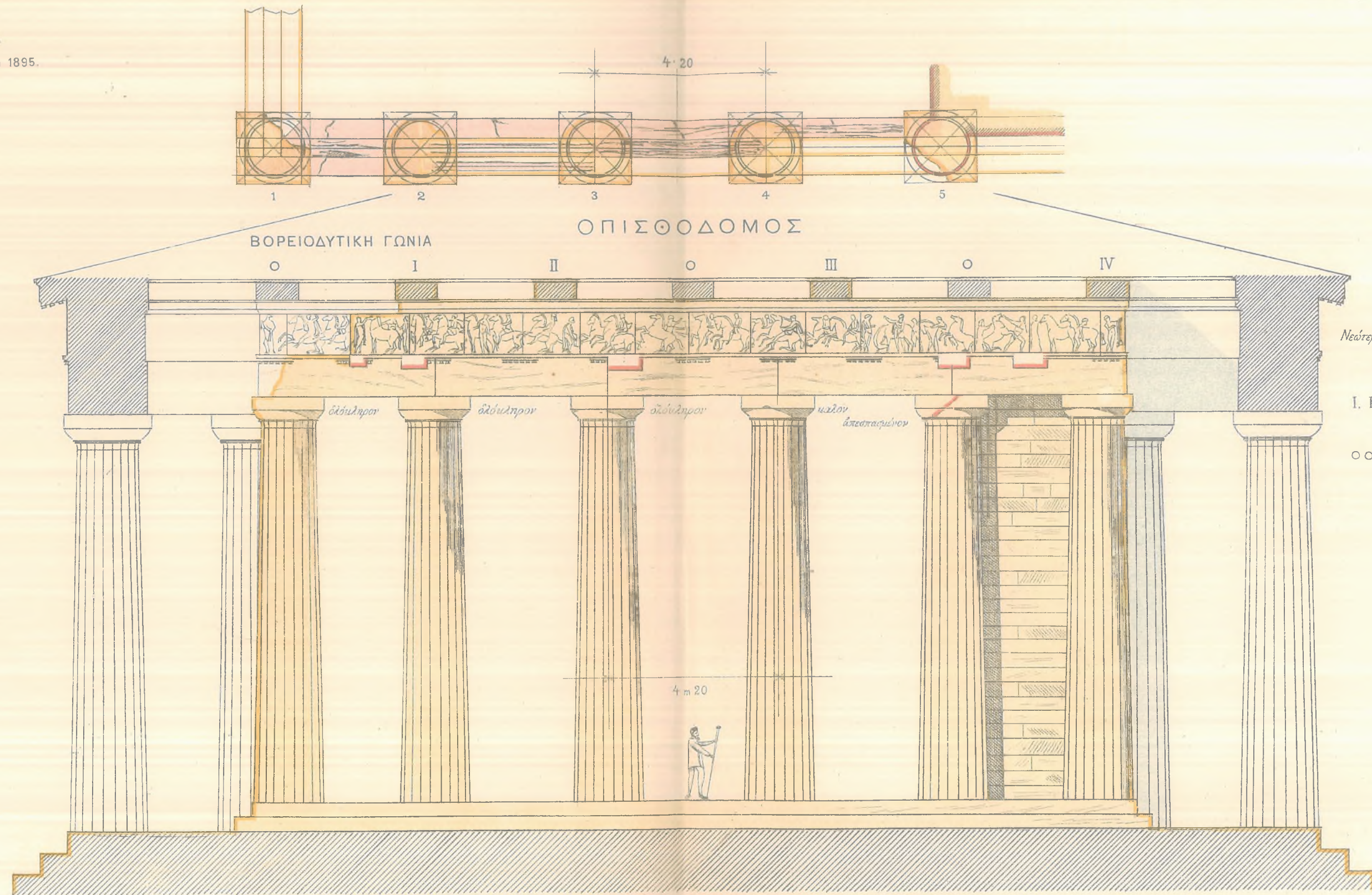

Ὁ δεχτός Β ἀναγκαῖος εἶναι μόνον, ἐὰν δὲν
 ματασμενασθῇ ὁ δεχτός Α, ἐν ᾗ περιπτώσει
 περιττός θὰ εἶναι μαι ὁ δεχτός CD.

ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Ἐν Ἀθήναις 20/II 1895

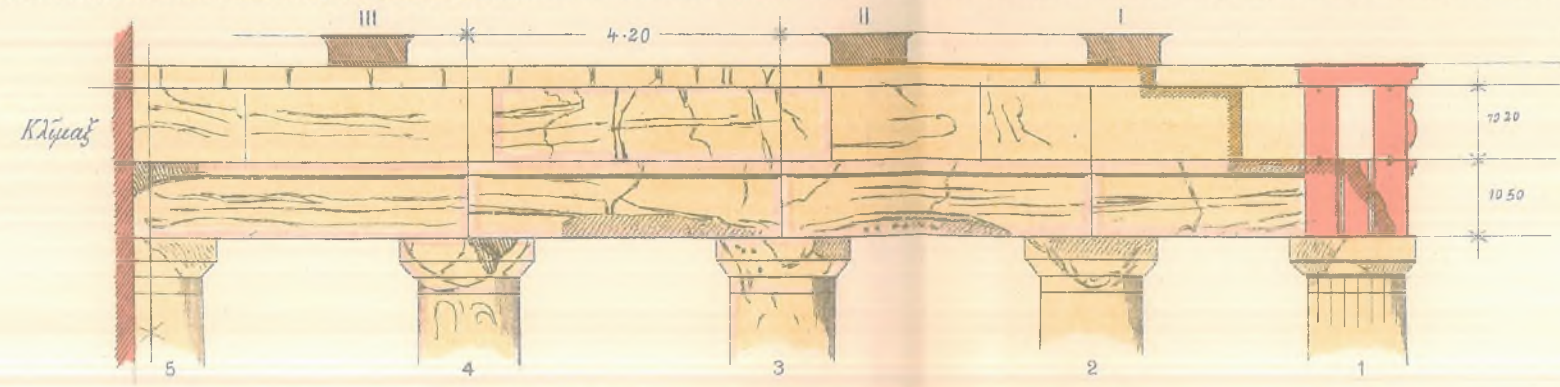
S. Franz Durrm.

Νεώτερα ἔνθετα τεμάχια
 εν τῷ ἐπιθυλίῳ

I. II. III. IV. δομοὶ ἐμφερόσοι
 σωζόμεναι

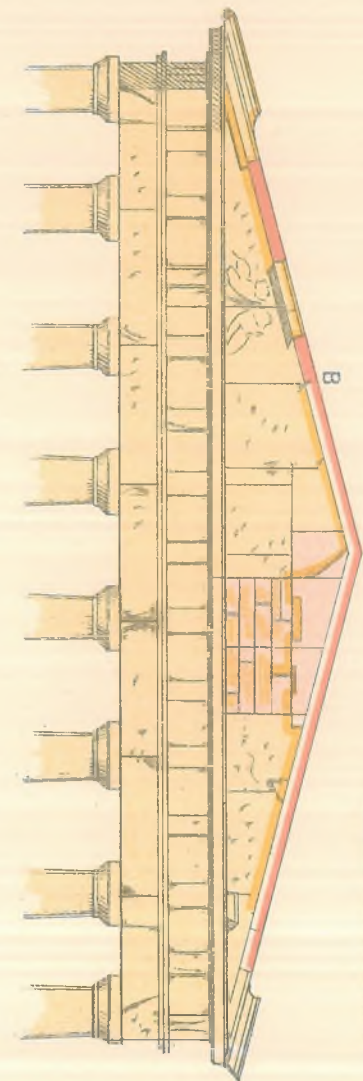
οοο δομοὶ μὴ σωζόμεναι

ΠΑΡΘΕΝΩΝ

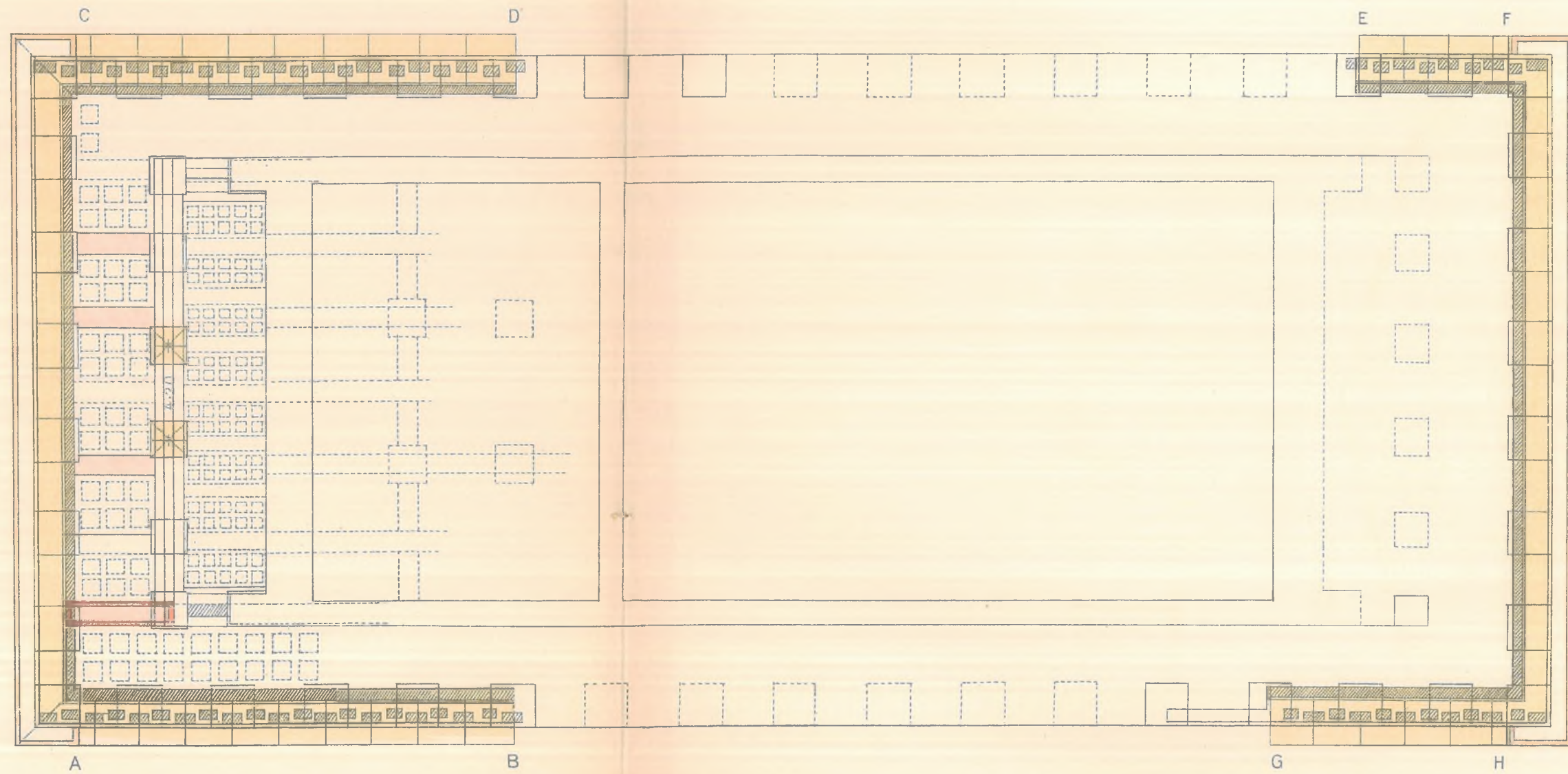
Ἐν Ἀθήναις 20 II 1895

J. Josef Durm.

ΔΥΤΙΚΟΝ ΑΕΤΩΜΑ

Ἰσοστασίαι

AB, CD, EF, GH (Νέα γῆσσα)

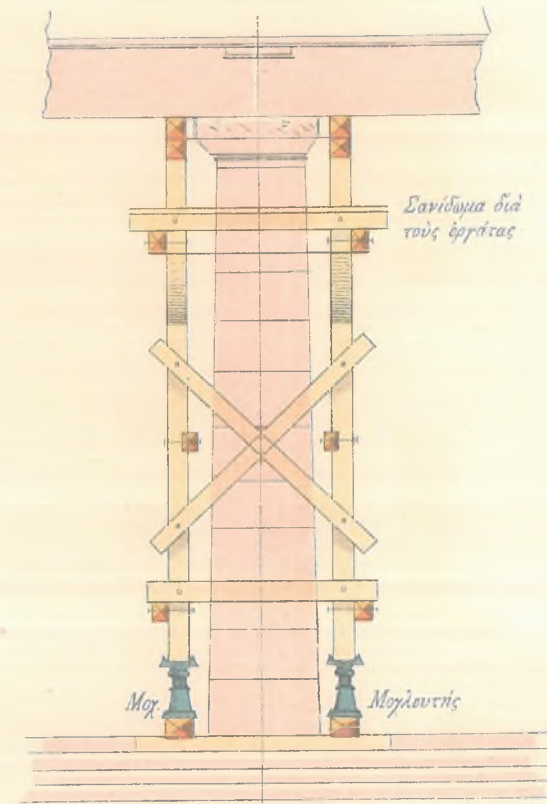
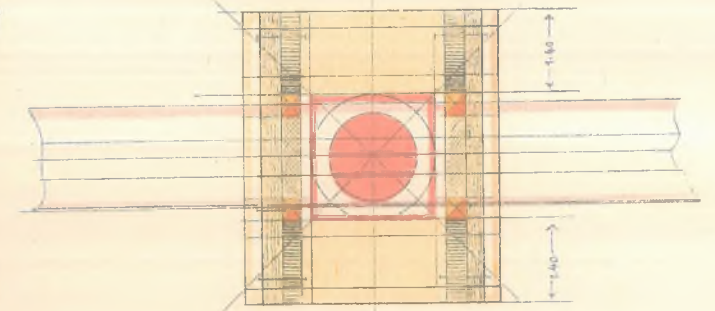
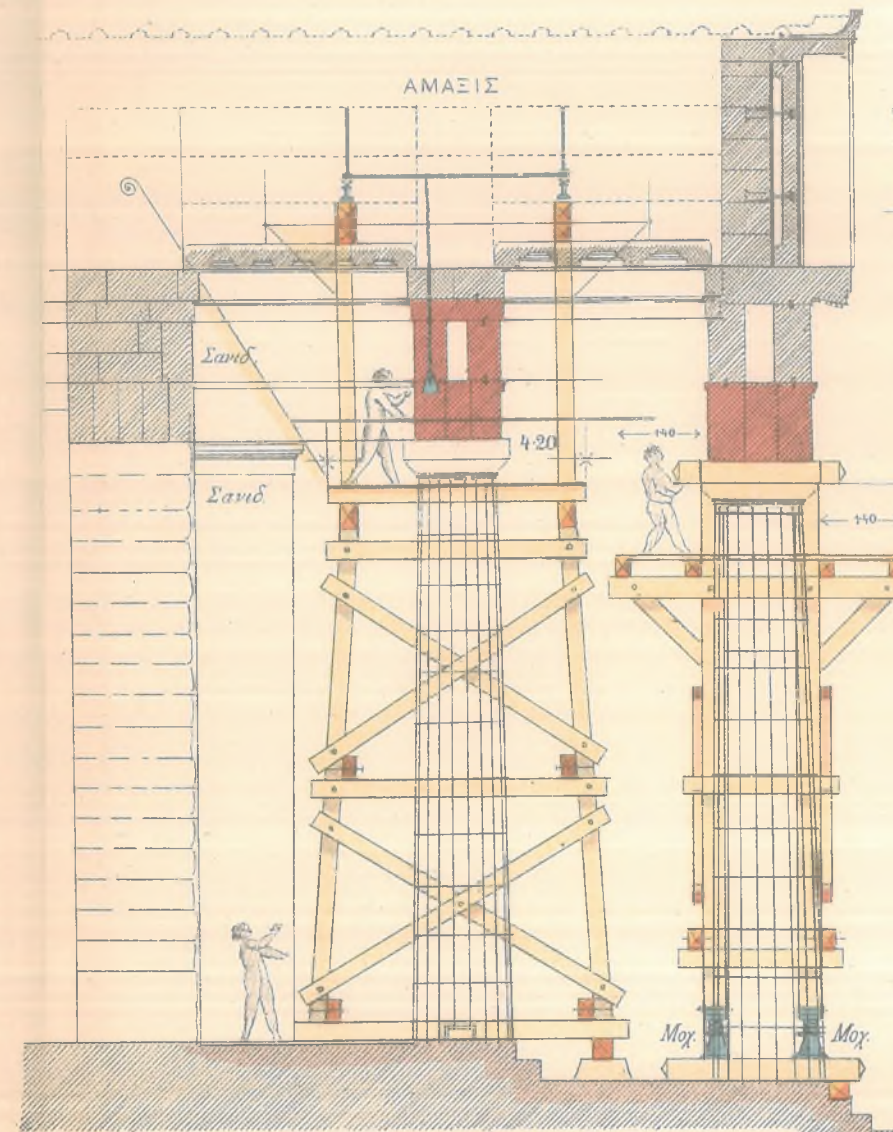
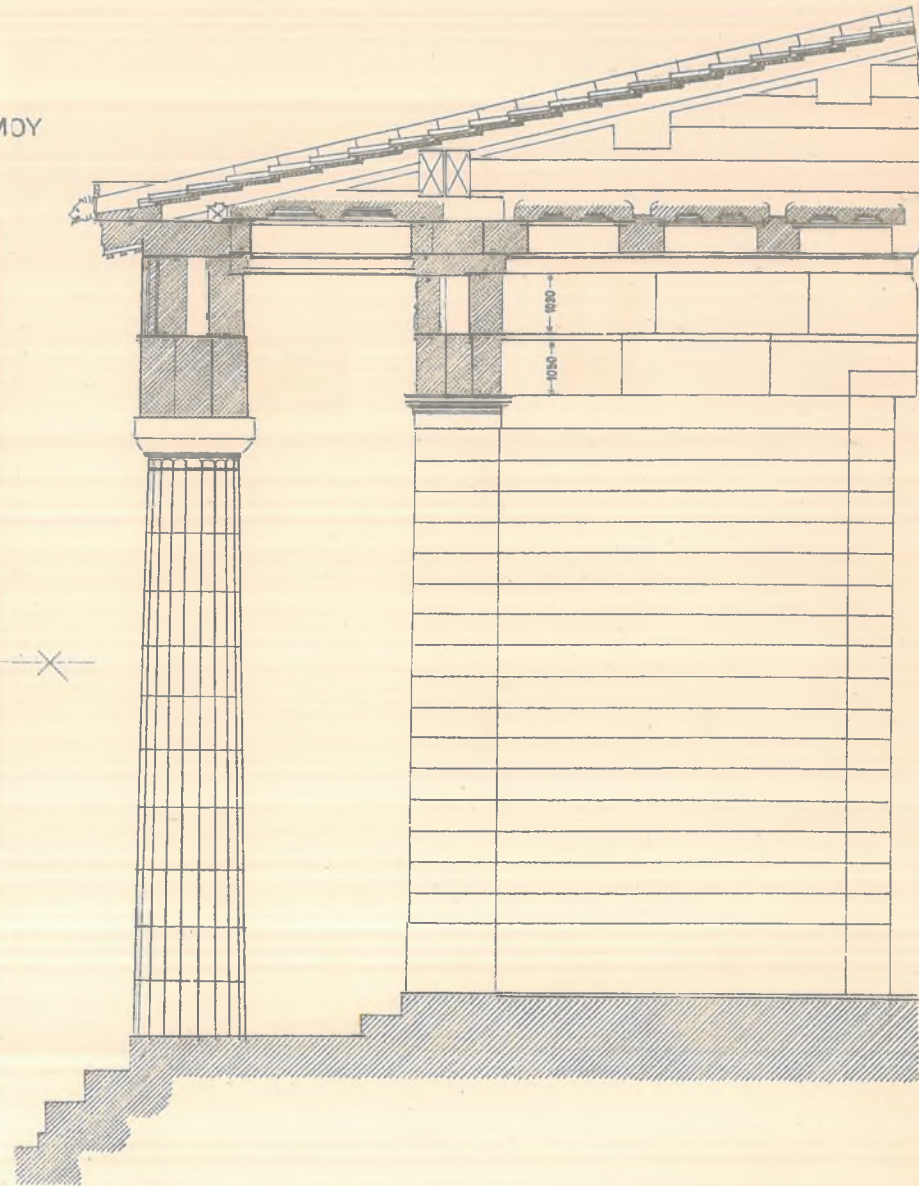
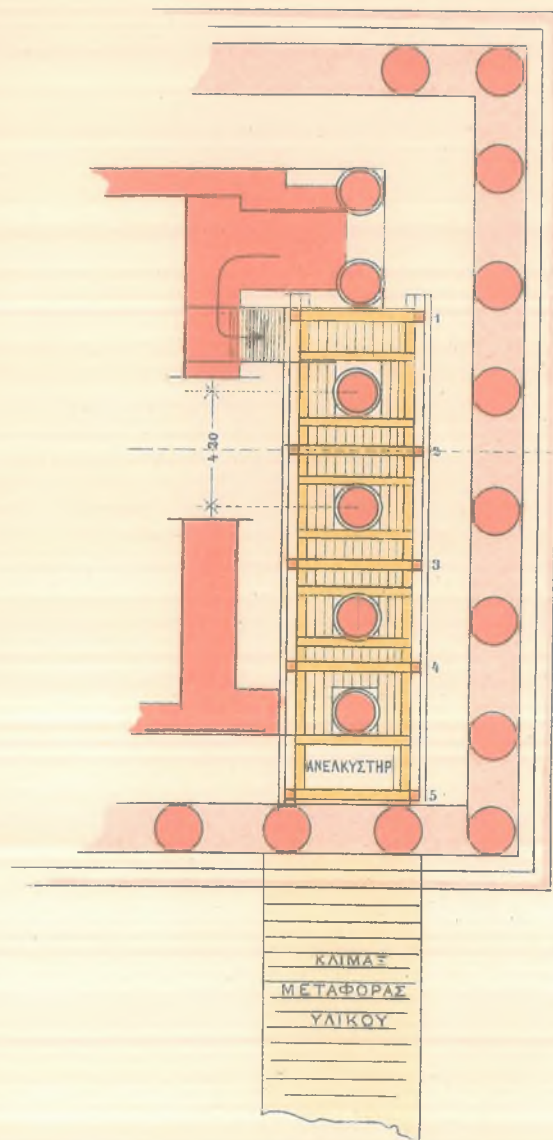
ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Ἐν Ἀθήναις 20^ο II 1895

J. Josef Durm

ΑΜΕΙΒΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΙΚΡΙΟΥ

ΙΚΡΙΑ ΠΡΟΣ ΕΠΙΣΚΕΥΗΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΟΠΙΣΘΟΔΟΜΟΥ

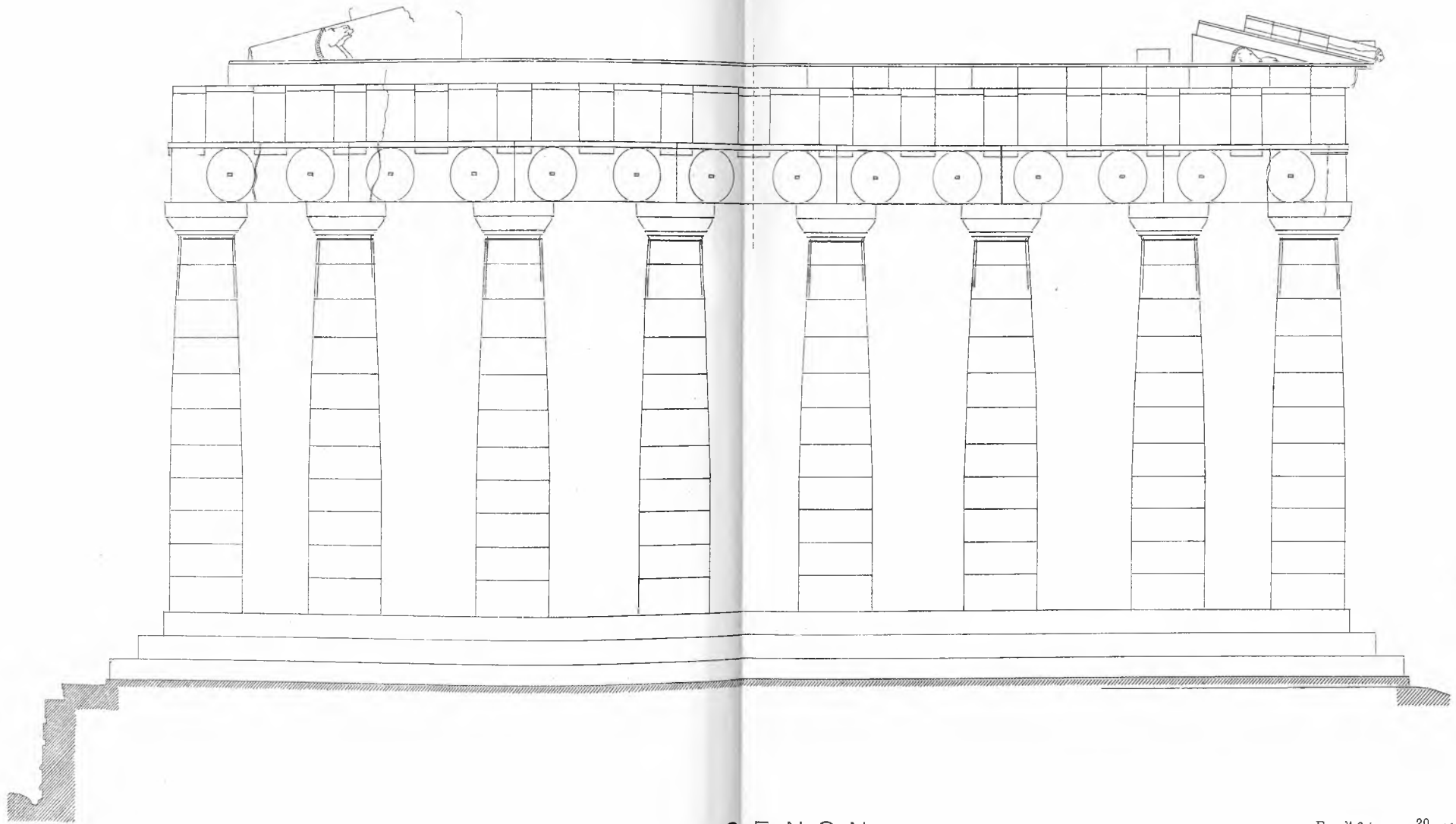

ΙΚΡΙΑ ΠΡΟΣ ΕΠΙΣΚΕΥΗΝ ΤΩΝ ΕΠΙΚΡΑΝΩΝ ΤΩΝ ΚΙΟΝΩΝ

ΠΑΡΟΕΝΩΝ

Εν Αθήναις 20 II 1895

J. Josef Dwin

ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Εν Αθήναις $\frac{20}{II}$ 1895

J. Forsyth